

تعمیر و ترمیم
کتابوں کی

اجیت کور

نہیں، سانوں کوئی تکلیف نہیں

کہانیاں

اجیت کور

اوم پبلشرز - لہور

ادم پبلشرز نے پہلی واری جولائی ۱۹۹۱ء وچ خالد عمران پرنٹرز ۷۷ دل محمد روڈ لہور توں چھپوا
کے فلیٹ نمبر 2 علی آرکیڈ، 14 مون مارکیٹ گلشن راوی لہور توں ٹوریا۔

- 7 (1) نہیں، سانوں کوئی تکلیف نہیں
- 19 (2) اک ہور فالتو عورت
- 27 (3) جوٹھ
- 40 (4) دادوین والے
- 51 (5) طوطا چشم
- 58 (6) پہلی اداسی
- 65 (7) آخری دن
- 74 (8) ایسہ وی اک اتھاس ہے

میرے نال اوہ کوئی واسطہ نہیں سی رکھنا چاہوندا۔

اندر، فیکٹری دا مالک انٹرنیشنل کھلے کمرے وچ بیٹھا سی۔ چلکور ماروی میز دے پرلے پاسے۔ چکنا چہرہ، سنہری فریم وی عینک پچھوں جھاکدیاں شاطر ایکسٹری اکھاں۔ گوشت دے تھیلے جیہا جسم، مشک ورگا۔ میز تے چار ٹیلیفون، کانڈ، قلم، قلمدان، پیپر ویٹ، فانلاں والی ٹرے۔

چاہ دا آرڈر اوہنے میرے نہ نہ کردیاں وی دے دتا، تے مینوں دس لگا، ”کوئی کس طرحاں ڈسپن رکھ سکدا اے؟ ایسہ مزدور تاں چاہوندے نیں، کم کرن نہ کرن، ایہناں دے اگے ٹھاکراں وانگوں متھے ٹیکدے رہیئے۔ پر ہُن دسو، کسے نوں چوری کردیاں سروں پھڑ لیئیں، تاں وی چپ رہیئے؟ بے پھڑیا جاوے کوئی چوری کروا، تاں اوہنوں پنگ تے بٹھا کے پکھی جھلیئے؟ اوہ پریتم وی چوری کروا پھڑیا گیا سی۔ پھڑ کے پس نوں دے دتا۔ آگوں پس جانے تے اوہ جانے۔ ہُن پس وی بے چوراں نال نہیں بچھے گی، اوہناں کولوں چوری قبول نہیں کرواوے گی، چور نوں سزا نہیں ہووے گی، تاں ایس ملک وچ کوئی لاء آرڈر رہ جاوے گا؟“

”چوری کیہ کیتی سی اوہنے؟“۔۔۔۔ میں پچھیا۔

اینے چہ وچ چہڑا سی چاہ لے کے اندر آ گیا۔ آہنوسی ٹرے وچ چاندی رنگا چمکدانی سیٹ۔ پچھے پچھے اک ہور بندہ دوجی ٹرے چکی آیا۔ چھوٹیاں ہلیٹاں وچ نمکین پتے، کاجو، بسکٹ۔

چاہ دا کپ تاں میں پھڑ لیا، کیوں کہ چاہ پیندیاں تیس نہت ہو جانڈے ہو کہ اگلا بندہ ہُن کسے بہانے وی کمرے وچوں کھسک نہیں سکدا، نہ ہی تہانوں کھسکا سکدا اے۔ گل نوں جنناں لکاوٹا ہووے، اونی ہی چاہ وی لکا دیو۔ ادھا گھنڈہ تیس اگلے نال گل کرنی چاہو، تاں کپ ادھے گھنٹے وچ خالی کرو۔ ایسہ طریقہ میں بڑے تجربے نال سکھیا اے، سو ایسے دا استعمال کرنا چاہوندی ساں۔ ورنہ تاں اگلا کسے ویلے وی میرے کسے سوال نال تلملا کے ایس میٹنگ نوں ختم کر سکدا سی۔

”چوری کیہ کیتی سی اوہنے؟“۔۔۔۔ میں پھیر پچھیا۔

”مشینری دے پرزے سن کجھ، کجھ را میٹیریل سی۔“

”کس طرحاں پھڑیا تاں؟“

”بس جی وڈے سارے تھیلے وچ بھر کے اوہنے اوہ پرانہ پمپ کول لے جا کے رکھ
دتا، تاں کہ چھٹی مگروں چپ چاپ لے جاوے گا۔ پھڑیا گیا۔“

”کس نے پھڑیا؟“

”چوکیدار نے۔“

”پھیر؟“

”پھیر کیہ، اسماں پس نوں رپورٹ کیتی۔ اوہناں نے اوہنوں حراست وچ لے لیا۔“

”کناچ رہیا حراست وچ؟“

”کوئی دس کوہن۔“

”دس دن مجسٹریٹ دے پیش نہیں کیتا؟“

”نہیں تفتیش کر رہے سن اہجے۔“

”پھیر؟ مریا کس طرحاں؟ حراست وچ ہی؟“

”حراست وچ ہی۔ بلکل حراست وچ۔ پس والے اتھے لے کے آئے سن اوہنوں

- تفتیش کرن لئی ہی۔ بس، پیرتک گیا، تے کاسٹک ٹینک وچ ڈگ پیا۔ ایسہ وی شکر

اے کہ پس دی حراست وچ سی اوہ اوس ویلے۔ پس خود نال سی۔ ورنہ تاں مزدوراں

نے کہنا سی خبرے اسماں ہی دھکا دے دتا اے اوہنوں ٹینک وچ۔“

”پھیر ایسہ ہڑتال کیوں کیتی اے مزدوراں نے؟“

”بس جی، ایہناں نوں ای پچھو! مئی جد پس خود اوہدے نال سی، پس دی حفاظت

تے حراست وچ سی اوہ، تاں اوہدی موت لئی کسے نوں کس طرحاں ذمے وار ٹھہرایا جا

سکدا اے؟ تماڈی فیکٹری دے نال ہی ہورنوں فیکٹریاں دے مزدوراں نے وی کردتی

اے ہڑتال۔“

”بس جی، ایہناں دا کیہ اے۔ بھونڈاں دی اکھمر وانگوں اٹھ کھڑوندے نیں

سارے، رتا رتا گل تے۔ نہ ایہناں دا کوئی نقصان ہویا، نہ ایہناں دیاں کروڑاں دیاں

مشیناں خالی رہیاں ہوئیاں، نہ ایہناں دے مال دی سپلائی رکن نال کروڑاں دا نقصان

ہونا ہویا۔ ایہناں دا کیہ اے۔ زندہ باد، مردہ باد دے نعرے لائے، تے لال لنگوٹیاں

جیہیاں جھنڈیاں ڈنڈیاں تے تنگ کے ترپے۔ مگروں رولا گولا پا کے ایس آوارہ گردی

دی تنخواہ

وی لے لئی۔ کوئی قانون ہونا چاہیدا اے ایس ہیر گروی نوں روکن لئی تہانوں اخباراں والیاں نوں لکھنا چاہیدا اے ایہدے بارے 'سرکار نوں جاگنا چاہیدا اے۔' ”

”ہن کیہ ایکشن لے رہے او، تیس؟“

”اساں کیہ ایکشن لینا اے جی؟ اوہدے ٹیر نوں پنج ہزار روپیہ دتا اے۔ اُنج بندا نہیں سی ساڈا کجھ وی دینا، کیوں کہ نوکری توں تاں اوہنے استعفی دے دتا ہویا سی۔ پر اسیں خدا دا خوف رکھن والے بندے ہاں۔ سو اوہدے ٹیر دی امداد کردتی اے انسانیت دے ناطے۔“

”استعفی؟ اوہ کم نہیں سی کردا ہن تہاڈے کول؟“

فیکٹری مالک نے رتا کو کرسی وچ پاسہ جیہا پر تیا۔ ”نہیں کم تاں کردا سی۔ پر اوہنے استعفی دے دتا ہویا سی۔ نوکری چھڈ کے پتہ نہیں کیہ پاڑ ویلٹے چاہوندا سی۔ ایخڑ لے دو چار دن ہی سن اوہدی نوکری دے۔ شاید ایسے کر کے اوہنے سوچیا ہووے گا کہ جائدیاں جائدیاں ہتھ ہی مار جاواں۔“

تاہیوں اک بندے نے اندر آ کے فیکٹری مالک دے کن کول سرگوشی جیہی کہتی کجھ۔ میں کاغذ سمیٹے، قلم بند کیتی، تے اٹھ کھڑوتی۔ اوہنے رسمی جیہا آکھیا، ”تساں کجھ کھادھا ہی نہیں۔ کجھ تاں لوؤ۔“ میں کہیا ”نہیں اج نہیں۔ شاید مڑ کے آوٹا پوے تہاڈے کول کسے ویلے، پھیر سہی۔“

ظاہر اے کہ اوہ وی بلا ٹلن نال کافی مطمئن سی۔ سو کمرے دے دروازے تک دو قدم میرے نال تڑکے آیا۔

”بائی داوے، اوہ کاشک ٹینک کتھے اے؟“

اوہدے چہرے توں اک پرچھاواں جیہا گزریا۔ پر ایہو جیسے لوک سارے پرچھاویں ہونجھن لئی جھاڑو وی نال ہی تیار رکھدے نیں، پرچھاواں فوراً پونجھیا گیا، اک دم صاف مسکراہٹ پھیر بدستور آئی تھان اُتے آچکی۔

”اوہ اندر ہے۔“

اوہدے وچ ڈگن لئی اُتے جانا پیندا ہووے گا؟ پوڑیاں توں؟“

اوہدی عینک دی گھوری دے بیٹھوں تیوڑیاں دا ترشول اُچا ہویا۔ اوہدا وس چلدا تاں اوہ ترشول اوہ میرے ڈھڈوچ کھوبھ دیندا۔ پر فوراً ترشول غائب ہو گیا۔ مسکراہٹ

واپس۔

”کیہ مطلب؟“

”اوہ ٹینک وچ ہی ڈگیا سی نا؟“

”پیس۔“ (میں اگے وی ویکھیا اے کہ اسیں جھوٹھ بولن لئی، غصے وی

جھٹھاہٹ وچ بولن لئی، غصے ہون لئی، ہمیشہ کسے دوجی زبان دا استعمال کردے ہاں

----- نہیں؟ ----- میں سوچ رہی ساں)

”کیتھوں ڈگا؟“

”اُتوں“

”اتے کیہ کرن لے گئی سی پلس اوہنوں؟“

”تہانوں دسیا اے نا، تفتیش کر رہی سی پلس“

”اُزاراں والا تھیلاتے تیس کہندے ہو پپ دے کولوں ملیا سی چو نکیدارنوں،

تے پھیر تفتیش کرن واسطے اُتے لے جان دی کیہ لوڑ سی؟

”جیہی تھاویں، جیہدے عین بیٹھاں تیزاب نال بھریا ٹینک سی۔“

فیکٹری مالک واقعی کجج گیا ہُن اپنا غصہ تے بکھلاہٹ چھپاون دی کوشش وی چھڈ

دی اوہنے، ”ایسہ تاں تیس پلس کولوں ہی پچھو۔ اوہ ہی بہتر جائدے نیں۔ نالے“۔۔۔۔

اوہنے گھڑی دیکھی، ”میری اک اپوائنٹ مینٹ اے ہُن۔“ اے یکسیکیوزمی!۔۔۔۔ تے

اوہنے چہڑا سی نوں کہیا کہ مینوں باہر گیٹ تک لے جاوے۔

رستے وچ میں چہڑا سی نوں کُریڈن دی کوشش کیتی، ”لاش دیکھی سی تاں لوکاں نے

؟ کاشک دے ٹینک وچوں تاں سڑے گوشت دا ڈھیر ہی نکلیا ہووے گا۔ تیزاب۔۔۔۔۔“

اوہ دند کھرچدا رہیا، تے ٹھاٹھ نال ترُدا رہیا۔

تساں لوکاں دا بھائی بند سی آخر۔ اج اوہدے نال ایسہ ہوئی اے، کل تہاڈے نال

وی تے ہو سکدی اے۔ نہیں؟۔۔۔“

”جدوں ہووے گی، ویکھ لواں گے۔ تے جدوں ہو ہی جاوے گی، تاں ویکھنا کیہ؟

پھیرتے ساڈے یتیم بچے ویکھن گے، تے جاں بیوہ عورت۔“

پر ایہدا ایسہ مطلب اے کہ موت توں پہلوں چپ چاپ سبھ دیکھی جاو؟ تہاڈا

ساتھی تہاڈے ساہنے تیزاب دے ٹینک وچ جیوندا ساڑوتا جاوے، تے تیس۔۔۔۔۔“

اسیں گیٹ توں چار کو قدم ہی دور ساں - تاہیوں پچھوں کالی شیورلیٹ آئی تے تیزی نال ساڈے کولوں لنگھ گئی کار نوں دوروں ہی ویکھ کے چو نکیدار نے گیٹ کھول دتا سی ' تاہر توڑ - کار دے سیاہی مائل شیشیاں دے پچھوں مینوں کجھ وی نظر نہیں آیا - پر ظاہر اے کہ اوس وچ فیکٹری دا مالک ہی سی -

گیٹ دے باہر بیٹھے ' کھڑوتے مزدور کارول کیریاں نظراں نال جھاک رہے سن - کار گھٹا اڈاوندی ہوئی تر گئی ' تاں اوہناں نے میرے ول تکیا - اوہناں دے چریاں توں ہن ہور وی بہتی کالکھ جھڑ رہی سی - میں اوہناں نال گل کرن لگی ' تاں اک جوان مزدور اگانہ ہو کے کہن لگا "کیہ فائدہ اے ایس قلم بارے لکھن دا؟ کیہ فائدہ اے اخباراں وچ چھپی خبر دا؟ کیہ بنڈا وگڑدا اے اخباری خبراں نال؟ بے کدھرے بنڈا وگڑدا ہے ' تاں اوہ صرف پیسے دی طاقت نال - ساڈے کول وی پیسے دی طاقت ہوندی ' تاں اسیں اک ادھانیتا خرید لیندے ' تے پھیر اوہ آپے پارلیمنٹ وچ رولا پاندا - پس نوں خرید لیندے ' تے اوہ قاتلاں نوں پھانسی دے دیندی - صرف اکوہی طاقت ہے پیسے دی - "

"کیوں؟ سچی گل اخبار وچ چھپی تاں ہنگامہ تاں ہوندا ہی اے - سبھ نوں پسو پے جاندے نیں - سچائی لکھنی پیندی اے اوہناں نوں - پس نوں ' حکومت نوں ' سبھ نوں - "

"اج کل ایس ملک وچ دو طرحاں دی سچائی چلدی اے جی - اوہ سے طرحاں جس طرحاں دو طرحاں دا پیسہ چلدا اے - - - نمبر اک دا ' تے نمبر دو دا - سچائی وی نمبر اک دی تے نمبر دو دی چلدی اے - تیس کیہڑی سچائی دی گل کردے او جناب عالی؟ "

اک ہور مزدور اگانہ ہویا - سیاہ رنگ ' سخت جڑے ' دھرتی دے بیٹھلے دھول ورگے موڈھے ' چوڑے چکلے ہتھ - کہن لگا "پر تيم نوں قتل کیتا گیا اے - "

"پر تيم؟ پر تيم ناں سی اوہدا؟ "

"ہاں جی - پر تيم - اوہنوں قتل کیتا گیا اے جان بچھ کے - "

"کس نے قتل کیتا؟ پس نے؟ "

"پس؟ پس کیہ ہوندی اے؟ اک وردی ' اک ڈنڈا ' اک بندوک! "

"پس نے تاں اگے ہی پندراں دن مار مار کے اوہدی کھل ادھیڑوتی ہوئی سی - "

اک ہور جٹا کہن لگا -

”پر کیوں؟ اوہ کہندے ہیں، چوری کرنا پھڑپھڑا گیا سی۔“
 ”چوری تاہیں کرے گا بے اندر کم کرنا ہووے گا تاں۔ کم تاں اوہ کر ہی نہیں سی
 رہیا۔ استعفی دے چکا سی۔“

”استعفی؟“۔۔۔ میں پچھیا۔

”ہاں، استعفی اوتناں نے منظور نہیں سی کیتا۔ مالک نے۔ پر تیم نے کہیا، ٹھیک
 اے، مہینے دی تنخواہ کٹ لوؤ پیشک، پر نوکری میں نہیں کرنی۔“
 ”جھگڑا ہو یا سی کجھ؟“

بلکل نہیں۔ اوہ تاں سگوں مالک دا بڑا رازدار آدمی سی۔ ہر ویلے نال۔ تڑکے مالک
 دی کوٹھی جاندا سی۔ موٹر وچ نال ہی فیکٹری آوندا سی۔ کئی کم باہر کرن جاندا سی، مالک
 دے۔ کار وچ جاندا سی، کار وچ آوندا سی۔ شامیں گھروں مالک دے نال ہی جاندا سی۔
 مالک دے نال ہی کدے دلی کدے بہی کدے کدے کدے۔
 ”پھیر؟“

”ساڈے نال اُنج تاں بہن کھڑوں اوہدا گھٹ ہی سی۔ وقت ہی نہیں سی ملدا
 اوہنوں پر کجھ چہ توں اداس رہندا سی۔ کئی واری راتی روٹی کھان گھروں ساڈے چوں کے
 دے گھر آجاندا۔ کہندا، کیہ کئی نوکری اے! کجھ دی کوٹھڑی اے بھاؤ! کالج ہی کالج
 !“

”ایسے کر کے استعفی دتا سی اوہنے؟“

”امہ تاں پتہ نہیں۔ جس دن استعفی دتا، اوس دن دوپہرے لنچ دی چھٹی ویلے
 میرے کول آ بیٹھا۔ کہن لگا، ”موج اے تہانوں۔ لنچ ویلے سوہری ساری دُنیاں نوں بھُل
 کے روٹی تاں رنج کے کھاندے او۔ دکھ سکھ دی گل کر دے او اک دو بے نال۔ بس میں
 دی استعفی دے آیاں۔ میرا وی ایسے طرحاں بے فکری نال رنج کے روٹی کھان نوں جی
 کدا اے، آپنے بچیاں کول بہہ کے۔“ میں حزان ہو یا۔ اسیں تاں سارے سوچدے
 ساں، ہٹھ بڑا عیش کدا اے۔ موٹراں تے گھمدا اے۔ میں کہیا، ”نوکری چھڈ کے
 کریں گا کیہ؟“ کہن لگا، ”بازار وچ سائیکلاں دی دکان کھولاں گا۔ پرانے سائیکل خرید
 کے، مرمت کر کے، روغن کر کے و پچھا کران گا۔ پھیر ہولی ہولی کسے سائیکل دی ایجنسی
 وی شاید مل جاوے۔“

”بازار وچ اک دکان اوہنے کرائے تے لے وی لئی سی۔ جس دن پھڑیا گیا، اوہ آہی دکان نوں ہی ٹھیک ٹھاک کر رہیا سی۔“۔۔۔۔۔ اک ہو رہ بندہ بولیا۔

”کیہ مطلب؟ فیکٹری وچ نہیں پھڑیا گیا؟“

”اوہ تاں مالک نے آپنا بندہ بھیج کے اوہنوں بلوا بھیجا۔ پتہ نہیں کیہ سوچ کے اوہ چلا گیا اوس بندے نال۔ شاید سوچیا ہووے گا کہ استعفی دے بارے کوئی گل کرنی ہووے گی مالک نے۔ اوہ فیکٹری گیا۔ میں خودو۔ لکھیا اوہنوں اندر مالک دے دفتر وں جانیاں۔ بس، گل کر کے جدوں باہر نکلیا، تاں چوکیدار پمپ کولوں سامان دا بھریا تھیلا چک لیا یا تے رولا پادتا۔“

فیکٹری دے اندر گیا ہی نہیں اوہ؟“

”بلکل نہیں۔ کم ہی نہیں سی کر رہیا کئی دنوں توں اوہ فیکٹری وچ۔ اوہ تیس آپ دیکھ ہی رہے او ساہنے۔“۔۔۔۔۔ تے اوہنے اندر لی بلڈنگ وں بانہ لمی کیتی، ”اوہ اے مالک دا کمرہ، تے اوہ اے باہر پمپ۔ جے پلس نے تفتیش کرنی ہی سی، تاں جاں تے اوہنوں پمپ کول لیجان دی، تے جاں پھیر مالک دے کمرے وچ لیجان دی۔ اندر فیکٹری وچ تے اوہ وی تیزاب دے ٹینک دے عین اُتے لیجان دا کیہ کم سی؟“

”ظاہر اے کہ سازش سی اوہنوں قتل کرن دی۔ پورا پلین بنایا ہووے گا مالک نے، پلس نال رل کے۔ پتہ نہیں کنا پیسہ کھوایا گیا ہووے گا۔“

”پر جدوں اپنے دن اوہ، کیہ تاں سی اوہدا؟ پر تیم؟ اوہ جدوں حراست وچ سی، تاں کیوں نہ کجھ کیتا؟“۔۔۔۔۔ مینوں بے حد غصہ آ رہیا سی ایس سارے قصے اُتے۔

”اصل وچ اوہ نوکری چھڈ چکیا سی۔ یونین دا ممبر وی نہیں سی۔ سچ گل سمجھدے او تاں اوہ کدے وی ساڈے نال رہیا ہی نہیں سی، ہمیشاں مالکان وں ہی رہیا سی۔ اسیں تاں اوہنوں غدار ہی سمجھدے ساں ہمیشاں۔ جدوں وی اگے ساڈی ہڑتال ہوئی، اوہ ساڈے نال نہیں رلیا۔“

”پر بندہ تاں تھاڈا ای سی۔ تھاڈے ورگا ہی کما۔ تھاڈا فرض نہیں سی بندا کہ۔۔۔۔۔؟“

”ہُن جدوں اوہ قتل ہی ہو گیا اے، تاں سانوں لگا اے اوہ ساڈا ہی بندہ سی۔“

ساڈی ہی برادری دا، جیہڑی ہمیشاں ظلم دا شکار ہوندی رہندی اے۔“

”تماڑی ہڑتال دی منگ کیہ اے؟ کیہ میمورینڈم دتا اے تہاں ہڑتال توں پہلوں؟“

”ایہی کہ سارے ماٹے دی پوری تفتیش ہونی چاہیدی اے۔“
 ”تفتیش نال وی انج تے انصاف نہیں ہی ملتا جے مالک نے قتل کیتا اے تاں ایس
 ملک دی کیٹری کچھری مالک نوں پھانسی دی سزا دے دیوے گی؟ تے جیہڑے ہلیساں نے
 رل کے سازش کر کے اوہنوں قتل کیتا اے، کیہڑا قانون اوہناں نوں پھاہے لا دیوے گا
 ؟“ ----- اک نوجوان مزدور بہت غصے وچ بولیا! اوہدے سوال دا میرے کول
 کوئی جواب نہیں سی۔ انج شاید جواب مینوں وی پتا سی تے اوہناں لوکاں نوں وی۔

”پر وجہ کیہ اے اوہدے قتل دی؟ مالکاں دی کیہ دشمنی سی اوہدے نال؟“
 ”مالکاں دے کجھ خاص بھید ہون گے اوہدے کول۔ ہر ویلے نال ہی جو رہندا سی۔
 ایسے کر کے اوہدا استعفی نہیں سن منظور کر رہے۔ ایسے کر کے اوہنوں واپس بلا رہے سن
 ۔ ایسہ تاں ہے نہیں کہ محبت سی اوہناں نوں پریم نال۔ واپس کیوں بلا رہے سن؟“
 ”مینوں اوہدے گھر لیجا سکدے او؟“ ----- میں اک مزدور نوں پچھیا۔

----- اک چھوٹی جیسی گلی دے پچھواڑے جیہ اوہدے گھر دے باہر اک
 منجھی ڈٹھی ہوئی سی، جس اُتے اک جوان عورت بیٹھی اک بچے نوں کنگھی کر رہی سی۔
 عورت دیاں اکھاں دے پوٹے لال سرخ سن، انگاریاں ورگے تے سجے ہوئے۔
 سانوں دیکھ کے اوہنے اپنی بکل نوں کھچ کے کس لیا، تے کپڑا متھے تک کھچ لیا۔
 کنگھی کردی رہی، پر اوہدا کنگھی والا ہتھ کنب رہیا سی۔

”ایسہ بی بی جی تہانوں ملن آئے نیں۔“

میں اوہدے کول ہی منجھی اُتے بہہ گئی۔

اوہدے چہرے ول ویکھیاں کلجا موٹہ نوں آوندا سی۔

اوہ میرے ول تک ہی نہیں سی رہی۔

میں پتہ نہیں پریم بارے کیہ کہیا، شاید رسمی جیسے افسوس دے دو لفظ ہی بولے
 ہون گے، یاد نہیں اوہدیاں بھکیاں ہویاں اکھاں دے سرخ پوٹیاں دے بیٹھوں،
 زخمیاں نالوں پانی دے قطرے جھرن لگے۔ اوہ بچے نوں کنگھی کردی رہی۔
 اپنے چر وچ اندروں اک گھبرو منڈا پگ ویسٹرا ہویا باہر آ گیا۔ میرے نال گئے

مزدور نے اوہنوں میرے بارے دیا۔

اوہدیاں اکھاں مگن گکیاں۔

”ایسہ پریتم دا بھرا اے چھوٹا‘ستی“

”ستی میرے ول گھوردا ہويا پگ وليٹ دا رہيا‘ تے پھیرا وہ بولن لگا‘ کاہلی کاہلی“

قتل اے دن دنوں قتل تے کوئی سُندا ہی نہیں اخباراں والے آوندے نیں‘ مالک لوگ اوہناں نوں وی پٹھے پالیندے نیں۔“

میرے نال گئے مزدور نے اوہنوں اکھاں نال ہی تاڑیا۔

”اوائے میں نہیں ڈروا کسے کولوں۔ ڈرن والے نوں مار سٹیا اوہناں قصائیاں نے

تے پس؟ پس تاں ہے ای زر خرید گولی اوہناں دی۔ غریب آدمی دی کون سُندا اے؟ پر

میں آہنی گل سُٹوا کے رہاں گا۔ کوٹھے چڑھ کے سٹاواں گا ساری دنیاں نوں۔“

اوہ اُچا اُچا بولیا۔

میں اوہنوں جیویں ورچاؤن دی کوشش کیتی، ”کوئی گل نہیں کا کا۔“

”گل کداں نہیں جی؟ اوہ تے سمجھدے سن بندہ مار سٹیا تے گل مک گئی۔ اوہناں

دے سارے بھید وی تزاب دے ٹینک وچ سڑ کے فنا ہو گئے۔ سارے پاپ۔ پر میں

نہیں مکن دینی گل“

”ابھی تاں میں کہہ رہی ہاں کہ تیس آہنی گل کسے نوں ٹھیک طرحاں سٹاؤ تاں سہی

صرف غصہ کیتیاں تے گل نہیں تا بندی۔ اس ملک وچ وی آخر کوئی قاعدے قانون

ہن، سرکار ہے، ڈیموکریسی ہے“

”ڈیموکریسی دی ماں دی۔۔۔“

نال والے مزدور نے اوہنوں جھٹک کے چپ کرایا، ”عقل کراوئے‘ستی۔ بندہ

گُبنڈہ ویکھ کے بولیا کر۔ سُدا کی نہ ہووے تے۔“

”عقل؟ عقل تاں وڑ گئی۔۔۔۔۔ مینوں تاں قہر چڑھیا ہويا اے۔ میرا تاں جیا کروا

اے جس طرحاں اوہناں قصائیاں نے ویرے دا خون کیتا اے‘ میں ساریاں نوں پھڑکے

آرے نال چیر دیاں۔“ تے پھیرا وہ دسن لگا۔۔۔ اک آدم کال دی، پتھر ٹیگ دی کہانی۔

وحشی کھولدے روہ وچ۔ اوہدیاں اکھاں وچ انگیارے دکھ رہے سن۔ تے نال کبھ پکھل

وی رہیا سی۔۔۔۔۔ لاوے وانگوں۔

”ویر کول بڑے راز سن مالکاں دے۔ ہر ویلے اوہدے کولوں پتہ نہیں کیہ گیہ کرواندے رہندے سن۔ تے پتہ نہیں کس طرحاں دا اوہدے سر اُتے وقاداری دا بھوت سوار سی کہ کدے گھروچ وی اوہنے کوئی بھیت سانجھا نہیں سی کیتا۔ کئی واری شامیں چہڑا سی آکے گھر نیہا دے جاندا کہ اوہ مالکاں دے نال کدھرے گیا اے، چہ کاڑے گا۔ چہ کا کیہ کئی واری تے ککڑ دے بانگ دیندیاں اوہ گھر آوڑدا، اگلے دن تڑکے۔۔۔ پر ہن ہولی ہولی اوہ اپہناں کماں توں کجج رہیا سی۔ سارا غصہ آکے گھر کڈھدا۔۔۔ جاں ڈن وٹہ ہو کے منجی اُتے لما پیا چھت نوں گھوردا رہندا۔ میں جدوں وی کدھرے آئی نوکری دی گل تورا، اوہ مینوں ورج دیندا۔ نہیں ستی، آپاں کوئی آٹھاکم کراں گے۔ نوکری دا وی سوہرا کوئی جیون اے۔ چاکری تاں ہوندی ہی کھدھ اے۔ بندہ آپنے اندروں اندر لے نوں مار چھڈے، تاں ہی ہوندی اے چاکری۔“۔۔۔ اوہ کہندا ہوندا سی۔

”تے پھیر اوہنے استغنی دے دتا۔ کیہ گناہ کیتا؟ سائیکلاں دی دکان کھول رہیا سی۔ گھروچ وی ساریاں نال ہس کے گلاں کر رہیا سی۔ اوہدی چھاتی توں جس طرحاں کوئی پہاڑ اتر گیا سی۔ پر مالک اوہنوں چین نہیں سن لین دے رہے۔ روز دہاڑی نیہے آوندے۔ آخر اک دن اوہ مالکاں دے گھلے بندے نال فیکٹری چلا گیا، ملن۔ دسو، جیہڑا بندہ مالک دے دفتر دے اندر بہہ کے گل کرے گا، اوس کول فیکٹری دے سندتے پرزے کتھوں آون گے؟ تھیلہ کتھوں بھر لوے گا اوہ؟ پمپ ول اوہ گیا ای نہیں۔ نہ ہی اندر فیکٹری دے کسے وی فلور وچ اوہنے پیر دھریا۔ سبھ فریب۔ جھوٹھ۔ کفر۔

”تے پھیر پس نے جس طرحاں چودہ پنڈراں دن اوہدی کھل لایا اے، پٹھیاں تنگ کے جس طرحاں اوہدے پیراں دیاں تلیاں کٹیاں نیں، میں تاں اوہتاں دی۔۔۔“

تے ہن اوہ مٹھاں مار مار کے رو رہیا سی۔

”پھیر اوہنوں قتل کرن واسطے اوہ فیکٹری لے گئے۔ قصائی۔ راکشس۔ تے لاش پھیر پنچائی پوسٹ مارٹم لئی۔ راکشسو، ماس دے جھلسے ہوئے لو تھڑے دا کیہ کرو گے پوسٹ مارٹم تیس؟

اوہ بچیاں وانگوں رو رہیا سی۔ منجی اُتے بیٹھی عورت، جیہڑی ظاہر اے کہ پریم دی بیوی سی، پلا اکھاں تے رکھ کے ہبکیں ہبکیں رو رہی سی، بچہ منجی دے کول کھڑوتا سی، حزان، جھلیسا ہویا۔

”وڈھ ٹک کے ‘بوری وانگوں سیوں کے ساڈا بھرا ساڈے حوالے چاکیتوئیں لے جاؤ۔ جاؤتے ساڈ دیو جا کے ایس کوڑے نوں۔“

اوس عورت دیاں ہچکیاں وچ اک لمی لکھری ورگی لیر جیسی نکلی۔
 اپنے چہ وچ اندروں اک بزرگ باہر نکلے۔ کھونڈی ٹیکدے ہوئے سر اُتے میلی ہوئی
 ہوئی سفید پگڑی۔ سفید ‘مٹیلی جیسی داڑھی۔ چہرے اُتے بدحواسی
 باہر آ کے اوہناں نے اکھاں دے اُتے آپی تلی دا چھجا جیہا بٹا کے میرے ول تکیا
 نیجہ لا کے۔ کہن لگے، ”نہیں بی بی۔ سانوں کوئی تکلیف نہیں۔ اوس کبخت دی
 موت آئی سی، مر گیا۔ پچھلے جنم دا ویری سی، آندراں کوہ گیا“ تے اوہناں دی آواز
 بھرائی ہوئی، پھٹ جیسی گئی۔

”کے دا کوئی قصور نہیں بی بی۔ ایسہ سستی شدا ئی اے، ایویں بولی جاندا اے۔“

تے پھیر اوہناں دی داڑھی دے سفید وال کہن لگے۔ آواز سنگھ نوں کھرچ کے باہر
 نکلی، پھٹی ہوئی، ”اک تے گیا اے، ہن ایہنوں دی گواہیٹے!“

اک ہور فالتو عورت

اوہ شروع اپریل دی اک اداس شام سی۔ تھکا دین والی گرمی تے ہنس نال بھری ہوئی۔ اسیں سڑکاں تے بھٹک رہے ساں۔ کچھ چہ اسیں چستھ کوئی لاؤنج وچ جا بیٹھے۔ آہستہ آہستہ بہت آہستہ، کوئی دے تن تن پیا لے ختم کیتے۔

پتہ نہیں کنا زمانہ اوہناں رتاں پالیاں دے گھٹاں وچکاروں بھسلا ہویا، ر۔ نگدا ہویا، گزردا رہیا سی۔ باقی بچی سی اک کڑتن، تے خالی پن۔

دو جا کپ اومانے، اومانے یعنی اوم پرکاش نے کیتلی وچوں لڈیا سی۔

کوئی دا رتا کو اونا پیا لہ بھر کے جدوں اوہ دودھ پان گیا، میں کہیا، ”نہیں دودھ

نہیں“

”کھنڈ؟“

”کھنڈ وی نہیں“

”کالی کوئی؟“

”ہوں“

”روسیاں وانگوں؟ تے اوما مسکرایا۔ میرے کولوں جواب وچ مسکرایا نہیں گیا، عجیب حالت سی من دی۔ اوما دی زندگی وچ آپنے فالتو ہون دا احساس جس ویلے بہت ٹیسدا سی، تاں میرا دل کرا سی میں کوئی ایسو جیسی نشترورگی تیکھی گل کراں جس نال اوہدا ثابت تے نارمل خول تیز چاقو نال کٹیا جاوے۔ اوہدے باہر لے ثابت پن توں مینوں بے حد کوفت ہوندی سی اچھے ویلے۔ کچھ تاں اجیہا ہووے جیہڑا اوہنوں کٹ دیوے بھاویں ادھا کو اچھی ہی۔ اوس چکنے خول نوں۔ گلاف نوں۔ اندر لاگدڑ کدھروں تاں نظر آوے۔

پر جدوں میں ایسہ کاتر کٹ دیندی ساں۔۔۔۔۔ کاتر وی نہیں، اک تیکھی، سدھی لکیر، چمکدے تیز چاقو نال کٹی ہوئی درار۔۔۔۔۔ تاں اوہدی تلملاہٹ تک کے مینوں افسوس ہوندا سی۔ اپنی کینگی تے۔ میں کیہ چاہوندی ساں؟ شاید کوئی بہت ہی معصوم چیز۔۔۔۔۔ جیویں اک نگھا گھر، گھر دے کسے کمرے دی پرائیویسی وچ تے اپشت وچ اوما دی چھاتی تے سر رکھ کے بیٹھی میں۔ تے کتاباں، تے میوزک، تے..... شاید ہور کچھ

وی۔

جو چاہیدا سی، اوہدا کجھ پتہ نہیں سی صرف اہمہ پتہ سی جو چاہیدا اے، اوہ ہے نہیں تے جے اوہ نہیں سی، تاں ایس وی سراسر زے داری او مادی سی۔ کیوں کہ سارے اہم فیصلے او مادی ہتھ وچ سن۔

کوفی دے تن پیالے ختم ہونڈیاں ساڈھے ست وچ گئے۔ او مانی گھڑی ویکھی۔ جدوں وی او مادی دے نک دے عین اُتے، متھے دے کنارے تے تن لکیراں پے جان، او دوں ایہو جیسی گھڑی ہونڈی سی جدوں اوہنوں کسے گل دی سمجھ نہ آرہی ہووے۔

اُج ایہو جیسی گھڑی واپردی کدے کدائیں ہی سی۔ عموماً "اوہنوں ہر گل دی ہر ویلے پوری سمجھ آجانڈی سی۔ لگدا سی آس پاس دی ہر چیز تے، دوالے بھٹک رہی ہواتے وی او مادی پوری تے کرڑی گرفت ہے۔

متھے دے وچکار ہتھلے کنارے تے پینڈیاں تن لکیراں نوں تک کے ایسے کر کے مینوں بے حد رحم آجاندا سی اوہدے تے رحم تے لاڈ۔ من، ہنکھر کے خاہ مخواہ اوہدے دل وسمہ تر داسی۔

"کیوں، کیہ سوچ رہے او؟"

"کجھ نہیں۔"

کوئی اپوائنٹ مینٹ تے نہیں یاد آئی؟" میں مسکرائی۔

(کبجنت عورت وی ماں دے ڈھڈوچوں ہی اکیٹنگ سکھ کے آونڈی اے۔ آپنے مرد نوں خوش کرن لئی اکیٹنگ، آپنے لئی رکی توں رکی رعایت لین لئی اکیٹنگ، آئڈھ گوانڈھ، ناتے رشتے داریاں دے دکھاں سکھاں دی بھائیوالی ویلے اکیٹنگ۔ ایسے نوں تریا چلتر، کہندے نیں؟ طعنے نال زند کے! کیوں پر؟ ایہدے وچ جیڑی محنت خرچ ہونڈی اے، اوہدی مزدوری دا حساب کیوں نہیں کیتا جاندا؟)

"نہیں نہیں" اوہ کالمی نال بولیا۔۔۔

"پھیر؟"

"تینوں نجومی نوں کس طرحاں پتہ لگ جاندا اے؟" اوہ وی سبج ہو گیا۔ مسکرایا۔

او مادی مسکرائی تاں اوہدے اگلے دو دن داں دے کونیاں تے دھپ وچ ہنیاں رسیاں چمکدیاں سن باقی دے دند نرے پیلی ریت دے رنگ دے ہلک عام سگون رتا رتا

کو بھے وی۔ پر اگلے دوہاں دن داں دے دو کو نے چاندی رنگے۔ رسیاں دے اندر لے
ڈھڈے رنگ دے۔

اوما دیاں ٹیاں اوہدے متھے وچ نہیں سن، اگلے دوہاں دن داں دے کونیاں وچ سن۔
مینوں رجھاوَن لئی اومانوں پیلاں پان دی لوڑ نہیں سی صرف اک مسکراہٹ وچ دوہاں
دنداں دیاں دو ٹیاں لشکاوَن دی دیر ہوندی سی کہ میرا سارا جسم موم ہتی وانگوں چکھلن
لگ پیندا سی۔

”نجوی نہیں۔ انتریامی“

”آہو بابا، انتریامی۔“

”دسو پھیر، کیہ سوچ رہے سو؟“

”انتریامی بابا کولوں کجھ نہیں لکاؤنا۔“

”ایہی سوچ رہیا ساں کہ ساڈھے ست وچ گئے نیں۔ پچھراں وی شروع ہو گئیاں
نیں تے پلے وی کتھے جائیے ہن؟“

اک کالا بدل دور دس حدے تے پھیر نظر آیا بجلی وی اک واری کوند دی ہوئی چمکی
۔ غصے دی التزام دی۔ بے سہارا پن دی۔ ایس میرے مرونے میرے نال رل کے اک
گھر تعمیر کرن دی تھاں مینوں جھسی ہٹا دتا سی۔ خانہ بدوش!
پر پھیر اندر بیٹھی سدیوی عورت جیڑھی سدیوی ایکٹریس وی ہوندی اے، نے تاڑیا
دیکھیں خبردار۔

اک مسکراہٹ میں لپ سٹک وانگوں ہوٹھاں تے پولی جیسی ملی۔ ”جگہ تاں اک ہے
شہنشاہ عالم جان کی امان پاؤں تو عرض کروں۔“

”بولو جی؟“۔۔۔۔۔ اوہ ہسیا۔

”ڈٹھے کھوہ وچ جایا جائے تاں کیسے رہے؟“

”ٹھیک اے، چلنے آں۔“

کولوں لنگھدے ویٹر کولوں اوہنے بل منگوا یا، پیسے دتے۔ آپنی عادت مطابق بل
واپس لیا۔ تے اسیں اٹھ کے باہر آگئے۔

ساڈے نال اک سوال وی اٹھ کے باہر آگیا کہ باقی دی شام کتھے بتائی جاوے۔
ٹیکسی دے کول رک کے اوہنے پچھیا، ”رانو دے گھر چلیے؟“

” تیس تے کہندے سی ایم پی والی کو ٹھی اوہ چھڑ رہے نیں ”

” ہاں ‘ کالو ولیت جان توں پہلوں اوہنوں نویں گھر شفٹ کر گیا سی۔ پتہ میرے کول ہے ” (کالو ‘ یعنی اوما دا دوست۔ ناں تاں کجھ ہور سی جیہو جیہا داویاں نانیاں آپٹی آتما دے کلیان لئی رکھ دیا کردیاں نیں۔ پر سارے دوست اوہنوں کالو ہی آکھدے سن۔)

” ٹھیک اے ‘ چلو ”۔ میں کہیا۔ پتہ سی کہ ایس شام دی قسمت وچ قتل ہونا ہی لکھیا اے۔ پھیر آہڈالاون دا وی کیہ فائدہ؟

ٹیکسی اک وڈے سارے بنگلے دے باہر رکی۔ ایسہ وی کوئی سرکاری بنگلہ ہی سی۔ گیٹ توں اندر لنگھ کے اسیں بنگلے دی دکھی دے نال نال تروے پچھواڑے پہنچ گئے۔ اک کافی ویران لان سی جس دی گھاہ وقت توں پہلاں ہی بڈھی ہو گئی ہوئی سی۔ لان دے پرلے کونے وچ اک بہت وڈا درخت سی جس دیاں ٹہنیاں وچ سنگھٹا ہنیرا پھمہ کے بیٹھا ہویا سی۔ بہت منحوس لگ رہیا سی اوہ درخت تے اوہ اجاڑلان۔ پچھلے پاسے اک دروازہ اومانے کھڑکایا راٹونے بوہا کھولیا۔

” آؤ ‘ تیس اج کدھر راہ بھل گئے؟ ”

” نہیں راہ نہیں بھلے۔ اچھا آئے آں تیری خبر لین۔ ”۔۔۔۔۔ اوما اک نکلی پوڑی چڑھ کے کمرے دے اندر لنگھدا کہن لگا۔ مگرے مگر میں وی۔

راٹو دے والاں وچ وی باہر لے درخت دیاں ٹہنیاں وچ بیٹھا ہنیرا سمٹیا ہویا سی۔ کافی اداس تے بدحواس لگ رہی سی اوہ۔

کمرہ شاید اوس وڈے بنگلے دا بالن والا کمرہ ہووے گا پہلوں۔ جاں خانسے دے اسٹنٹ ‘ یعنی چونکا بھانڈا کرن والے منڈے دی کھولی۔

بے حد چھوٹا جیہا کمرہ۔ اک نکر وچ اک منجی ‘ جس نے ادھا کمرہ ملیا ہویا سی۔ دو جی نکر وچ بجلی دا چھوٹا جیہا چلھا۔ کول دو تن کپ ‘ پلیٹاں ‘ چمچے ‘ لاوارٹ جیسے لڑھکے ہوئے۔ عجیب بدحواسی وچ۔ کول ہی پنج ست جام دیاں خالی شیشیاں تے کوئی دے خالی ڈبے پئے سن۔ جیہناں وچ لون مرچاں مسالے بھرے ہوئے سن شاید۔ میلے ڈھکن۔ ڈھکن دے رنگاں توں ہی پتہ لگ رہیا سی کہ ڈبے وچ کیہ اے۔

چلھا وی ‘ جدوں بلدانہ ہووے۔ بجھا ہویا ٹھنڈا چلھا ‘ تاں بہت افسردہ نہیں جا پدا؟

پھٹے حال ‘ اداس۔

پورے کمرے وچ جے کوئی پرانے زمانیاں دی چیز ہے سی، تاں اوہی اوہی رہی
رضائی، جس دا رنگ ہن اونا آتش زدہ نہیں سی جا پدا۔ پر بھدے جلمے دے انگاراں
وانگوں اے جے وی اوہدے وچ پرانی رنگھ تے پرانی شوخی تھوڑی جیسی بچی ہوئی سی۔ تے دو جی
چیز ٹرانسٹر، اوہی، جیہڑا کالونے راٹونوں پہلی سوغات و جہوں دتا سی۔ جدوں اوہ اوہنوں
'بقول اوہدے دوستاں دے اڑالیا سی، چندی گڑھوں۔

عام جیسے گھروچ پئی تے چندی گڑھ سیکریٹریٹ وچ ٹائپ رائٹر کٹدی راٹو، کالودی
دولت دی چکا چوندا نال تے محبت دے رٹے ہوئے فارمولیاں نال چکرا گئی۔ ہوش پر تے
تاں اوہ بالن والے کوٹھے وچ سی۔۔۔ اگلی۔ کالو آپی بیوی نوں رشوت دین لئی ولایت سیر
کرن لے گیا ہو یا سی۔

(اک عورت جس دا نال بیوی ہوندا اے، اوہدے کولوں جدوں اوہدا مرد چوری
کرا اے، تاں اوہنوں رشوت دیندا اے۔ جی وڈی چوری، اوئی وڈی رشوت۔ پر دو جی
عورت، جیہڑی فالتو ہوندی اے، رکھیل، اوہنوں صرف روٹی تے کپڑے گھٹے دے کے
ورایا جا سکدا اے۔ تے جیہڑی فالتو عورت اوہے مرد دی محبت وچ گرفتار ہو جاوے،
اوہنوں تاں کوئی خدا وی نہیں بچا سکدا۔)

ساڈے اندر آون نال جاں تے کمرہ سنگر گیا سی، جاں اوہدے وچلی ہوا، تاں بندیاں
لئی کافی نہیں سی۔ کجھ سی جیہڑا گھٹ رہیا سی۔ کجھ سی، جیہڑا ساہنوں بھارا کر رہیا سی۔
بھارا، تے کھورا۔

”سا پھیر، کیہ حال چال اے؟“۔۔۔ اوہ منجے دے وچکار کر کے کھل کے بہ
گیا، باہنوں نال پچھانہ ٹھمنا جیہا دے کے۔ میں اک پاوے تے آئے آپ نوں اڑالیا۔
دون والے پاسے۔

راٹو جلمے کول پئی پیڑھی تے بہ گئی۔

”ویکھ ای رہے او“۔ عجیب بے ولی نال اوہنے جواب دتا۔

”جھٹی جھٹی آئی؟“

”آئی سی، دس کو دن ہوئے“ پچھلے دساں دتاں دا خالی پن تے خط دی اڈیک، تے

مایوسی، سبھ راٹودی آواز دا حصہ سن۔

”راضی خوشی؟“

”ہاں‘ راضی خوشی“

”تے توں“؟

”میں“؟۔۔۔۔۔ اوہنے اچانک چونک کے اوما ول کیا۔

”ٹھیک آں“ اوہ جیویں کھوہ وچوں بولی‘ رون ہاکی آواز وچ۔

کچھ چر خاموشی کمرے وچ بھری رہی۔ کچھ ایس طرحاں دی خاموشی جیہڑی ہیری

رات وچ چیمدی سائرن دی آواز توں مگروں فضا وچ لٹک جاندی اے‘ تے ہر ویلے اک

خطرہ وی اوہدے نال ہی ہوا وچ لٹکیا رہندا اے۔ تے کن اگلی آواز نوں سنن لئی

ہیرے وچ آپنے ا۔ شینا چک کے کھلوتے رہندے نیں۔۔۔۔۔ شاید بھٹدے عب

دی آواز نوں سنن لئی۔

”کالو دی چٹھی آئی سی۔ لکھیا سی‘ پلیٹ فارم تے جیہڑا سامان چھڈ آیا واں‘ اوہدا

خیال رکھنا“ اوما نکی جیہی ہا سی ہیا۔

”اچھا!“۔۔۔۔۔ بے حد گاڑھا ہیرا راٹو دی آواز وچوں جھر رہیا سی۔ سواہ ورگا‘

بھر بھرا میں اوما ول تکیا۔ ایسہ کدے کدے ای ہوندا اسی کہ اوہ اچکھا کے گل نوں

تلاش کرے۔

راٹو اک بے ملوہا جیہا چیلنج‘ اک ونکار جیہی اکھاں وچ بھر کے اوہدے ول تک رہی

سی۔ ”کوئی خاطر نہیں کرنی ساڈی؟ تیرے یروٹے آئے آں“ اوما نے چیلنج ٹالیا۔

”گھر دودھ کوئی نہیں‘ نہیں تے چاہ۔۔۔۔۔“

”گھٹ پیویا کرنا دودھ۔ چاہ جوگا بچا کے رکھیا کر۔“

”نہیں‘ اچ سویرے لیاندا ہی نہیں سی“

”کیوں؟“

”راتی گرمی لگدی اے‘ نیندر نہیں آوندی۔ بڑا ہنس ہوندا اے کمرے

وچ۔ تڑکے اکھ لگدی اے تے پھیر دودھ دا ڈپو بند ہو جاندا اے“

میں کمرے دے چار چو پھیرے تکیا۔ چونہ رگٹھاں تھاں دے دوالے

کھلوتیاں کندھاں نال میری نظر ٹکرا کے واپس مڑ آئی۔ کوئی باری نہیں سی۔

روشن داناں داتاں خیرا جکل رواج ہی نہیں رہیا۔ پچھلی کندھ وچ اک دروازا ہے

سی‘ جیہڑا پکا بند کیتا ہویا جا پ رہیا سی۔ شاید پرلے پاسیوں گھر دے مالکاں نے بند

کیتا ہووے گا۔

(جدوں رانو چندی گڑھوں کالو نال اڑھل آئی سی اودوں اوہنوں شاید اس گل دا پتہ نہیں سی کہ کالو دی دولت اوہنوں ”گھر“ نہیں سی دے سکدی)
 ”کوئی وسکی شکی کڈھ“
 ”وسکیاں والے تاں ولت تر گئے نیں۔ پچھے تاں بس خالی بوتلاں ای نیں“
 رانو نے ہو کا بھریا۔

”اچھا“ اوما کچا جیہا ہسیا۔ کچھ چر خاموشی رہی۔ ”سارا دن کیہ کرنی رہنیں
 ایں؟“

”سڑکاں ماپی دیاں نیں“

”کیٹری کیٹری ماپ لئی؟“

”ناں یاد نہیں رکھدی“

”بھتیاں سڑکاں وی نہ گاہیا کر۔ سڑکاں تے ترن والیاں اکلیاں تیویاں نوں
 پتہ ہے ولت وچ کیہ کہندے نیں؟“
 ”کیہ؟“

”سٹریٹ واکر“ اوما ہسیا۔

میں کنب کے رانو دے مونہرول تکیا۔ چہرہ دیران سڑک وانگوں سپاٹ سی
 ”جیویں اوہنوں گل دی سمجھ ہی نہ آئی ہووے۔“

”اچھا کہندے ہون گے“ اوہ شاید کچھ ہور سوچ رہی سی۔

میں اوما ول تکیا۔ مینوں عجیب احساس ہویا کہ ایسہ بندہ خونخوار ہون دی
 حد تک ظالم ہو سکدا اے۔ کروئل

اوس ویلے حساب کتاب نال مینوں رانو دی حمایت وچ اوما نال بھڑ جانا
 چاہیدا سی۔ کیوں کہ اوہ وی میرے قبیلے دی ہی عورت سی۔۔۔۔۔ فالتو عورتاں
 دے قبیلے دی۔ پر فالتو عورتاں لڑیا نہیں کردیاں۔ لڑن دا حق صرف بیویاں نوں
 ہوندا اے۔ فالتو عورت لئی اپنے مرد نال لڑنا جان بچھ کے کھوہ وچ چھال مارن
 والی گل اے۔ تے میرے اندر لک کے بیٹھی کینگی نے فیصلہ کیتا کہ میرا ارادہ
 اے آتم۔ گھات دا نہیں سی۔

پھیر بہت دیر سبھ چپ چاپ بیٹھے رہے۔

”چلئے پھیر؟“۔۔۔۔۔ اوما نے میرے دل تکیا۔

”ہوں“۔۔۔۔۔ میں اٹھ کے کھڑو گئی۔

رائووی اٹھ کھڑوتی۔

”اگلی واری چٹھی لکھو گے تاں لکھ دینا کہ ساہنی چوتھے پنجویں دن آ کے ویمہ

روپیئے دے جاندا اے۔ تے میں ہلکھی مر رہی آں۔“

”ساہنی آوندا اے؟“۔۔۔۔۔ اوما چونکا ہویا۔ (آپنے دوست دے کھیت

دے رکھوالے)

”اوہی اوہوں کہہ گئے سن۔“

رائو نے باہر لا ڈھویا ہویا بوہا کھول دتا۔ اندر لی ہنس توں مگروں اوس

ہنیرے اجاڑلان وچ گھمدی ہوا بڑی بھلی لگی۔ سکھاوین ساہ سوکھا آیا۔

چپ چاپ، نکے نکے قد میں بنگلے دی وکھی دے نال نال تر دے اسیں تے

گیٹ کول آگئے۔ باہر سڑک روشنی نال ترونگی ہوئی سی۔

ہلکی ہوا، تے روشنی۔

”اچھا“ کہہ کے اسیں وداع ہو گئے۔ رائو نے آہستہ جیسے کہیا، ”پھیر

پھیتی چکر لانا“

سڑک خاموش سی۔ ایس پاسے بہت گھٹ آوا جائی سی شاید۔ سڑک دے

دوہیں پاسیں وڈے گھیر والے درخت کھڑے سن گاڑھے ہنیرے دیاں بکلاں مار

کے۔ جھنگلماٹے جیسے۔ شاید جامنواں دے درخت ہون گے۔

آہستہ جیسے ہوا وگ رہی سی جدوں اسیں اک درخت دے بیٹھوں پولے

قد میں تر دے ہوئے لنگھ رہے ساں۔ درخت وچوں آہستہ آہستہ ڈسکورے بھرن

دی آواز آئی۔ ”ایہہ کیہ اے؟“ میں ٹھٹھک کے کھڑو گئی۔ مہبتر کے۔ ڈر کے

دی شائد۔

”کیہ؟“

”کوئی ڈسکورے بھر رہیا اے۔“

”کتھے؟“۔۔۔۔۔ اوما نے پچھیا۔

”کدھرے نہیں“۔۔۔۔۔ میں تر پئی۔

جوٹھ

ستہ نارائن نے جدوں پہلی واری کشن نوں ویکھیا تاں اوہ رسوئی وچ بیٹھا روٹیاں پکا رہیا سی۔ چلھے توں ذرا کوپرے اک چھوٹے جھوٹے وچ اک نکا جیہا پچہ ریں ریں کری جا رہیا سی، جس نوں اوہ اک ہتھ نال کسے کسے ویلے جھلا دیندا سی۔

ستہ نارائن، سری متی رادھا دیوی کول اک چھوٹی جیسی سفارش لے کے آیا سی، تے رادھا دیوی اہجے سکولوں واپس نہیں سی آئی۔ کڑیاں دے سکول دی پر نسل سی رادھا دیوی۔ ستہ نارائن کیوں کہ چھوٹا موٹا سماجک نیتا سی، جیسو جیسے ہر محلے وچ تہانوں مل جاندا ہے، تے رادھا دیوی دی پر نسل پٹھاں چلدا اسکول وی اوس دے علاقے دے آس پاس ہی سی، اوہ کدے کدائیں کسے کڑی دے داخلے لئی جاں کسے نوں پاس کروان دی سفارش لے کے رادھا دیوی کول آجایا کردا سی۔

کشن یعنی رادھا دیوی دے خاوند نوں اوہنے اگے وی کئی واری ویکھیا ہویا سی، گھر وچ جھاڑو بوہر دیندیاں، کپڑے دھوندیاں، روٹیاں پکاندیاں، بچے پالدیاں۔ پر اج جدوں رادھا دیوی گھر نہیں سی، تے وقت کشن لئی ستہ نارائن دے بوجھے وچ پان ختم ہو چکے سن، اوہنے کشن ول ذرا دھیان نال ویکھیا۔

سانولا رنگ، گول چہرہ، بھریا ہویا بدن۔ تے چہرے تے اک عجیب معصومیت، عجیب

بھولا پن۔

تے ستہ نارائن اوہدے نال گلے لگ پیا۔

کشن بہت ہچکچا کے بولدا سی۔ اک۔ اوہ لفظی گل۔ پر بڑے چہاں مگروں شائد اوہنوں دکھ سکھ پھولن والا کوئی بندہ ملیا سی، سو اوہدے تروپے آہستہ آہستہ ادھر ن لگے۔

۔۔۔۔ کہ رادھا نال اوہدا ویاہ اودوں ہویا سی جدوں اوہ دوویں پنجویں جماعت وچ پڑھدے سن۔ کہ اوہناں دیاں جاتاں وچ یعنی چہاراں وچ ویاہ ایسے طرحاں ہی ہو جاندا ہے، تے نکی عمرے، کہ رادھا نوں پڑھن دا بہت شوق سی، تے شیڈیولڈ کاسٹ ہون کر کے فیس تاں اُنج ہی نہیں سی لگدی اوہدی، اتوں سکول دیاں وردیاں تے کتاباں تے

کاپیاں وی مل جانیاں سن 'تے باقی خرچے لئی پیسے وی'..... کہ آپ تاں اوہنے ستویں
 وچوں پڑھائی چھڈ دتی سی 'کیوں کہ نہ تاں اوہنوں بہتا شوق ہی سی پڑھن دا تے نہ ہی
 ایہہ سنہووسی اک کم کاجی پروار وچ' کہ دوویں جنے بس پڑھی ہی جان'.... کہ اوہدی
 ماں نوں ایہہ منظور نہیں سی کہ گھردی نو نہ نہما دھو کے سکولے ہی جاندی رہوے تے اوہ
 آپ کدے چڑے نال تے کدے جلمے نال متھا مار دی رہوے'..... کہ ایسے کر کے
 اوہنے رادھا وی پڑھائی بچاون لئی خود پڑھنا چھڈ دتا' تے پو دا ہتھ وٹاون لگا 'سارا دن کم
 کرن لگا'.... کہ رادھا پڑھائی وچ ایڈی ہشیار سی کہ سکول ختم کر کے کالج وچ داخل ہو گئی
 - ایم۔ اے کیتا اے اوہنے 'ایم۔ اے! ساری برادری وچ کسے دی تربیت ایم۔ اے
 پاس نہیں'..... کہ ایم۔ اے مگروں نوکریاں ملدیاں سن 'پر اوہنے کہیا ہن تاں پڑھائی
 دا ماحول اے۔ محنت دی عادت اے 'بی ٹی وی کر لوں 'سو بی۔ ٹی کر لئی اوہنے' تے پھیر
 نوکری مل گئی فائنٹ سرکاری سکول وچ 'شیڈ یولڈ کاشاں لئی تاں ریزرو ہوندیاں نہیں نا
 نوکریاں..... (ستیا نارائن نوں لگا آپنی بیوی دی پڑھائی تے نوکری کر کے کشن نوں اپنے
 شیڈ یولڈ کاسٹ ہون اُتے مان اے۔ باقیوں وانگوں نہیں کہ آپنی چھاربت چھپاون اُتے ای
 اینا زور لائی پھر دے نہیں یا).... کہ اوہدی بیوی سویرے تڑکے ہی سکول چلی جاندی اے
 تے اوہ بچیاں نوں سنبھالدا اے 'روٹی پکاوند اے' گھر صاف کردا اے.... بچے؟ دو تاں
 سکول چلے جاندے نہیں اک کھیڈی رہندی اے اندر باہر' پر بہت دھیان رکھنا پیندا اے
 اوہدا کہ باہر سڑک تے نہ چلی جاوے تے ایہہ چھوٹی 'ایہہ تاں اے بہت چھوٹی اے....
 گھر؟ ایہہ سرکاری گھر اے' اوہدی بیوی نوں الاٹ ہو یا اے 'اوہ پرانا گھر تاں اوہ چھڈ
 آئے سن جدوں بیوی دی نوکری لگی سی تاں ایہہ گھر ملیا سی 'نالے انج وی اوہ گھر بہت
 چھوٹا سی 'چھاراں دے محلے دی اک بھٹی گلی وچ' بچیاں لئی انج وی ماحول ٹھیک نہیں
 سی 'رادھا دیوی دی ایہی رائے سی..... ہاں' ماں پونے لڑائی جھگڑا کیتا سی کہ اپنا جدی
 مکان کیوں چھڈیا جاوے' پر..... کہ اوہ دوپہرے 'جدوں رادھا دیوی گھر آجاندی سی'
 تاں موٹر ورکشاپ تے چلا جاندی سی 'موٹر' موٹر' کیسکی کردا سی اوہ' تے راتنی اٹھ نوں
 وجے چھٹی ہوندی سی اوہنوں۔

ستیا نارائن جس کم رادھا دیوی دے گھر گیا سی 'اوہ تاں نہیں ہو یا کیوں کہ رادھا
 دیوی نوں اج پتہ نہیں کیوں چرک ہو گئی سی گھر پر تن وچ' پر اوہنوں کشن وچ اج جیسی

سنبھاونا نظر آئی کہ اوہنوں لگا چہاں توں توڑی بیٹھاں دیا اوہدا سفنا شاند ہن باہر کڈھیا
جا سکدا اے۔ گھردی کڈھی دارودی بوتل وانگوں۔

کیوں نہ کشن نوں نیتا بٹا دتا جاوے؟

چلھے آگوں اٹھا کے، موٹر میکینکی دے تیل نال بھرے ہتھ دھوا کے۔

جس طرحاں بکیاں کڑیاں کاتراں دے پٹولے بٹا کے گڈی نوں سجاندیاں نیں،
اوسے طرحاں ستیہ نارائن اپنے من وچ کشن نوں سجا رہیا سی۔ سفید کھدروا کڑتا پجامہ
پوا کے، تے سرتے سفید کلف لگی، گاندھی ٹوپی پوا کے۔

خود ستیہ نارائن لوکاں دے کم کر کے تے وگاراں کٹ کٹ کے، تے اپنے نالوں
وڈے نیتاواں دیاں حاضریاں بھر بھر کے تھک چکیا سی، پر اوس ورگے ہزاراں چھوٹے نیتا
ترے پھر دے نیں۔ ہر چھوٹا نیتا اپنے نالوں وڈے نیتا دی چلم بھردا اے۔ وڈا نیتا اپنے
نالوں وڈے نیتا دی۔ تے سلسلہ اُتے تک پہنچدا اے۔ تے اُتلے نیتاواں نوں جدوں بھیڑ
اکٹھی کرن دی لوڑ پوے، چندہ آگراہن دی لوڑ پوے، تاں حکم اُتوں بیٹھاں ول رٹھدا
اے۔ پچھلے دساں ورھیاں توں ایہی سلسلہ تر رہیا سی ستیہ نارائن دے نال۔ ہر واری
میونسپلی دیاں ایکشنس واسے اوہ اپنے نالوں وڈے نیتا دی خوشامد کردا سی، پر ہر واری
کے ہور نوں کھڑا کردتا جاندا سی، وڈیاں ایکشنس دی تاں گل ہی چھڈو، یعنی اسمبلی دیاں
ایکشنس، پارلیمنٹ دیاں ایکشنس دی۔

ستیہ نارائن نے سوچیا، اوس نوں کشن دی راہیں اک شارٹ کٹ، مل سکدا سی،
شیڈیولڈ کاسٹ واکینڈیٹیٹ! کینڈیٹیٹ بے گا کشن، ایکشن لڑے گا کشن، تے پاور،
طاقت، یعنی راج نیتی واصلی لطف لوے گا ستیہ نارائن۔

دو کو سال لگے ایس یوجنا وچ تے آخر اک دن کشن میونسپل کونسلر بن گیا۔

اپنے چہرے وچ کشن، بابو کرشن چودھری بٹا دتا گیا سی۔

ستیہ نارائن نے اوہدے گل وچ اک پتلی جیسی پر مضبوط سنگلی پارکھی سی۔ یاد اے نا
بچپن وچ اوہ زسری رائم، گایا کردے ساں اسیں؟۔۔۔ میری ہیڈ اے ٹل لیمب،
بس اوسے طرحاں۔

ستیہ نارائن کے زمانے وچ کسے وکیل وادھنی رہیا سی۔ اودوں جدوں اوہنے ایف۔
اے وچوں پڑھائی چھڈ دتی سی تے نوکری کر لئی سی۔ اوس زمانے نوں اوہ بلکل بھل چکا

سی۔ ہُن تان اوہ نیتا گیری کردا سی، بس۔ ایہ نہ سمجھتا کہ نیتا گیری آوارہ گیری دا ہی دوجا تان اے کیوں کہ نوکری نہیں کرے گا تان کھائے گا کتھوں؟ نہیں صاحبان صرف اک ہی کم اے دنیا وچ جس لئی کوئی محنتانہ نہیں ملدا، تے اوہ ہے پنجابی وچ ساہت سرجنا کرنی۔ ہو ر کھیڑا کم اے جیہڑا بندہ کرے وی تے بندہ بھکھا وی مرے؟ نیتا گیری، بھاویں اوہ بڑے چھوٹے پیمانے وی ہی نیتا گیری سی، اوہدے آپٹے تے اوہدے گھریاں دے خرچے بڑے آرام نال چلاون لئی کافی سی۔ جس دا کم کروائے گا کوئی سفید ٹوپی دی پکی مہروالا نیتا، اوہنوں ایہہ تان کہے گا ہی کہ اُتے ”کم کروان دی“ ”فیس“ ”وی لگدی اے“ سو گنڈھ ڈھلی کرو جناب! کنا فائدہ ہوتا اے تہانوں ایس ”ڈھل وچ؟“ ”دو کروڑ؟ چلو“ تہاڈی گل وی من لیٹے، تان دو کروڑ داس پر سنٹ تان گھٹو گھٹ دیو گے ہی۔ ادھا پہلوں، ادھا کم ہو جان توں مگروں۔ ٹھیک؟ ہُن اتوں، کم کروان دا اُٹل وی انج تارنا ہی ہوندا اے، پر ایہہ تان ضروری نہیں کہ عین پورا اُٹل ہی کم کروان والے نوں دسیا جاوے؟

تے ہن تان ستیہ نارائن دے ہتھ وچ یعنی مداری دے ہتھ وچ کھکھری والی باندری

دی رسی وی سی۔ بس، موجاں سن۔

ہاں تے گل ہو رہی سی جدوں ستیہ نارائن کسے وکیل دا منشیانہ کریا کردا سی۔ سو اوس زمانے توں اک لفظ اوہدے ذہن وچ اڑنگیا ہو یا سی، نہرو دی اچکن دے بٹن ہول وچ، ٹنگے گلاب وانگوں، کلاسٹ، جیہڑا وی بندہ آپی کوئی مصیبت، کوئی ڈکھڑا، کوئی سرکارے دربارے رُکے ہوئے کم بارے التجالے کے بابو کرشن چودھری دی ڈیوڑھی اتے حاضر ہوندا۔ اوہ ستیہ نارائن لئی، کلاسٹ، ہوندا محض اک گاہک، اوس کلاسٹ دی جیب دا، تے فراخ دلی جاں کینگی دا اندازہ لاوٹا ہی اوہدی خاصیت سی تے سبھ توں وڈی کاریگری سی تے اوہدے اُتے کرشن بابو دے بھاری بھر کم پن دا رعب جماؤتا۔ مثلاً ”کرشن بابو نوں تان سویرے تڑکے چیف میونسپل کمشنر صاحب نے بلایا سی کہ پھیتی آؤ کجھ ضروری صلاح کرنی اے، کہ کرشن بابو تان دلی گئے نہیں، فون آگیا سی نمبر اک صفدر جنگ روڈ توں! کہ کرشن بابو تان پوجا کر رہے نہیں، فلاٹے فلاٹے مٹھ دے شکر اچار یہ جی آئے ہوئے نہیں، اوہناں دے کول بیٹھے اوہ وی پوجا وچ مگن نہیں، کہ کرشن بابو تان ہڑھ دے مارے وچارے غریب لوکاں دیاں ڈھٹھیاں جھگیاں بناون تے اوہناں نوں ”سائنتونا“ دین گئے نہیں کہ کرشن بابو ضروری میٹنگ تے گئے نہیں، وغیرہ۔“ سو اونے چر وچ تیس

میںوں دسو کیہ سمیا اے“ ستیہ نارائن کڑتے دی جیب وچوں اطمینان نال چاندی وی لمبوتری ڈبی کڈھ کے پان دا بیڑا کڈھداتے نفاست نال اوہنوں مونہہ وچ دیا لیندا۔

تے کجھ چر مگروں ”کلائنٹ“ خود پان وی گلوری بٹیا نارائن دیاں واڑھاں بیٹھاں ہوندا چونہہ ورھیاں مگروں کرشن بابو نوں اسمبلی دیاں چوٹیاں لئی ٹکٹ مل گئی۔ الیکشن لڑی کامیاب ہو گئے تے اسمبلی وی کرسی اُتے جا بیٹھے۔ اوہناں دا الیکشن مینی فیٹو ستیہ نارائن نے خود تیار کیتا، ہندی وچ! ”کرشن بابو چھاراں دے چھوٹے جیسے گھروچ پیدا ہوئے۔ انوسوچت جاتیاں وی بے قدری تے اوہناں لوکاں نوں گھٹیا سمجھیا جان نے کرشن بابو دے دل وچ شروع توں ہی بغاوت دے بیج بیج دتے تے اوہناں نے تہیہ کر لیا کہ اس ملک دا تہ دے ہی کجھ سور سکدا اے بے ایسہ کچھڑیاں جاتاں وی موڈھا جوڑ کے نال ترن تے ویس وی اُساری وچ حصہ پاؤن۔ آپنی برادری وچ، اپنے محلے وچ اوہ ہمیشاں ان تھک سیوا کردے رہے۔ ویس بھگتی دا جذبہ.... لوکاں وی سیوا دا جذبہ.... وغیرہ وغیرہ۔ سکول دے دنوں توں ہی اوہ سٹوڈنٹ لیڈر بن گئے۔ کالج وچ وی سٹوڈنٹ لیڈر بن۔ کالج دے پرہندھکاں نال متھا لگ گیا تے اوہناں نے بی۔ اے دے امتحان توں کجھ چر پہلوں ہی کالج چھڈ دتا۔ کیڈا تیاگ! پر ڈگریاں نال کیہ بندھا وگڑا اے۔ کرشن بابو دا اسیم گیان! ویداں توں لے کے جواہر لعل نہرو تک، تے کالیڈاس توں لے کے مارکس تک نوں اوہناں نے اپنے گیان وچ گھول کے رکھیا اے۔ مہان لوک سیوک، مہان سکالر، مہان آگو، مہان ویش پریمی.... وغیرہ وغیرہ۔ اوہ اسمبلی وچ صرف ایس لئی جاٹا چاہوندے نیں کہ ویش وی مہان نیتا، اندرا گاندھی دے ویسہ سوتری کاریا کرم نوں، تے اوس توں وی مہان نیتا نچے گاندھی دے پنج سوتری کاریا کرم نوں پوریاں کر سکن۔ اوہناں نوں ووٹ دے کے تیس اپنا ہی کلیان کرو گے، کیوں کہ تہاڈے کلیان نوں جان والی بیڑی دے اکو اک کھوئے، یعنی ملاح کرشن بابو ہی نیں۔ جے بولو بابو کرشن کمار چودھری وی۔

ایس ہندی دے پمفلٹ دا انوواد کالج وچ انگریزی پڑھاؤن والے پروفیسر ملہو ترانے کردتا۔ کیونکہ ملہو ترانوں پر نپیل دکھی کر رہیا سی۔ تے پر نپیل نوں ذرا سبق سکھاؤن لئی ملہو ترا صاحب ستیہ نارائن وی شرن وچ آئے سن۔ ہن پروفیسراں کولوں جیسیاں دی تاں آس بہتی رکھی نہیں جا سکدی، سو ایہو جیسے انگریزی دے کم۔ چٹھی وٹھی لکھاؤن دے، پوسٹر بنواؤن دے، ترجمہ کرواؤن دے، ملہو ترا کولوں ہی کروائے جا رہے سن اج کل۔

تے بس جو وی کرشن بابو توں کم کرواؤن آوندا ' ستیہ نارائن دے جبرے وچ جا بھسدا -
 کسے کولوں پیسے ' کسے کولوں پوسٹر ' کسے کولوں جیپاں ' کسے کولوں جلیساں تے جلوساں لئی
 بھیڑاں ' سبھ کچھ اکو جیسی گرم جوشی نال ستیہ نارائن سویکار کری جاندا - انج کڈ حداتاں
 اوہ اگلے دے ڈھونچوں ای سی ایسہ سبھ پر سمیٹتا دا تقاضا اے کہ اوہنوں صرف سویکار
 کرے ہوئے دکھایا جاوے -

تے ایس طرحاں جوڑ توڑ کر کے کرشن بابو اسمبلی دی کرسی اُتے جا بیٹھے - پارٹی ولوں
 الیکشن لڑن لئی جیہڑے پنچ لکھ روپے اوہناں نوں ملے سن ' اوہناں دا ادھ خرچ کر کے
 ستیہ نارائن نے اپنے لئی اک نواں بنگلہ بنوالیا -

تے جدوں اوہ سٹیٹ دی راجدھانی وچ آگئے ' جتھے کرشن بابو نوں اک کوٹھی الاٹ
 ہو گئی سی -

کرشن بابو دے ودھدے ہوئے رتبے دے نال نال اوہناں دی چربی وی ودھ رہی سی
 - سوچرہ زیادہ پر بھاوشالی لگن لگ پیا سی -

کرشن بابو جدوں میونسپلٹی دی الیکشن جتے سن تاں اوہناں نے بیڑی دا تیاگ کر کے
 گولڈ فلیک سگریٹ پٹی شروع کر دتی سی - تے ہن اسمبلی دی الیکشن جت کے اوہناں
 نے گولڈ فلیک دا تیاگ کر کے امپورٹڈ "ٹرپل فاسیو" پٹی شروع کر دتی -

میونسپلٹی دی الیکشن جتن توں مگروں شام نوں تھکاوٹ مٹاؤن لئی اوہ ستیہ نارائن
 دے نال رل کے ' کوکا کولا وچ رم رلا کے پن لگ پئے سن - ہُن و ہسکی پن لگے ' سوڈے
 تے برف والی - میونسپلٹی دی ممبری توں مگروں اوہناں نے کھادی ریشم دے کڑتے
 پاوٹے شروع کر دتے سن ' تے ہن نال اک کھادی ریشم دی واسکٹ وی پان لگے ' نہرو
 کٹ دی -

میونسپلٹی دی الیکشن تک تاں ٹھیک سی ' اوہ اپنے اوس شہر وچ سن ' ایس لئی گھریلو
 زندگی ٹھیک چل رہی سی - ہُن اسمبلی دی ممبری توں مگروں وڈے شہر آونا پچھ ' تاں راتاں
 اکلیاں ہو گیاں - ستیہ نارائن نوں ایہناں اکلیاں راتاں دا انتظام کرن دا تجربہ سی کیوں کہ
 اوہ جنم جات چھڑا سی - سو اوہ کرشن بابو دیاں اکلیاں راتاں دی ویرانی نوں وی گلزار
 بتاؤن لگا - ایہ کوئی بہتی وقت والی گل وی نہیں سی ' کیوں کہ کم کرواؤن والے لوکاں وچ
 کافی ساریاں عورتاں وی ہوندیاں سن ' تے ستیہ نارائن دا تجربہ اوہناں وچوں اکلیاں ' بے

سہارا عورتاں دی شناخت کرن وچ کدے دھوکھا نہ کھاندا۔ تے جے کوئی ایہو جیسی عورت ہووے جس نوں آپنے کیرئیر دا خیال ہی ہووے سبھ توں زیادہ آپنی نوکری نوں ہی اوہ زندگی دی سبھ توں وڈی باتشاہت سمجھدی ہووے، تاں کم ہور آسان ہو جاندا۔

”ستیا نارائن جی، میری بدلی فلاٹے پنڈوی کر دتی اے ڈپارٹمنٹ نے۔ تے میں جانا نہیں چاہندی اپنی دور۔ اوتھے تے میں انج ہی پئی پئی سڑ جاواں گی۔ کوئی چانسز نہیں پر موشن دے۔“

تاں ظاہر اے کہ ستیا نارائن دا فرض بن جاندا کہ اوہنوں پئی پئی سڑ جان توں بچا لوے تے بدلی رکوا دیوے۔ ”کوئی گل نہیں میڈم“ میں دادا نال گل کراں گا۔ اج تاں اوہ ویلے نہیں، کل وی بہت بڑی نہیں چونہاں پنجاں دنوں مگروں تیس پتہ کر لینا۔“

”پر ستیا نارائن جی، میں تاں ماری جاواں گی۔ اج تاں میں آرڈر ریسیو نہیں کیتے۔ چھٹی لے کے چلی آئی ہاں۔ جے اک واری آرڈر اُتے دستخط کر دتے، تاں کس طرحاں رکے گی بدلی؟“

”کیہ ہو سکدا اے میڈم؟۔ دادا تاں چار پنچ دنوں مگروں ہی مل سکے گے۔“

”پر ستیا نارائن جی کسے ویلے تاں آون گے ہی گھر۔ میں تڑکے تڑکے آجاواں گی۔“

”نہیں، سویرے تاں اوہ پوجا وچ بہہ جاندا ہے نہیں۔ مشکل اے۔ اچھا، جے تیس راتیں دس کو بجے آجاو تاں گیارہاں باراں جس ویلے وی آون گے میں دو منٹ تہاڈی گل کروا دیاں گا۔“

ایہہ گل ہن کرشن بابو دی فراخ دلی ہی سمجھو کہ اوس وچاری قسمت دی ماری عورت دی بدلی رکواون لئی اوہ راتیں باراں بجے توں سویرے چار پنچ بجے تک سر کھپاوندے رہندے۔

پر جو وی ہووے کرشن بابو رادھا دیوی نوں اگے نالوں وی بہتا سمان دیندے رہے۔ یعنی پبلک جلسیاں وچ، وڈیاں پارٹیاں وچ۔ اچھے ویلے اوہ رادھا دیوی نوں فون کر دیندے، تے رادھا دیوی نوں خریدی کارتے راتوں رات کرشن بابو کول پہنچ جاندا۔ ایہو جیسے پبلک جلسیاں وچ، راج نیتک جلسیاں تے اوہ ہمیشاں ادھیاں اکھاں میٹ کے پوری بھگتی بھاونا نال کہندے ”جے رادھا دیوی نہ ہوندا تاں میں کبھی وی نہ ہوندا۔“

ایسے سبھ ایس عورت دے پیار تے شردھا کر کے ہے۔ نالے میرا سارا خرچ تاں رادھا دیوی ہی چلاوندی ہے۔ ساڈی جنتا دے سیوا داراں دی تنخواہ ہی کئی کو ہوندی اے؟ چونہ دتاں دا وی گزارہ نہیں ٹردا۔ ایسے سبھ ایہناں دی بدولت ہی اے کہ میں گرہستی ولوں نرلیپ ہو کے آئی سیواتے سادھنا وچ مگن رہ سکناں۔“

رادھا دیوی دی پر نپلی پہلوں ودھ کے محکمے دی ڈپٹی ڈائریکٹری وچ تبدیل ہوئی تے پھیرا وہ ڈسٹرکٹ ایجوکیشن آفیسر ہو گئی۔

وڈی کرسی ملی تاں کم وی وڈے وڈے پین لگے اوہناں نال لوکاں نوں۔ وڈے کم تے وڈے پیسے۔ وڈا اثر رسوخ۔ وڈے نیتاواں نال دعا سلام۔ چیف منسٹر دے گھر دے چکر، روز سویرے۔ وڈیاں سرپیڑاں، وڈیاں ٹگڑیاں۔ سبھ کجھ وڈا تے شاندار۔

پھیرا ہویا ایسے کہ چیف منسٹر کیندری سرکار دیاں نظراں توں اتر گیا۔ یعنی ایسے تاں بہت ہی کومل بیلنس ہوندا اے، بے حد نازک توازن۔ روپ ڈانس، جیہڑا کیندری سرکار، یعنی اندرا گاندھی دیاں پلکاں تے کرنا ہوندا اے۔ رتا کو سنتولن وگڑیا، رتا کو پلک کتبی تے بندہ دھرم بیٹھاں۔

پر صاحبان، ایس ملک وچ تاں ڈیموکریسی اے۔ پلکاں توں جدوں بندہ ڈگ پوے گا تاں اوہنوں کرسی توں ڈیگن لئی کجھ نہ کجھ تاں کرنا ہی پوے گا نا۔ سو اوس دے خلاف اوسے دی اسمبلی وچوں رُسے ہوئے بندے تیار کرنے ہوندے نیں، جیہناں کولوں رولا پوایا جاسکے، تے مکھ منتری دی کرسی الٹائی جاسکے۔ آخر ہیرا گردی تاں ہے نہیں ایس ملک وچ۔ دنیا دی وڈی ڈیموکریسی اے ایسے۔ لوک تنتر۔ ہر کم قاعدے قانون نال کیتا جاندا اے۔ نالے سبھیتا کئی پرانی ایس ایس ملک دی، ہے کہ نہیں؟ ایسے کر کے راج نیتی دی کھیڈوی سمجھئے اے۔

اوس سٹیٹ دے رُسے ہوئے ایم ایل اے جدوں تیار کیتے جان لگے، تاں کرشن بابو وی اوہناں وچوں اک سن۔

سنہری موقع۔ کرشن بابو اپنی سرتا، بھولے پن، جی حضوری تے ستیہ نارائن دی پڑھائی تھل دی پوڑی چڑھدے چڑھدے کیندری سرکار دیاں نظراں وچ آگئے سن تے اگلیاں ایکشن وچ اوہناں نوں پارلیمنٹ لئی ٹکٹ مل گیا۔

پارلیمنٹ دی ممبری سی کہ سم سم چونہ کونساں دے دروازے کھل گئے تے چارے

فلک روشن ہو گئے۔

وڈی کوٹھی، موٹر، لوکاں دیاں بھیراں، تے سبھ کچھ اتے ہر ویلے تعینات، ”اومنی پریزنٹ“ سر بھ ویاپی ایشور وانگوں، ستیہ نارائن۔

تڑکے سار لوک آوٹے شروع ہو جاندے۔ کرشن بابو اندر آگیاں واس وچ رہندے۔ عام جنتا لئی پوجا وچ مگن۔ ستیہ نارائن ایہی کہندا سبھ نوں۔ ”داوا پوجا کر رہے ہیں۔“ ٹیلی فون کرن والیاں نوں وی ایہی۔ ”ذرا پوجا وچ بیٹھے نہیں۔“ دھیان مگن۔

پر بھیر وچوں چن چن کے بندے اوہ اندر لے جاندا، ”چلو اک پیالہ کافی دا تہاں پو میرے نال۔“ بندہ اٹھ کے اندر جاندا، تاں ساختاں کرشن بابو دے دیدار ہو جاندے۔ جنی وڈی اسامی، یعنی اوہی، ستیہ نارائن، وا کلائٹ، اوہناں ہی چھیتی دیو درشن۔ بس، دو ہی چیزاں ضروری ہوندیاں نہیں، اک تے بندہ کنکلا نہ ہووے تے دو جا کینہ نہ ہووے۔ اوس پیسے دا وی کیہ فائدہ جس اُتے بندہ سب وانگوں کنڈلی مار کے بیٹھا رہوے؟ پیسہ ہی تے پیسے نوں کھچ سکدا اے بندہ پیسے خرچے گا نہیں تے کمائے گا کیہ؟۔ کچھ گگڑیاں ستیہ نارائن نوں آوندیاں سن کچھ کرشن بابو ایہناں ستاں اٹھاں ورھیاں وچ خود سکھ چکے سن تے کچھ اوہ لوک سکھاوندے سن جیہناں وا کم اٹکیا ہوندا سی نالے اتھے خرچے وی تے بہت سن۔ اپنی سٹیٹ وچ تاں چلو، مکھ منتری نوں تھوڑا بہت حصہ دے کے گزارہ ہو جاندا سی۔ پر اتھے دلی وچ تاں ہزار کینڈل پاور دے بلب لگے ہوئے سن چارے پاسے، تے ہر دیوار دے سینکڑے کن سن۔ اتھے تاں ہوا دے وی کن سن، کوئی راج نیتک نیتا بہتا چر اکلا بہہ کے نہیں سی کھا سکدا۔ ونڈنا پیندا سی سبھ کچھ ہن ایڈی وڈی ونڈ ہووے گی، تاں ونڈن والی بوری وی وڈی چاہیدی اے۔ تھوڑو پنھیا بانیا تاں آج وی ماریا جاندا اے۔

تے ایس ساری ونڈ ونڈائی دا اک بڑا سمیٹا^{ناں} سی، پارٹی فنڈ، ہر چھوٹا نیتا کلا سٹاں کولوں پیسے منگن گلیاں ایہی کہندا، پارٹی فنڈ، دینا پوے گا۔ تے ہر چھوٹا نیتا وڈے نیتا نوں تھیلی (تھیلی وچاری بڑی چھوٹی چیز رہ گئی اے، آج کل تاں سوٹ کیس ملدے نہیں ایس کم لئی ویکھدے نہیں، کیساں سوٹ کیساں دا ناں ہی ہندا اے وی آئی پی؟ ایسے کم لئی ہی تاں۔) دین گلیاں ایہی کہندا اے، ”ایسہ پارٹی فنڈ اکٹھا کیتا سی میں۔“ جیڈی وڈی تھیلی، اوڈی وڈی مسکراہٹ، جیڈی وڈی سواگتی مسکراہٹ، اوڈی ہی فولاد کرسی دیا

لتاں وچ۔

تے ایس سبھ کجھ لئی کئی محنت کرنی پیندی اے، ایسہ تاں صرف وچارے کرشن بابو
نوں پتہ سی تے جاں ستیہ نارائن نوں۔

پر ستیہ نارائن دا جی ہن ہولی ہولی اچاٹ ہو رہیا سی۔ اوہنے ایسہ ضرور سوچیا سی۔
اوہناں دنوں وچ جدوں کشن رادھا دیوی دے گھر دے چلے آگے بیٹھا روٹیاں پکایا کردا سی
تے بچے کھڈایا کردا سی۔ تے شام نوں موٹراں دے بیٹھاں لے پے کے موٹر کیکنگی کریا
کردا سی۔ کہ اوہ کشن دے ذریعے راج نیتک طاقت حاصل کرے گا، پیسے کمائے گا،
تے حکمرانی کرے گا، اوہ تاں سبھ ہو گیا سی، پر ستیہ نارائن نے ایسہ وی تاں سوچیا سی کہ
اوہ کشن نوں شطرنج دا مہرہ بنا کے راج نیتی دی چلیس کھیڈے گا۔ کشن پوڑی بنے گا،
جس تے چڑھ کے ستیہ نارائن راج نیتی دے اتلے چوہارے تے پہنچ سکے گا۔ شاید اگلیاں
ایکسٹناں وچ کشن اوہنوں وی ٹکٹ دوا دیوے۔ پر اوس دا ایسہ سہنا پورا نہیں سی ہویا
تے ناہی کوئی امید نظر آندی سی۔ کشن دراصل آپ ہی اندروں ڈیریا رہندا سی، ایسا
راج بھاگ ملن دے باوجود وی اوہدے اندروں اوہدی چھاریت دا دیوپن نہیں سی کھرچیا
جا سکیا۔ ڈر دا سی، کہ کدھرے اوہدا چھوٹا جیہا سمت جیسا رسوخ وتوں ودھ خرچ نا ہو
جاوے، چناں کووی سی، اوہدی اوہنوں آپ نوں بڑی لوڑ سی۔

ستیہ نارائن نے تریتے جگ والا کشن دا رول الٹاؤن دی کوشش کیتی سی، ایس کل
سیگ وچ اوہنوں کئی واری ایسہ لگدا سی کہ اس سیگ دی مہا بھارت رچ رہیا اے، اوہ، قلم
نال نہیں، کرم نال کشن سی کل سیگ دا ارجن، تے اوہ آپ سی، کرشن بھگوان۔ ارجن
نوں اپدیش دے دے کے لان بھوٹی وچ لڑاؤن والا۔ تے ارجن بھاویں لڑے بھاویں
مرے، بھاویں جتے بھاویں ہارے، اوہنوں کیسے یاد رکھنا اے؟ انت نوں یاد تے اوہ آپ
ہی رہوے گا۔ کرشن بھگوان۔

پر تریتے سیگ وی اس کہانی دا جدوں اڈ سپیشن کیتا گیا ایس کل سیگ سٹیج لئی، تاں
کدھرے نہ کدھرے کوئی گڑ بڑ رہ گئی۔ ارجن تاں ایکسٹناں جتدے، یڈھ لڑدے، پورا
ملک فتح کروے چلے گئے، تے بھگوان کرشن وچارے اوہدے تیراں نوں ہی آپنی آستین
تے رگڑ رگڑ کے پھڑاوندے گھس گئے۔

ستیہ نارائن سوچدا، مینوں کیسہ ملیا؟ اک کوٹھی، پنجاہ سٹھ ایکڑ زمین، کار، تے پنجاہ

سٹھ لکھ روپیہ 'اوہدا کیسہ ہوندا اے' کیسہ وقعت اے پیسے دی؟ کس کم آوے گا اوہ پیسہ
جیہنوں مٹکا کے خرچ وی نہیں کیتا جا سکدا؟ اصلی چیز ہوندی اے پاور 'راجنیتک
طاقت' کرسی دارعب 'نیتا گیری دا ادب آداب'۔ اوہ تاں نہ ملیا نا!

کرشن بابو نے بھانپ لیا کہ ستیہ نرائن اداس ہو رہیا اے۔ اوہدے خطرے توں اوہ
انجان نہیں سن۔ بڑے بڑے راجنیتک گھلاٹیاں دے چو پھال مودھے منہ ڈگن دا اک
وڈا کارن ایسہ وی ہوندا اے کہ اس طرحاں دا کوئی پرائٹا وفادار سیوک ناراض ہو گیا، تے
باہر نکل کے ڈھول دی پول کھول دتی۔ انج کس نوں نہیں پتہ کہ ڈھول وچ پول ہوندی
اے 'پر ادب آداب دا دستور اے کہ اوہ ڈھکی رہوے۔ ڈھکی رہوے تاں وجد اے
ڈھول۔ کیڈی گرج، کیڈی گو بجدار۔ پر جے پھٹ گیا تاں نری پھٹھاہٹ ہاسو بیٹی۔

سو کرشن بابو نے اس مسئلے تے گبیرتا دے فکر نال سوچنا شروع کیتا۔ انج ایسہ
سوچن و وچن دا کم ہمیشاں ستیہ نرائن ہی کیا کردا سی، تے کرشن بابو دا ایہی خیال سی کہ
ایہ کم اوہ کر ہی نہیں سن سکدے پرہن سوچن لگے، تاں حل وی سمجھ گیا۔

راتی ستیہ نرائن نوں کہن لگے، 'اج ذرا پھیتی ایس بھیردی چھٹی کر۔ من اداس
اے۔ دوویں رل کے بیٹھاں گے۔

بھیردی چھٹی ہو گئی۔ تے دوویں سکاچ کھول کے بہہ گئے۔ کیسہ کہیا، سکاچ کتھوں
مل گئی؟ اوہ تاں امپورٹ ہی نہیں سی ہوندی؟ حضور، تیس زے گدھے ہو۔ سکاچ
دے ٹب بھرے ہوندے نیں ساریاں اجمیسیاں کول، تے اجمیسیاں دے کماں وچ ایسہ
کم وی شامل ہوندا اے کہ راج نیتک نیتاواں نوں ذرہ دوستی دے دائرے دے اندر رکھنا
اے۔ جے لوڑ پوے تاں سکاچ نال نہوا سکدے نیں جس نوں چاہون۔ کسے نیتا نوں
سکاچ دا گھاٹا نہیں رہن دیندے۔

کرشن بابو جدوں دے دلی آئے سن، 'صرف شدھ سکاچ ہی پیندے سن۔ تے سگرٹ
دی تھاں تے پائپ پینا شروع کردتا سی اوہناں نے۔ جلسیاں وچ تے پارلیمنٹ وچ جان
لئی ہن اوہ کڑتے پجامے تے نہو واسکٹ دے اُتے اک ہاتھی دند لگی سفید ہاشمینی دی لوئی
جیسی دی بکل وی ماروے سن، نہو دے دوہترے سنجے گاندھی دے سائیل وچ۔

خیر کرشن بابو اطمینان نال بہہ گئے، 'سکاچ دا گھٹ بھریا، تے پائپ وچ تماکو بھر دے
ہوئے کہن لگے۔ "بہت بوریت ہو گئی اے، تے۔ جے کہویں تاں دوویں کچھ دن

یورپ ہو آئیے؟۔“

ستہ نارائن دے چہرے اُتے رونق اج بڑے چہ مگروں واپس پرتی۔ کرشن بابو نے پلکاں دی چھاں بیٹھوں اوہدا جائزہ لیا، تے اطمینان نال بولے، ”پاسپورٹ دوویں بننے دے آکل۔ تے شامیں ودیش منترالے دے ڈپٹی سیکریٹری کول چلا جاویں کہ دوویں پاسپورٹ اگلے ہی ہفتے چاہیدے نیں، صاحب دا ضروری لیکچر اے او تھے، لنڈن وچ۔ انڈین کمیونٹی نے بلایا ستہ نارائن دیاں اکھاں وچ دو جگنو ممکن لگے، ”ہاں بڑے دادا، بہت ہو گئی سیوا۔ ذرا گھم کے آئیے ہن۔ دنیا دیکھیے۔ تیس وی کیسہ یاد کرو گے کہ پالیٹیکس وچ.....“

پر بڑے دادا ہن اگے وانگوں کولے نہیں سن رہے۔ ایسہ ضرور اے کہ اعمیسیاں دیاں ساریاں پارٹیاں وچ اوہ ستہ نارائن نون نال لے کے جاندے سن۔ پر اوہنوں و سکی پین لئی تے میماں دل تگن لئی چھڈ کے کہے نہ کہے دے موڈھے اُتے ہتھ رکھ کے ہولی ہولی گل کر دے، جیویں بہت ضروری کوئی مشورہ دے رہے ہون جاں لے رہے ہون۔ آہستہ آہستہ تر دے پرانہ نکل جاندے سن۔ پولیٹیکل دعوتیاں تے تاں ستہ نارائن نون لے جانا تقریباً بند ہی ہو چکا سی۔ ستہ نارائن داکم صرف کلائیشاں، دی جاچ پڑتال کر کے بہت ہی موٹے موٹے مرغیاں نون کرشن بابو دی چھری بیٹھاں رکھ دینا ہی رہ گیا سی۔ چھوٹے چوزے اوہ آپ ہی ہلاک کر لیندا سی۔

کرشن بابو کچھ چرتوں اوہدی بے رسی تے اداسی دیکھ رہے سن۔ اس دا اپرا لا ایہی سی کہ ذرا کچھ ہو جائے تھوڑی جیسی آتش بازی وی۔ دوویں جدوں لنڈن دے بیٹھو ہوائی اڈے اُتے اُترے تے اوہناں دیاں اکھاں چندھیا گئیاں۔

ستہ نارائن نے لنڈن دے اک وڈے ہندوستانی کروڑپتی نون اپنے آون دی، یعنی کرشن بابو دے آگن دی سوچنا بھیج دتی ہوئی سی۔ اوہ اپنی میل لمی کار لے کے ایئر پورٹ اُتے تعینات کھڑا سی۔ تے نال ہی سن اوہدے دو تن چچے، جیہناں اُتے اپنے ہندوستانی راجنیتک کنکشنز دا رعب پا کے چودھرپنا قائم رکھیا کروا سی۔

بڑی خاطر تواضع ہوئی۔ سکاچ وچ تاں نہوا ہی دتا اوہنے۔ ہوانا سگار، پائپ لئی ودھیا تماکو، ویڈیو تے نیلیاں فلماں، سیل سپاٹا۔

دو بجے دن راتی اوہنے ہوئی جیسی ستیہ نارائن نوں پچھیا، ”صاحب اکلے اکلے تاں محسوس نہیں کر رہے؟ بجے آکھو تاں شام لئی کسی ”کمپینشن“ دا انتظام کراں؟۔ ”شام“ یعنی رات۔ کیونکہ لنڈن دی شام تاں راتیں ساڈھے نوں دس توں مگروں ہی شروع ہوندی اے۔ سورج ہی نوں و بجے ڈبدا اے۔

ستیہ نارائن نے ہری جھنڈی وکھائی تاں ترکالاں ویلے اک گوری چٹی میم آ حاضر ہوئی۔

ستیہ نارائن، کرشن بابو تے اوہ میم کڑی، تے پہلوں تاں سکاچ پیندے رہے، نیلی قلم و یکھدے رہے۔ تے پھیر کرشن بابو نے ستیہ نارائن نوں دو بجے کمرے وچ لے جا کے کہیا، ”توں ذرا پکا ڈلی دی سیر کر آ۔ بڑی رونق سی کل اوتھے۔ دو کو گھنٹیاں مگروں آ جائیں۔ تے پھیر میں پکا ڈلی دی سیر کرن نکل جاواں گا۔“

اینے ورھیاں مگروں پہلی واری ستیہ نارائن دا چہرہ غصے نال کالا ہویا تے اکھاں وچ لال دھاریاں کھچیاں گئیاں۔ یعنی پہلوں تیس تے مگروں میں؟“

پہلی واری کرشن بابو نے ستیہ نارائن دے اہمہ تیور ویکھے تاں گھبرا گئے۔ پر راج نیتی وچ گھبراہٹ لگان دی جنی وی مہارت اج تک اوہناں نے حاصل کیتی سی ساری دی ساری نوں استعمال وچ لیا کے آواز نوں ساواں رکھن دی کوشش کردیاں بولے، ”کیوں؟“

یعنی ایس وچ کیہ عذراے تیرے لئی؟

ستیہ نارائن نے وی اپنے راج نیتک تجربے دا سارا خبط اپنے گرد لپیٹنا چاہیا، پر اوہدی آواز غصے نال شکوے نال تے روس نال کنب رہی سی ”دیکھو کرشن بابو، اج تک میں ہر طرحاں سیوا کردا رہیا۔ خاکساری۔ پچھلے دس سال میں اپنے موڈھیاں نوں تہاڈے لئی پوڑی بٹائی رکھیا اے کدے اف نہیں کیتی۔ ہمیشاں تہاڈی جوٹھ کھاوھی اے۔ جیرا نکلا تیس میرے ول سٹ دتا، اوہنوں ہی غنیمت سمجھ لیا میں۔ کدے پیسے دھیلے دی ونڈ ویلے وی نہیں کویا میں۔ اپنی ساری راج نیتک زندگی چھڈ کے تہاڈی سیوا وچ لگ گیا۔ غلامی کیتی پر کرشن بابو...“ تے اتھے اوہدی آواز تھڑکی، کرشن بابو نوں لگا اوہدے گلے وچ کجھ پھس رہیا سی، ”کرشن بابو“ میں آخر براہمن ہاں۔ تہاڈی جوٹھی تیویں نال نہیں سوں سکدا۔ سو پکا ڈلی دی سیر پہلوں تیس کرو گے تے مگروں میں۔“

۔۔ اہمہ کہہ کے اوہ کالمھی نال اندر لے کمرے ول ودھ گیا جیہدے وچ اوہ میم بیٹھی سی تے بوہے نوں اوہنے ٹھاہ کر کے اندروں بند کر لیا۔

داودین والے

سین پہلا۔

گہرائی ہوئی شام۔ اک وڈے کمرے وچ عورتاں مرداں دی اک محفل۔ گلاں دی
آواز..... جیویں بہت سارے بھنورے پھلاں دوالے گھم رہے ہون۔ جاں شہد دیاں
کھیاں دا پختہ، جیہنوں ہٹے ہٹے کسے نے ڈانگ نال ہلایا ہووے۔

ہاسے..... جیویں کلیرے چھٹک رہے ہون۔

دھوئیں وانگوں چارے پاسے پھیلدیاں گلاں..... پھیل کے ہوا وچ رکدیاں.....
پھیر پتلیاں ہو کے فضا وچ گھلدیاں..... پانی وچ آورا چھڑی گئی پانی دی بوند وانگوں۔
جوہودے کنارے بٹے اوس گھروچ دو روی سمندر دی آواز آونی چاہیدی اے، پر
نہیں آ رہی۔ ایئر کنڈیشنر دی آواز اوہنوں باہروں ہی چوس لیندی اے۔ سیاہی چوس
وانگوں۔

کمرے دے اندر صرف گلاں نہیں، ہاسے نہیں، گلاساں وچ پھٹکدے جام نہیں،
سگرٹ دا دھواں اے۔

دیواراں اُتے وڈیاں وڈیاں پینٹنگز، گلیاں ہویاں نہیں۔ شوخ رنگ، بے حد بولڈ
ایمجز، ٹگڑیاں لائناں۔

ساریاں پینٹنگاں اومی دیاں نہیں۔ اومی دھوون، جس دا ایسہ گہراے۔ جوہودے
کول بنیا سرخ رنگ دا گہر، جس دی باہری ڈرائیو وچ ناریل دے رکھاں دی قطار اے،
تے باہر لے بر آندے وچ بہت سارے کیکیٹس تے بہت سارے بوزنی چپ چاپ بیٹھے
نہیں۔ چھوٹے پالتو جانوراں وانگوں، خاموش بیٹھیاں چھوٹیاں بلیاں وانگوں۔
دوستاں دی کوسی محفل آہستہ آہستہ گرما رہی اے۔

اومی ہٹے ہٹے پیرس تے میونخ دا چکر لاکے واپس مڑیا اے، تے اوتھے ہویاں آپنے
چتراں دیاں نمائشاں نال، تے اخباراں وچ ہویاں نمائشاں دیاں تعریفاں نال کو تک بھریا
ہویا اے۔

اومی دی بیوی کوتا نے پچھلے ہفتے ڈرائنگ روم تے ڈائینگ روم وچکار اک بنا پادیاں والی منجی دی چوکھٹ ٹنگ دتی سی، سوتلی نال اُنی ہوئی۔ تے اوہدے اُتے اومی دیاں نمائشاں دیاں رنگین تصویراں پن کردتیاں سن۔ سارے کوتا دے سوچ دی تعریف کر رہے تے کوتا شیاہ رہی اے۔

کمرہ رنگاں نال تھرک رہیا اے۔ عورتاں دیاں ساڑھیاں دے رنگ، بُندیاں دے تے گلے وچ پئے منکیاں دے رنگ، پیلے تے سفید زیوراں دے رنگ، سوٹاں تے ٹائیاں دے رنگ، گلاساں وچ چھلکن والے جاماں دے رنگ، دیواراں اُتے لگیاں پینٹنگز دے رنگ، کونے وچ پئی اک پرانی پتھری مورتی دا کھمبلا رنگ جس وچ گزرے زمانیاں دے میٹھاں تے ہواواں دے رنگ رلے ہوئے نیں۔ تے صوفیاں، قالیناں، پردیاں دے رنگ۔

کجھ رنگ نیں جیہڑے شور پارہے نیں۔ کجھ رنگ نیں جیہڑے خاموش مسکرا رہے نیں۔

گلاں سپونٹک وانگوں دنیا دے دوالے چکر کٹ رہیاں نیں۔

”اندر اگاندھی واپس پاور وچ آ رہی اے؟“

”نہیں جی، ہن کتھے۔۔۔“

”کمال دی پالیٹیشن اے۔۔۔۔“

”نہیں بادشاہو، سیکسین اے۔۔۔۔۔“

”کیہ فرق اے پالیٹیشن تے سیکسین وچ؟۔۔۔۔“

”اصل وچ نویں سرکار اے تک گیاں ماری جا رہی اے نا۔۔۔۔۔“

”شاء کمن نال لوکاں دا دھیان کنی دیر۔۔۔۔۔؟“

”اوہ وی تاں ایہہ کردی سی، کدے پاکستان بارڈر کدے بنگلہ دیش۔۔۔۔۔“

”بنگلہ دیش وی درزی داو۔۔۔۔۔ تریا کپڑا ہی سی۔۔۔۔۔“

”تے کدے اٹاک ایکسپلوژن۔۔۔۔۔“

”اٹاک انرجی دے بارے مرارجی“

۔۔۔۔۔ ”کارٹروں تاں غصے ہی کر لیا۔۔۔۔۔“

”اک گلے تاں ٹھیک ہی سی۔ کیوں اسیں کسے کولوں سپروژن کروائیے؟“۔۔۔۔۔

”کوئی تانے کم کرن ہی نہیں دتا خاص۔ ہنگیرین (انگریزوں کی بیوی ذرا۔۔۔)“
 ”اوہ ذرا سی؟ جان چھڑک رہی سی تیرے اُتے۔ تارا وقت زینے لگا۔۔۔“
 ”چھابس، سبھ دے ساہنٹا نہیں بلکہ۔۔۔“
 (ہاسے واچھٹا)۔۔۔۔۔

”نہیں بی، ساؤ نا۔ ویانہ توں لگروں اتاں اتیرد جان چھڑکان والی دھپ کلدتے کدے
 ای نکدی اے۔۔۔۔۔“
 ”نکدی کتھے اے یار، وچکار بدل۔۔۔“
 ”یہ تھوڑا سا۔۔۔“

”بیویاں عرف بدل نا، رہ تھی۔۔۔۔۔“
 ”امیاز توں آپی اگلی کتاب دا ایلی نال رکھیں۔۔۔ بیویاں غائب بلکہ آ رہی رہی رہی
 (ہاسے واچھٹنگ)

”پراوس ہنگیرین (انگریزوں کی بیوی) واکیس بنیا ہر۔۔۔۔۔“
 ”پڑا لکھ کوئی تارا۔۔۔۔۔“
 ”۔۔۔۔۔“
 ”بی کویتا نواں تنگ اندہ کرنو۔۔۔۔۔“
 ”روٹی کھان دا اردہ ہے کہ نہیں لہو۔۔۔۔۔“
 (ہاسے دی مردنگ)

”۔۔۔۔۔“
 ”۔۔۔۔۔“
 ”۔۔۔۔۔“
 ”۔۔۔۔۔“
 ”۔۔۔۔۔“

”میں منداں، مندی حسن غنڈا۔۔۔۔۔“
 ”گانڈیاں شیا اے۔۔۔۔۔“
 ”۔۔۔۔۔“
 ”۔۔۔۔۔“
 ”۔۔۔۔۔“

”نان بڑا بوراے۔۔۔۔۔“
 ”۔۔۔۔۔“
 ”۔۔۔۔۔“
 ”۔۔۔۔۔“

(ہاسہ..... طبلے اُتے تن تال).....

”کدے ساؤ ہی بججیت سنگھ نوں۔“

”ارے“ اوہدیاں غزلاں دا ریکارڈ ہے ساڈے کول۔“

”لگاؤ پھیر۔“

کویتا اٹھ کے ریکارڈ بھدی اے تے پلیئر اُتے لگا دیندی اے۔

بے حد جوش وچ ڈبی ہوئی اک آواز فضا وچ ترن لگدی اے....

ریکارڈ ختم ہو گیا۔

کمرے وچ بہت ساری خاموشی بھر گئی۔ بججیت دی آواز اے وی کمرے وچ چھوٹی

سہمی ہوئی چڑی وانگوں اُڑ رہی اے۔ اودھروں ایدھر۔

کمرہ جیویں اتانہ ہوا وچ کتے ٹھہر گیا اے۔

ایتا اپنے گلاس نوں اگانہ کر کے گلاس والے ہتھ نال ہی دیوار اُتے لگی اک

پینٹنگ ول اشارہ کردی اے، ”اومی“ تینوں چاہیدا اے ایسہ پینٹنگ توں مینوں پرزنت

کردیویں۔ ”بند کمرے وچ سہمی ہوئی چڑی باہرا ڈ جاندی اے۔“

ہوا وچ ٹھہریا ہویا کمرہ واپس زمین اُتے آ کے کھڑو جاند اے۔

”کیوں؟ کاہدے لئی؟“۔ اومی ہدا اے۔

”ایس کر کے کہ میں تیری دوست ہاں، تے ایسہ تیری پینٹنگ مینوں بے حد پسند

اے“ ایتا دی آواز نٹے نال بو جھل اے۔ سُر ت انیندی جیسی۔ ویران وادیاں دے ہرے

گھاہ اُتے خاموش لیٹی مد ہوش، او نگھدی دھپ وانگوں۔

”ایہی گل توں مینوں پچھلے ورھے آکھی سی“ اومی پھیر ہدا اے۔

”ایہدا ایسہ وی مجھلے ہویا کہ پورے اک ورھے وچ تیری ایسہ پینٹنگ وکی

نہیں۔ ایسے کر کے، نہیں وکی کیوں کہ ایہدی قسمت وچ میرے گھر دی دیوار تے لٹکا

لکھیا اے۔“ ”کیہڑی دیوار؟ بیڈ روم دی یاں ڈرائنگ روم دی؟“۔ اومی شرارت نال

چمکدا اے۔ دوست نال نال ہس رہے نہیں۔ عورتاں۔ مرد۔

”چل توں وی کیہ یاد کریں گا۔ بیڈ روم دی دیوار تے ہی لاواں گی۔“ ایتا نے اس

طرحاں کہیا جیویں ملکہ نور جہاں کسے پھانسی والے قیدی نوں رہائی دا حکم بخش رہی

ہووے

”پر کیوں دیاں میں تینوں ایسہ مفت؟ جاں تے توں مینوں وی آپنے ‘بیڈ روم.....“

”کدوں منع کیتا اے تینوں؟ ہٹے سارے چلو او تھے۔“ - ایٹا مسکراندی اے۔

”سارے کیوں؟ ساریاں نے رل کے بٹائی سی ایسہ پینٹنگ؟“

ایٹا جھینپ جاندی اے۔ سارے ہس رہے نیں۔ اومی ہور مچل جاندا اے “اینڈ

ٹو آرانیف ٹوان ہیٹ اپنی بیڈان دا ورلڈ۔“

سارے ہس رہے نیں۔

صرف کویتا سادھواں والی بے نیازی آپنے چرے تے لمب کے دوہاں وی گفتگو سن

رہی اے ‘آپنے گلاس ول ویکھدی ہوئی۔

”فضول گلاں چھڈ۔ بس ‘مینوں بس ایسہ پینٹنگ دیدے۔“

”پر مفت کیوں دیاں ہی؟ توں ایہدی قیمت ادا کر۔“

”جے دس ورھے پہلوں دا زمانہ ہوندا تاں ایہدی قیمت دو سو روپے ہوئی سی ‘میں

دے وی دیندی۔ پر اج جدوں لیونارڈو وی روح فرانس والیاں نے تیرے وچوں جھاکدی

تک لئی اے ‘توں ایسے دے پنچی ہزار منگئے نیں۔ میں تاں وک کے وی نہیں دے

سکدی اپنے پیسے۔“

ایٹا کمرے وچ بیٹھے ہورناں لوکاں نوں جیوس جُھل گئی اے۔ اوہناں دے ہاسے وی

اوہنوں سٹائی نہیں دے رہے۔ صرف اوہ اے ‘تے اومی اے ‘تے اوہ پینٹنگ اے۔

تے اوہدی بچیاں والی ضد اے۔

”چل تینوں میں خرید لینا واں پرانے زمانے وچ غلام خرید دے سن نا لوکی اوسے

طرحاں۔ تے اوہناں جیسیاں نال توں پینٹنگ خرید لوں۔“ اومی ہس رہیا اے۔ باقی

ساریاں دے ہاسے اومی دے ہاسے دے کچھے ٹر پیندے نیں۔ مھڈاں دے وگ وانگوں

”کم کیسہ کروائیں گا؟“

”کم تاں اکو ہی اے۔ صرف بجائے ایسہ کہن دے کہ ملکہ نوں ہلنگے تے بٹھائی

رکھاں گا، کہنا واں کہ ہلنگے تے لٹائی رکھاں گا۔“

لگدا اے ‘کویتا نوں ہن سچ مچ فکر ہو رہی اے۔ تروی تروی جس طرحاں اوہ ہلک

کینا رہے تھے آپ کے ترک گئی ہووے تے تے بس؟ کچھ وچ لپٹی راتے راتے راتے راتے پے
”بکواس نہ کر۔ پینٹنگ وینی اے تے گل کر۔ نہیں تے....“ ایتاوی سیریس ہو گئی

اے۔ ان دنوں لہا۔ ”خدا ہلچہ سال بچہ؟ راتے راتے راتے راتے راتے
”اچھا انج کر، کپڑے لایہ کے ایس پینٹنگ تک تر کے جا۔ تے ایہوں کندھ نالوں

لاہیر گھر لے جا۔ ”خدا ہلچہ سال بچہ؟ راتے راتے راتے راتے راتے لہا
ہو اسہ روک کے کھڑو گئی اے۔ ہتھاں وچ گلاس و بک کے اسم گئے نہیں۔ راتے راتے راتے
(کمرے وچ جے کوئی وڈا کلاک لگا ہوندا تے ایسہ کہانی نہ ہو کے اک فلم ہوندی
تاک کلاک وی فلم پروڈیو سیر ایس۔ سٹیج تے تہانوں اویدی ٹکٹ ٹکٹ ڈھول وانگوں وجدی
ستواندا)۔

ایتانے دو ساہاں و افاصلہ خاموش سوچیاں طے پکتا۔ ”خدا ہلچہ سال بچہ؟ راتے راتے راتے راتے راتے
کمرے وچ سوئی واکھڑا ک سی جان والی خاموشی اے۔ راتے راتے راتے راتے راتے
”اچھے ہیں۔ بس ایس طرحاں جا یا جیویں کھجور اہوں دی اک مورتی کمرے وچ
تین لگ پی ہووے پری دیوار تک جتھے پینٹنگ لگی ہوئی اسی سون اپ۔ راتے راتے راتے
سین دوجا۔ ”خدا ہلچہ سال بچہ؟ راتے راتے راتے راتے راتے

”خدا ہلچہ سال بچہ؟ راتے راتے راتے راتے راتے راتے راتے راتے راتے راتے راتے
کافی ہاویں ولتے و کھو و کھڑ ٹیبلت تے اوہناں ہی لوکاں ویاں ڈھانیاں۔ میٹھیاں نہیں ا
جیرٹے روز ایسے طرحاں رل کے ہندے نیں۔ ہر میز وے دوائے اوہی چہرے۔ جس
طرحاں بہت پرانے کلاچ پئے ہوں۔ بہت ویراتوں او سے طرحاں اے تھان تے۔ کافی
ہاویں جیویں ایک آرٹ گیلری ہووے۔ کلاچاں وی گیلری بہت پرانی۔ راتے راتے راتے راتے راتے
راتے کافی ہاویں دے ایس کلاچ عجیب مہانتا پر کھدے نیں۔ ایہناں میزاں دوائے دنیا
بھروا پالیٹیکس ڈسکس ہوندا اے، صرف راج نیتی داپا لیسٹیکس نہیں، کلا داوی، لیکھنی دا
وی، کلچر داوی۔

”خدا ہلچہ سال بچہ؟ راتے راتے راتے راتے راتے راتے راتے راتے راتے راتے راتے
”ہاں، اوہ تے نری دکی اے۔ اوہ نہیں جائے گی، تان کون اجائے گا؟ پینٹنگ لہا
”ہاں، ”شیا ایس، ہمبرگ روڈ، چوی نمبر دے بڑے چکر لگ رہے نیں اج اکل گھوش

لجتنی

دے "کیوں" کیسہ اے چوی نمبر وچ؟...."

"واہ چوی نمبر واپتہ نہیں؟ کلچر و انسٹریٹ" لالہ - سارا - سارا -

"پتہ اے" جدوں پچھلی واری ایران دے شہنشاہ دے ساہنے کلچرل پروگرام پیش کرن لئی شیاہ تے راوہا راگھون انوں بلایا گیا سی، تال پکیرہ ہویا سی؟ کتنا طوفان اچھیا سی؟

"جے؟..." - "آج کل دھون دیاں ہینگز وی نمائش لگی ہوئی اے جہاں گیر آرٹ گیلری وچ دیکھن ا

جے؟..." - "آج کل دھون دے گھر پارٹی وچ پتہ جے کیسہ ہویا؟..." - "آج کل دھون دے گھر پارٹی وچ پتہ جے کیسہ ہویا؟..."

"تھوڑا تھوڑا پتہ اے"..... - "تھوڑا تھوڑا پتہ اے".....

تے پھیر ساری کہانی دہرائی جاں لگ پئی۔ - "تھوڑا تھوڑا پتہ اے".....

اچانک "میںوں لگدا اے جیویں اوہد لہنہ سرک تے پھروے اک کتے ورگا ہو گیا سی۔" - "تھوڑا تھوڑا پتہ اے".....

حلوائی دی دکان کول کھلوتا کسے نوال جلیبی کھاندا او۔ مکھدا ہویا، اتے چاشنی نال لہرائے کاغذ دے سٹے جان دی انتظار وچ رال ٹپکا وندا ہویا۔" - "تھوڑا تھوڑا پتہ اے".....

بے حد گلانی آوندی اے تے غصہ لہ بندھے و آتا منہ کسے ویلے رکتے ورگا کسے ویلے بانڈرے ورگا، کسے ویلے نمائی بلی ورگا، کسے ویلے بگیاڑا ورگا، تے ورلا کوئی شاندار لہنہ کسے بلیج ورگا، کیوں اجا پدا اے؟" - "تھوڑا تھوڑا پتہ اے".....

نہیں پوس کجھو تہانوں، ایس گل دی خوبصورتی وی لیجھ کیوں نہیں آوندی؟ لہ ایسا شامگ آوندی قیمت ادا کرنا چاہوندی سی۔ قیمت ادا کرنی خوبصورت گل اے۔ لوکن تے تیار اے کجھ

جان کھوہنا جان دے نہیں، جان آگرا کے لیتا۔" - "تھوڑا تھوڑا پتہ اے".....

کھلے آسمان توں دور۔" - "تھوڑا تھوڑا پتہ اے".....

راٹ اوں رات دی کہانی دس والے دیاں اکھاں دی چمک چھپکی وانگ وور بھج گئی اے

سین تیجا۔

سماں۔ اک سال مگروں۔ ویلا گیا رہاں کوو بے دا۔ تھاں 'ٹائمز آف انڈیا دے دفتر دی کنٹین۔

ماحول وچ شور۔ گلاں دا 'چچیاں دا' ویٹراں دا 'کونی بتاون والی مشین دا۔ میرے ساہنے 'کونی دے میز دے دو بے پاسے 'پراملہ' میری دوست 'ٹائمز آف انڈیا دے دفتر وچ کم کردی جرنلسٹ کڑی۔

کونی دا پہلا گھٹ بھر کے پیالہ واپس پلیٹ وچ دھر دیندی ہے۔
"جیت" تیرا کیہ خیال اے بے اومی دھون دی اک پینٹنگ پنچ سو وچ مل رہی ہووے؟"

"اومی دی پینٹنگ؟ پنچ سو وچ؟"۔ میں جیویں اوہدے مذاق اُتے ہس پیندی ہاں۔

"سچ کہہ رہی ہاں۔ پہلوں تے میں سوچیا کوئی ری پروڈکشن ہووے گی 'جان کاپی ہووے گی' کے نویں آرٹسٹ نے کیتی ہووے گی۔ پر نہیں اور یجنل اے۔"
"اوہ ویچ کیوں رہیا اے پر؟"۔ ہن میں وی حراں ہو رہی ہاں۔
"اوہ نہیں ویچ رہیا کسے کول ہے....."

میری حراںی دی کسی دن رتا ڈھلی ہوندی اے۔ میں ہس کے کہندی ہاں "جس طرحاں پکاسو کاں واہون دی کوشش کرلہ ہیا سی 'تے کاں بن نہیں سی رہیا۔ سکیچ ردی کر کے شے جا رہیا سی۔ کمرے دی صفائی مینیاں دے مہینے نیں سی کردا ہوندا۔ کانڈا ایدھر اودھر کھلے رہندے سن۔ تے پھیراک دن جدوں یونائیٹڈ نیشنز والیاں نوں امن دی گھگھی دی لوڑ پئی اوہناں پکاسو نوں کہیا۔ وقت نہیں سی سواوہنے ردی دی ٹوکری پھرولی 'تے ہفتیاں پہلاں رد کر کے سٹیا کاں کڈھ کے پھڑا دتا۔ تے رد کر کے سٹے کاں دا ونگا سکیچ دنیا دی سبھ توں مشہور گھگھی بن گیا۔ ایسے طرحاں اومی دی ٹوکری وچوں کسے نے کوئی سکیچ "ر۔ سکیو" کیتا ہوتا اے۔ ضرور خرید لے۔ ایسے نے اک دن لکھاں دی گھگھی بن جانا اے۔ اومی دا بھاء تاں دنوں ودھ ہی رہیا اے"۔ میں شیر بازار دے پکے دلال وانگوں پراملہ نوں صلاح دیندی ہاں۔ پر پراملہ نہیں ہدی۔ "نہیں جیت مذاق نہیں ایہہ۔ اوہدی اک پینٹنگ امیتا کول اے۔ کہندی اے 'مل تاں اوس پینٹنگ دے

”بہنھی ہزاروی سکہے نیں، پر صرف پنج سووی لوڑاے، اگیں کر کے صرف پنج سووی ہی و پچاں گی۔“

سُن کے میں چپ ہو گئی۔ جس طرحاں کوئی اچانک سڑک تے ہو یا ایکسیڈینٹ ویکھ لوے۔

”کدوں خرید رہی ایں؟۔“

”اجو ای۔ اوہنوں کہیا ہو یا اے۔ شامیں ایتھوں کم مکا کے میں اوہدے گھر جانا

اے۔ پیسے دے کے پیننگ او تھوں چکٹی اے۔“

حرانی ٹھہری ہوئی ہوا وانگوں میرے آسے پاسے ساہ روک کے کھڑو گئی اے۔

”میں وی تیرے نال چلاں گی۔“ میں کہندی ہاں۔

سین چوتھا

ویلا۔ شام دا۔ امیتا دا گھر۔ فلیٹ دے باہر دیوڑھی وچ بے حد ہمس۔ دروازے

تے گھنٹی دیندیاں پر املاوی پیننہ پونجھ رہی اے، میں وی۔ دروازہ کھلدا اے۔

امیتا دے ساہ وچوں دھواں نکل رہا اے۔ اوہدیاں انگلاں وچ سگریٹ سلگ رہیا

اے۔

”ہیلو۔“ اوہنے دروازے توں سانوں راہ دے کے اندر لنگھدیاں کہیا۔

ہمس نال بھریا اک ان دوستانہ لفظ، پانی وچ مٹی تے کائی دے وچکار اہل چکنے پتھر

وانگوں۔ بے مطلب۔

میرے ول تک کے امیتا تھوڑا جیہا سیکانندی اے، پھیر سگریٹ داکش لے کے

جیویں اپنے توازن نوں واپس بلانندی اے۔ ہتھ دے اشارے نال سانوں دیوان تے بہن

لئی کہندی اے۔

”آئی ہوپ وی ہیونٹ ڈسٹریڈیو۔ پر املا بدباندی اے۔“

امیتا کوئی جواب نہیں دیندی۔ تکلف دا جواب تکلف نال دتیاں شاید ساڈا اوہدے

تے کوئی حق بن جاندا۔ پر اوہ آپے تے کسے دا کوئی حق برداشت کرن نوں شائد تیار نہیں

بڑی لاروا ہی نال کہندی اے، "اوہ پئی اے پیننگ۔" جیویں لہنا چاہندی ہووے۔ تمہیداں بھن دی کوئی لوڑ نہیں۔

ڈیوڑھی دی دیوار دے نال پٹھی کر کے رکھی ہوئی اک پیننگ اے، جس دے فریم تے تے فریم دے آس پاس دی دیوار تے بہت ساری مٹی پئی اے۔

پراملانے پیننگ نوں کندھ نالوں ارانہ کیتا۔ مٹی دے چکور چوکھے دے وچکار اک سفید چوکھٹا سی دیوار اُتے۔ جی تھیں پیننگ لئی سی۔ اوہ دے آس پاس دی دیوار دا رنگ ہو سی، بھوسلا، مٹی رنگا، گندھلا، وچکاروں صاف سفید رنگ۔ لگدا سی بہت مینیاں توں دیوار دا ایہہ ٹکڑا بس ایسے طرحاں کجیا ہو یا سی۔

(کدوں دی گل اے اوہ؟ اومی دے گھر پارنی والی اوہ رات؟ کنا چرہو یا اے؟ سال؟ دس مہینے؟ تے میں من وچ اوہناں سارے مینیاں نوں دیوار دی تے فریم دی مٹی نال ماپن دی کوشش کر رہی ہاں۔)

(اودوں توں؟ اودوں توں..... اتھے ای.....؟)

"لگدا اے، جس دن دی ایہہ پیننگ اتھے آئی اے، ایسے طرحاں پئی اے۔" میں آہستہ جیسے کہیا۔

مینوں لگدا اے ایسا جی نظر نال پیننگ دے سیدھے پاسے نوں تک رہی اے۔ جس نوں پراملانے بڑے احرام نال رمال نال پو جھ رہی اے، پولی پولی۔ اوس نظر وچ حقارت سی۔

"اتھے ای لیا کے رکھی سی، اوس رات۔ اج ای سیدھی کیتی اے پراملانے۔" ایسا دی آواز سپاٹ اے رڑے میدان وچوں لنگھدی سنسان سڑک وانگوں۔

"کوئی پو گیاں نا؟ میں ذرا پانی گیس تے رکھ آواں۔" اوہ رسوئی ول مڑدی اے۔ باہر جا رہی سی، ناں پراملانے اک سفید لفافہ اوہ دے ہتھ پھڑایا۔ نوٹ دینے میرے سامنے تھیک نہ جھے ہون، ایسے کر کے شائد لفافے وچ پا کے لیائی سی۔

بڑی بے تکلفی نال ایسا اوہ نوٹ لفافے وچوں کڈھدی ہوئی کہندی اے، "بیچ سو پورے نہیں نا؟"

میں نے اسے دیکھا اور اسے دیکھا۔

کے وہ سارے گوانڈھی سن۔
طوطا چشم

مسٹر گوئیل بہت وڈے کنٹریکٹر سن۔ دلی وچ کدھرے نہ کدھرے اوہناں دے ٹھیکے چلے رہندے سن اساریاں ہونڈیاں رہندیاں۔
 وڈی دھی اوہناں دی ویاہی ہوئی سی اوہدے سوہریاں دیاں بدر پور والے پاسے جاں شاید سوچ کنڈ والے پاسے کانناں سن چکنی مٹی تے پتھریاں۔ مٹی دے مل اوہناں کانناں دا ٹھیکہ اوہناں نے لیا سی تے ہن اوہ سونا وی نہیں ہیرے اکل رہیاں سن۔ جدوں وی اوہ جیکے آوندی، مسز گوئیل یعنی اوہدی ماں اوہدے ہیریاں دے نوں لشکارے مار دے گئے تک تک کے رب والکھ لکھ شکر دی کہ بی بی بہت سکھی اے، راج کر رہی اے۔
 دھی توں چھوٹا اک پتر سی جس دا ویاہ ہن ہن ہن ہو یا سی۔ آج اوہ چروکنالی اے وچوں ٹیل ہو کے اپنے پیو دے ٹھیکیاں دے کم وچ ہتھ وٹاؤن لگ پیا ہو یا سی تے ہن تک تقریباً "ساریاں ہیرا پھیریاں تے سارے ہتھنڈے سکھ کے کافی سہل بزنس مین بن گیا ہو یا سی۔

سبھ توں چھوٹا پتر سی، اینیل نے ہن شکاگو توں ہوٹل مینجمنٹ دا کورس کر کے پڑیا سی۔
 آج ماں اوہدی ماں نوں کدے آندھ گوانڈھ نال بہتیاں گلاں کرن دی وہیل نہیں ملی تاں وی جدوں اینیل ابجے شکاگو گیا ہو یا سی، اوہ کدے مینوں ملدی تاں اداس ہو کے جھردی، "ایڈا وڈا کم اے ساڈا ٹھیکیاں وا۔ اس منڈے دے سر تے پتہ نہیں کیہ بھوت سوار سی۔ کس لگا، میں نہیں پیو والے کم وچ پنا۔ پہلوں ایم۔ ایس جی کیتا سویتے ہن امریکہ تر گیا اے کتھے سائنس تے کتھے ہوٹل مینجمنٹ۔"
 "چلو کوئی نہیں۔ جو ان بچے آج کل اپنی مرضی نال ای پڑھانی کر دے میں کہ! واپس آئے گا، تاں ٹھیک ہو جاوے گا، میں اوہنوں ور چاندی۔

میںوں کئی واری حیرانی ہونڈی کہ کلاما سی، یعنی مسز گوئیل نوں اپنے نئے پتر واسطے اداس ہون دا وقت کتھوں ملدا سی۔ اوہ کوئی کم کار نہیں سی کردی۔ نہ نوکری نہ بزنس۔ نہ ہی اوہنوں کوئی لوٹ سی کم کرن دی۔ کیونکہ اوہ سیاہی عورت سی۔ تے سیاہیاں عورتاں

جانندیاں نہیں کہ عورت صرف جان تے مصیبت پین تے کم کردی اے، یعنی بیوہ ہو کے
جاں ویاہ وی انتظار کردیاں چار دہاڑے دل لاؤن لئی جاں دا ج جوگے چار پیسے کماؤن لئی
کم کردی اے۔

کلماتاں صرف سوشل سروس کردی سی۔ میسٹھاں، لیکچر، ڈیمانسٹریشن تے ہور
مصروفیتاں۔ کما دے طبقے دیاں عورتاں صرف ایہی کردیاں نہیں جناب، تے جاں پھیر کئی
پارٹیاں کردیاں نہیں، سیلیاں نال رل کے کوئی پیندیاں نہیں، فلاش کھیڈ دیاں نہیں،
نویاں ساڑھیاں لہراوندیاں نہیں۔ ہیرے لشکاندیاں نہیں۔ تے بے حد مصروف رہندیاں
نیں۔

خیر انیل جدوں واپس آیا تاں گھر دے لوکاں نوں جاپیا، روپیاں دی اک بوری دو
پیراں تے (تردی) ہوئی گھر آوڑی اے۔

گھر دے لوک سوچ رہے سن ہن اوہ کسے ودھیا، فائوسٹار ہوٹل دا مینجر بنے گا، ترقی
کروا کیدھرے دا کدھرے پہنچ جاوے گا۔

پر انیل نوں نوکری کرن دی کوئی جلدی نہیں سی۔ اوہ باہروں جیویں بہت تھک کے
آیا سی تے ہن آرام کر رہیا سی۔

اوجھنے اُتلا، برساتی والا کمرہ اپنے لئی صاف کروایا، تے اوہنوں سجاؤن لگا۔ امریکہ
توں لیاندا میوزک سٹم اوہدے وچ فٹ کردتا۔ ایہہ میوزک سٹم لیاؤن گلیاں اوہنوں
سبھ نے ڈرایا سی کہ ایہدے تے ڈیوٹی اپنی لگے گی کہ تانی یاد آجاوے گی پر مسٹر گوئیل دی
کشم والیاں نال بہت واقفیت ہے۔ سوانیل دے دوویں بکسے سفید چاک دے کاٹے نال
سج کے وی۔ آئی۔ پی سامان دے رستیوں باہر آگئے سن۔

فرش تے اوہنے گدا وچھا کے اُتے چوکھیاں ساریاں گجراتی گدیاں رکھیاں۔ کتاباں
والی الماری وچ نویاں پرانیاں کتاباں سدھیاں کر کے رکھیاں تے کینوئیس نکایا، تے کول
سٹول اُتے رنگاں والا بکسے تے تیل تے برش رکھ دتے۔

باہر کھلے کوٹھے تے بہت سارے گملے لیا رکھے۔ سیال دا موسم سی سارا دن گملے وی
تے کوٹھے دی کھلی چھت وی، دھپ وچ نہاوندے رہندے تے انیل سنگیت شدا، دھپ
سیکدا، تے بیر پیندا۔

کدے کدے پینٹ وی کروا۔ پینٹ کرن دا ایہہ شوق اوہ شکاگو دیاں گلیاں وچوں

چک لیا یا سی۔ گھر دے لوگ انتظار کر دے رہے کہ اوہ کدوں تھکیواں لا کے نوکری واسطے عرضی کدھرے بھیجے گا۔ پر انیل نوں تاں جویں روز تھکیواں چڑھا سی، تے روز لہندا سی۔

آخر اوہ دے پو نے اوہدا بائیو ڈاٹا ٹائپ کروایا، تے انیل دے دستخط کروا کے پنج ست فائیو سٹار ہوٹلاں نوں عرضیاں بھیج دتیاں۔
اک تھاں توں کال آگئی۔

بڑی بے دلی نال اوہ انٹرویو واسطے گیا۔ سلیکٹ ہو گیا۔
پنج ست دن نوکری کیتی تے استسفی دے کے گھر آ گیا۔

میںوں کہن لگا ”میںوں جس ویلے پتہ لگا کہ میرے پیو جی نے سفارش نال امہ نوکری لے کے دتی سی، تاں میں اوہنوں چک کے وگا ماریا۔ میںوں نہیں چاہیدی ایہو جیسی نوکری جیہڑی مسٹر گوئیل دے پترنوں دتی گئی ہووے، میںوں یعنی انیل نوں نہیں گھر دے لوک بڑا سٹپٹائے۔ ناراض ہوئے پر انیل مست سی، تے چپ۔

اوہدا بہتا وقت کوٹھے تے ہی بیتن لگا۔ اوہنے اک وڈا سارا پنجرہ لیا ندا، بہت لمباں کوٹھے دی اک کندھ توں دو جی کندھ تک، تے اچا اوہدے اپنے جیڈا۔ اوہدے وچ اوہنے کوئی پنجاہ رنگ برنگے طوطے لیا کے رکھ دتے۔ پنجرے وچ رنگین کبجے لٹکا دتے، چھوٹے چھوٹے گھر جسے، جیہناں وچ طوطے ہولی ہولی آ لھٹے بناؤن لگے تے بچے دین لگے۔ تے چونہ پنجاں مہیاں وچ ہی جدوں طوطیاں دی خلقت بہت ودھ گئی تاں اوڈا ہی اک ہو ر پنجرہ آ کے ساہمئی کندھ نال رٹ ہو گیا۔

سینکڑے طوطے، سویرے سورج دی پہلی کرن توں وی پہلوں گاؤن لگ پیندے، تے سارا دن گاوندے رہندے۔

انیل اوہناں نوں سارا دن داٹے پاندا رہندا، پائی اوہناں دے کٹوریاں وچ بھردا رہندا، ہریاں مرچاں دیاں ڈنڈیاں توڑ توڑ کے اوہناں نوں کھواندا رہندا۔
طوطیاں توں علاوہ اوہنے دو بلیاں پال رکھیاں سن، تے اک گتی، جس نوں اوہ لاڈ نال ”میری بیٹیا“ کہندا سی۔

گھر دے لوک بے حد پریشان سن انیل کسے صوفی فقیر وانگوں کوٹھے تے آپی دھوئی رانی بیٹھاسی تے مست سی۔

کملیا ایویں تے نہیں کہندے: (طوطا چشم!)۔ طوطیاں دی بے وفائی توں ہی ایسہ فریز
 بنی ہووے گی فریبی بے وفا! توں کاہنوں آہنی جان سکاونا ایس؟ ایس جوہاں تیرے کول۔
 ذرا باہر اندر جا، دفتر ہی چلا جایا کر، دل ہو رہا جاوے گا۔ نالے سارے خوش ہو جان گے
 ۔ چل، اچ تینوں کوئی قلم دکھا کے لیاواں۔

کئی دنوں دی اداسی مگروں آہستہ آہستہ انیل نے اپنے پودے دفتر جانا شروع کر دتا
 پر میں جدوں وی اوہنوں ویکھدی مینوں لگدا اوہدے اندروں زندگی دی ساری
 شگفتگی تے تازگی تے معصومیت کسے نے نچوڑ کے کڈھ لیاں نیں کھرچ کے۔
 اپنا کہندی، ”انیل آپ تے نہیں روندنا صرف اوہدے آلے دوالے دی ہوا
 روندی جا پدی اے“ بہت اداس، خاموش، اوہ کم کر آؤندا، تے آکے کوٹھے تے اپنے
 کمرے وچ سنگیت سن دا رہندا۔ بیڑ توں علاوہ اوہنے وِسکی پینی وی شروع کر دتی سی، تے
 سگریٹ وی۔

طوطیاں دے جان مگروں نہ اوہدا بلیاں نال اوڈا موہ رہ گیا سی، نہ بٹیا نال، تے نہ
 اوہدے کتوریاں نال، جھیرٹے ہن سارے کوٹھے تے دڑنگے ماروے پھر دے سن، تے
 جوان ہو رہے سن۔ طوطیاں دی بے وفائی نال جیویں باقی کائنات نالوں اوہدا موہ ٹٹ گیا
 سی۔

وقت دے گزرن دا کوئی پتہ لگدا اے! چار پنج سال گزر گئے۔ گوئیل صاحب نے
 آپنا اک ہو ر مکان بٹوایا، پنچشیل وچ۔ اوہ کہندے سن، ہن والے مکاں توں اوہ دونوں اوڈا
 سی، تے سوہنا سی۔ سو اوہناں نے فیصلہ کیتا کہ نویں گھر وچ جا کے رہیا جاوے، تے ایسہ
 گھر کرائے تے دے دتا جاوے۔

گھر دا سامان پیک ہون لگا۔ گوئیل صاحب کم کار والے بندے سن، تے مسز گوئیل
 دی کوئی کانفرنس چل رہی سی۔ انیل دی بھرجائی اپنے تیجے بچے نوں جن لئی میکے گئی ہوئی
 سی۔ سو اوس دن انیل تے اوہدا بھرا ہی سامان پیک کر رہے سن۔ تے سامان وی اوس
 دن انیل دے بھرا دے کمرے دا پیک ہو رہیا سی۔

اچانک انیل نے اک سرہانے نوں ہتھ لایا تاں اوہنوں لگا، سرہانہ بے حد کولاسی،
 تے گد گدا، تے گرم۔ جیویں گنھے ہوئے میدے وانگوں ہتھاں وچ لس لس کر رہیا سی
 اوہنے سرہانے نوں تھپھپایا، بڑا نرم اے!

تاہیوں اک ادھڑے ہوئے کوئے وچوں اوہنوں بے حد مہین، کجھ ہرا ہرا جھاکدا
نظر آیا۔

اوہنے ادھڑی ہوئی سیون وچ رتا کو نونہ پھسا کے اک دھاگہ کھچ کے توڑ دتا، تے
--- اوہدا تراہ نکل گیا۔

ہکا بکا، اوہ او تھے ہی بہہ گیا۔ سرہانے وچ ہرے، پیلے نیلے، اُناہی چھوٹے چھوٹے
مہین کھنڈ بھرے ہوئے سن اوہناں طوطیاں دے کھنڈ!

پہلی اداسی

زندگی دی پہلی اداسی لہاروی چندی مٹھی اے، جیہدے وچ سارا پنڈا تے ساری روح، ساریاں سوچاں تے سارے سنے، 'ساری دی ساری زندگی۔ اوس گھڑی دی ہی نہیں، 'ساری مگروں آون والی تمام زندگی۔ لوہے وانگوں چندی اے، 'پگھلدی اے' تے پھیر ہتھوڑے دی سٹ نال بی بی کڑھی بن جاندی اے جاں ظالم چھری، 'شریف توں جاں کڑھائی بن جاندی اے جاں تکھے دندان والی داتری، 'جاں پھیر چمٹا جیہڑا اپنی جنم نال، 'قیامت تک، 'گھدے کولیاں نوں پھروں کے اوہناں دے پنڈے توں سواہ جھاڑوا رہندا اے، 'تاں کہ زندگی دا ٹھار کجھ گھٹ ہو سکے تے بے کنار ہنیریاں دے سیلاب وچ اک گھدا ہويا جزیرہ قائم رہ سکے۔

پرت کے ویکھدی ہاں تاں سمجھ نہیں آوندی کہ میری زندگی دی پہلی اداسی کتھوں شروع ہوئی سی۔ ایسہ کسے اک اگلی کاری طوفانی گھٹنا توں نہیں سی آئی، 'تاں کہ ورھیاں دے جنگل وچ مٹھکدیاں، 'بہت مگروں، 'پچھے مڑ کے سیکیاں اوہدے تے انگلی رکھی جاسکے

نکیاں ہوندیاں میں اک بہت اکلا کارا، 'اداس بچہ ساں۔ وقت دی دھند وچوں پہلی یاد جیہڑی ابھر کے آوندی اے، 'اوہ میرے ننگے بھرا جیہڑے جنم دی اے۔ گھروچ گھڑوی اک عجیب بدحواسی، 'ووڑ بھج، 'چٹے کپڑیاں والی اک ڈاکٹر، 'تے اک شاماں دائی، 'گوری چٹی، 'مکمل دی دھوتی پا کے جیہڑی رسوئی وچوں نیجی دے کمرے ول ووڑوی رہندی سی، 'تے وچ وچ مینوں کلی بیٹھی نوں وی کدے کدے پچکاروی رہندی سی۔ بس، 'پورے گھروچ اک اوہی سی جیہڑی کسے کسے ویلے مینوں پچکار جاندی سی۔

تے میں دہشت وچ سمی ہوئی، 'گھروے اک کوئے وچ ڈبکی رہندی ساں۔ اوس کمرے وچ، 'جس وچ وڈے وڈے ٹرنک پئے ہوندے سن، 'تے بسترے۔ پہلی چھت دے ایس گھروے باہر کھلا ویڑھا سی، 'جس وچ میں انج سارا دن سائیکل چلاندی رہندی ساں۔ پراج کل سائیکل وی جی بھیاٹی جیسی، 'اک کوئے وچ اداس کھڑتی سی۔

تے جدوں اوس گول مٹول 'سفید تے گلابی بچے نوں شاماں داکی نے مینوں دکھایا
تے کہیا 'تک تیرا ویراے' تاں وی میں سمی ہی رہی۔

بیجی نوں ڈلیوری ویلے پتہ نہیں کیہو جیسی ہوا لگ گئی سی 'جاں پتہ نہیں کیہ ہو گیا
سی کہ اوہ تر ہی نہیں سن سکدے اوس توں مگروں کئی سال اوہ سوئی پھڑکے تڑوے رہے'
تے میں اوہناں نوں سہارا دے کے کمرے توں غسٹوانے تک 'ویڑھے توں کمرے تک
لے جاندی رہی۔ میں اوووں چونہ سالوں دی ساں مساں۔ بے کدرے کھیڈن لگ
پیندی 'تاں دار جی وی ڈاٹھدے تے بیجی وی 'کڑیاں دا کیہ کم ہویا ہر ویلے کھیڈدے
رہن دا۔ کل توں پرانے گھروں جانا اے۔ کجھ عقل رسکھ۔ ہور نہیں تے ماں دی سیوا
کرن دی ہی جاچ رسکھ 'کل نوں سس دی سیوا وی تے کرنی پوے گی۔'
تے جیسر دے جنم دے نال ہی میرے کھیڈن دے دن ختم ہو گئے۔

صرف اک سہیلی سی 'روہنی۔ نال والے گھروچ۔ گھراں دے اگے اوہنیں دینیں
تھڑے ہویا کردے سن 'چوڑے چوڑے بیہناں دے ہتھوں پانی دیاں نالیاں لنگدیاں
سن۔ تھڑے توں مگروں چار پنج پوڑیاں تے پھیرنٹ پاتھ 'پھیر سڑک۔ روہنی دے گھر
دی تے ساڈے گھروں کندھ سا بھسی سی۔ اپنے گھر دے تھڑے تے تڑیاں تڑیاں روہنی
دے گھر دا تھڑا آجاندا سی۔ تاں وی روہنی نال کھیڈن دا وی جیویں راشن بجھا ہویا سی۔
مساں 'بھیس ستیں دینیں اک واری۔

میں حالی پنجوں سالوں دی ہوواں گی مساں کہ روہنی دے دادا جی داتے میرے دار
جی حکم ہو گیا کہ ساڈی تھڑیاں تے کھیڈن دی عمر ختم ہو گئی سی۔
کھیڈن دا موسم ختم۔ اواسیاں دا موسم شروع!

بچپن وچ دور دور تک و۔ لکھیاں وی مینوں کوئی ایہو جیہا دن یاد نہیں آؤندا جدوں
بیجی نے مینوں گودی وچ بٹھایا ہووے 'پیار کیتا ہووے۔ اوہناں دے کول بلکل کول
ڈھک کے بہن دا صرف اکو موقا آؤندا سی دن وچ 'جدوں اوہ میری کنگھی کر کے گت
کردے سن۔ تے اوس ویلے توں مینوں ہمیشاں ڈھس آؤندی سی کیوں کہ وال سن
میرے 'کہ نرا جنگل! سکھنے تے لمیں۔ اپنی پیڑ ہوندی سی کنگھی کرن ویلے کہ میں بیجی
دے اگے بیٹھی چپ چاپ روندی رہندی تے اوہ میرے والوں تے کھدے ہوئے کنگھی
کردے رہندے کنگھی کرن مگروں اپنی کس کے گت کردے کہ کجی دکھن لگدی۔

آپنے بھرا جسیر نوں ہر ویلے اوہناں دی گودی وچ تک تک کے میرے من وچ پکا یقین ہو گیا سی کہ صرف جسیر ہی اوہناں دا سکا پتر سی۔ مینوں تاں اوہناں نے کدھروں سڑک تے پئی ہوئی نوں چک کے لے آندا سی۔

تے پھیر میری سوچ پری کہانیاں اُنن دی تھاویں زندگی دے ایس دکھانت دا تانا بانا اُنن لگ پئی کہ میری ماں کوئی ہو رہی سی تے اوہ خبرے مرگئی سی تے اوہدے گھر دے لوکاں نے کہیا سی کہ آپ تے آرام نال مرگئی اے تے ایسہ کالی کلوٹی تے موٹی ٹھہلی جی دھی دی مصیبت ساڈے جوگی چھڑ گئی اے۔ اسیں نہیں پال سکدے ایہنوں۔ چلو، ایہنوں سڑک دے کنارے تے سٹ دینے آں۔ آپے کوئی چک کے لے جاوے گا۔ کوئی منوکھ، جاں چمکدیاں خوفناک اکھاں والی کوئی بلی جسیر ہی کولیاں لکڑاں والے کوٹھے وچ رہندی سی، جاں کوئی ال۔

بہت مگروں، جدوں میں ساڈھے اٹھاں ورہیاں دی ساں، تے گیانی کرتار سنگھ ہتکاری، امرتاجی دے پتا جی، مینوں پنجابی پڑھا کے بدھیمانی دا امتحان دوان دی تیاری کروا رہے سن، تاں بھائی ویر سنگھ دی نظم پڑھی، ”کوئل دے بچے کاواں دے آلھنے۔“ تاں مینوں لگا، ایسہ تاں میں ساں، کوئل دا بچہ، کاواں دے آلھنے وچ۔

بیجی منجی توں اٹھ نہیں سن سکدے، تے بے جی، یعنی میری دادی نوں کم کار کرن دا کوئی بہتا شوق نہیں سی۔ گھر کیوں کہ نوکرنوں تے بے جی نوں ہی چلاٹا پیندا سی، اوہ کم نوں گھٹاؤن دا ہر اپرالا کروے رہندے سن، دار جی لئی تاں سویرے بے جی پراؤ لکھی بٹا دیندے تے نال انڈے دی بھرجی، مکھن، دودھ۔ بھائی جی نوں۔ پر سانوں دوہاں بچیاں نوں رات دی بچی ہوئی بھی روٹی اُتے مکھن رکھ کے، اُتے رتا کو کھنڈ دھوڑ دیندے۔ سانوں اوہ وی سواد لگدی۔

انج میری دادی تاں ایسہ وی کہندی سی، ”کڑیاں نہیں کھاندیاں مکھن۔ کڑیاں نہیں پیندیاں دودھ۔ نہیں تاں پھیتی پھیتی وڈیاں ہو جاندیاں نیں“ پر ایس گلوں دار جی آپی ماں نوں ڈانٹ دیندے۔

بچپن دے اوس زمانے وچ محکمہ وی کبجنت انج کراں دی لگدی سی کہ کھاؤن نوں کیہ رٹل رہیا اے تے کیہ نہیں ایہدی کوئی چنتا نہیں سی۔ جسیر نوں تاں ایسہ کھنڈ دھوڑواں ایناں چنگا لگدا سی کہ دوپہر دی روٹی ویلے وی اوہ

رف دیہیں وچ کھنڈ پا کے مزے نال کھا لیندا۔ وہیں وچ کھنڈ تے آلو۔ ورہیاں دے ورہے اوہنے کوئی سبزی کھاوی تے نال دال، چنگی نہیں سی لگدی اونوں۔

خیر میں اودوں پنجاں ورہیاں دی ہوواں گی، جاں چھٹیاں دی۔ ہسٹھاں دار جی دے کلینک دے اگے تھڑے تے کھیڈ رہی ساں، روہنی دے نال۔ اک پاسے تاں روہنی دا گھر سی تے دوجے پاسے اک لوہے دی دوکان سی، لے لے سرے تے لوہے دا ہور سامان۔ پوری چیمبر لین روڈ تے بس ایسہ دو تین دوکاناں ہی سن جیہڑیاں ڈاکٹراں دیاں نہیں سن۔۔۔ ایہجے لوہے والی دوکان، اردو دے اک اخبار دا دفتر جس وچوں ہر ویلے مشیناں دی کھٹک کھٹاک سٹائی دیندی، تے کونے تے دلی والا حلوائی جیہڑا کیلے جاں اربہ دے پتیاں تے پوڑی تے آواں دی سبزی رکھ کے دیندا، تے لگدا ایسہ پوڑیاں تے ایسہ سبزی سدھی دلیوں آئی اے۔ ایہی دوروں، ولینٹ ورگی دور دلی توں۔ تہے ہی ایہی سواد۔

لوہے دی دوکان والے موٹے لالے نے سانوں دوہاں نوں سرتے پیار دے کے دلاریا، تے کہیا، ”منی، فرنی کھاؤ گیاں؟“ ایہی اوہنوں کہیا، ”نہیں جی، اسیں تے گھروں کھا کے آئیاں ہاں،“ ایہی حکم سی گھریاں دا کے باہروں کسے کولوں کجھ نہیں کھائیدا، ایہی کہیدا اے کہ گھروں کھا کے آئے آں۔

اوہنے ہور پچکاریا تے پچھیا، ”کیہ کھا دھا اے منی؟“

میںوں یاد نہیں، روہنی نے کیہ دسیا۔ پر میں کہہ دتا، ”بہی روٹی نال کھنڈ والا مکھن کھا دھا اے“ اوہ موٹا لالہ بڑا ہسیا تے پھیر شاید اوہنے کسے ہور نوں دسیا، ”ایڈے وڈے ڈاکٹر صاحب دی دھی سویرے بہی روٹی نال مکھن کھاندی اے بس،“ تے خبر دار جی تک پہنچ گئی۔

اوس دن دار جی نے میںوں پہلا تھپڑ ماریا۔۔۔ میری ہوش وچ پہلا تھپڑ تے اُپدیش دتا، ”باہر لے کے آدمی نال گل نہیں کریدی۔ کڑیاں نہیں گلاں کردیاں اوپرے آدمیاں نال، جیویں حبشی غلاماں نوں، ”برینڈ“ کر دیا کر دے سن، گرم لوہے نال اوہناں دی پٹھ اتے غلامی دا نشان داغ کے۔

آپنی گلہ دے سڑے ہوئے ماس دی بونے کئی دن سروچ ہنیرا بھری رکھیا، کئی دن سویرے نہ بہی روٹی نال مکھن کھا دھا، نہ روہنی نال کھیڈن گئی۔

ایہی اوہ مقام سی، جدوں دار جی کولوں وی من آپ مہیارے اک وٹھ جیسی رکھ

کے ترن لگا۔ ایسی اوہ مقام سی جدوں اوہناں کولوں ڈر لگن لگا، اوہناں کولوں تے گھروچ چلن والے اوہناں دے مغلٹی حکم کولوں۔ جدوں کلینک وچوں اوہناں دے اتے، گھروچ آون لئی چڑھدی پھراں دی، آواز دے نال ہی اک عجیب دہشت گھرن لگدی، تے میں و بکن لئی رضائیاں دے کمرے وچ جاں اتے پھرت تے کوئی کھونجا لبھن لگدی۔

ایسی اوہ مقام سی جدوں من دی کے سطح اتے ایسہ احساس نکھا ہو کے ابھر آیا سی کہ میں کڑی ہاں، ایسے کر کے میرے لئی زندگی دا بہت سارا حصہ ورجت اے۔ جسیر منڈا اے، ایسے کر کے اوہ جو جی آوے کرے۔

جسیر رتا کو وڈا ہویا، تاں سارا سارا دن دوستاں نال کھیٹدا رہندا۔ سکول جاندا لاٹ صاحب وانگوں، تے واپس آ کے بس دودھ پی کے پرو لکھی کھا کے کھیٹن تر جاندا۔ پر شام ویلے میرا تاں باہر جانا کیہ، باہر لے جھجے دی چک چک کے باہر سڑک ول جھا کٹاوی منع سی۔

تے شام ویلے دل ایسا گھبراؤندا کہ دھرتی تے آسمان دے گولائی وچ گھدے دو پڑاں وچکار آپی پھوٹی جیسی جان اک بے کار دانے وانگوں پھسدی جا پدی۔

شام ویلے میری اکواک ٹھاہر، دھر کوٹھے اتے ڈھکی ہوئی ڈھلے وان والی منجی سی، جس تے لیٹی میں سورج نوں ڈبیاں و بکھدی رہندی، کاتواں دیاں ڈاراں نوں گھریں جاہیاں و بکھدی رہندی۔ تے مینوں ہیشاں ایسہ جا پدا جیویں میں وی کے پئی پئی دے گھردی تلاش وچ کدھرے جانا اس پر میں اڈ نہیں سکدی کیوں کہ پنجرے وچ قید ہاں۔

بھائیاجی، یعنی میرے دادا جی دی عجیب عادت سی۔ کم کرنا تاں اوہناں چھو کٹا چھڑ وٹا ہویا سی، تے بھیرے آپی دکان بند کر کے اوہ لہور ہی آپنے ڈاکٹر پتر کول آگئے ہوئے سن۔ پر کم کار توں بنا ہی اوہ ہر ویلے لس لس کروا سفید کڑتا پجامہ پا کے تے ڈھلی جیسی سفید پگ سرتے و لیسٹ کے گھروں باہر جان دے رہندے۔ کدے وی گھرنک کے نہیں سن بہ سکدے اوہ۔ دار جی کئی داری بہت کھدے۔ کہندے، ہر ویلے گھروں باہر ترے رہن دا آخر کوئی مطلب تاں ہونا چاہیدا اے نا! دار جی نوں وقت دی اہمیت دا بڑا نکھا احساس سی۔ ریڈیو تے خبراں سننا وقت دا بڑا ضروری ایوگ سی، پر گانا سننا شاید وقت ضائع کرن والی گل سی۔ اخبار پڑھنی ضروری سی، پر کوئی رسالہ پڑھنا بے کار۔ تے کتاب پڑھنی تے نہ صرف بے کار، بلکہ چوڑھوں دا سدھانسخہ۔

کے نال گل نہیں کرنی۔

اج واپس مڑ کے دیکھدی ہاں تاں لگدا اے کہ محض ایس لئی کہ اک بچہ کڑی سی
'اوس کولوں اوہدا بچپن کھوہ لیا جاندا سی' اوہدی جوانی نون کے لوہے دے خول وچ پادتا
جاندا سی 'تاں کہ اوہ اک شہت حدودا رے تون زیادہ نہ ودھے تے پھیلے' اوسے طرحاں
جس طرحاں چینی کڑیاں دے پیراں نون لوہے دے بوٹاں وچ بند کردتا جاندا سی 'تاں کہ
اوہ چھوٹے رہن۔ اوسے طرحاں جس طرحاں لوک پورے پل نون تے جنڈنوں تے ککر
نون چھوٹے چھوٹے گملیاں وچ اگا لیندے نیں۔ تے اوہ رکھ جیہناں نے اتانہ اسمان
ول پھیلتا سی 'جیہناں دیاں باہواں نے ڈبڈے چڑھدے سورج تے چندرمانوں آپی بکل
وچ لپیٹتا سی 'جیہناں دیاں جڑھاں نے بیٹھاں پاتاں تیکر لہہ جاتا سی 'اوہ بوٹے ہو کے
گملیاں وچ سمٹ جاندے نیں تاں کہ اوہ کے ڈرائنگ روم دا شکار بن سکے۔

لارنس گارڈن وچ تاں میرا من ہن تیکر بھسکدا رہندا اے۔ مچلی گھاہ تے ننگے
پیریں دوڑن تے اج وی دل کردا اے۔

شملہ پہاڑی دیاں پگڈنڈیاں تاں سدھیاں طلسمان والے کسے ملک نون جانڈیاں سن
تے راہ وچ ملدیاں سن گھاہ دے ساوے سفنے وچ مست ستیاں سوہیاں جھج وھوٹیاں
تے شہنائی ورگیاں ڈوڈیاں والے پھل 'جیہناں تون اک اک سرخ شہنائی توڑ کے چوسی
جاؤ تے شہد دے گھٹ بھری جاؤ' تے نکیاں نکیاں کاشنی پیری دیاں جھاڑیاں جیہناں تے
چنے بیر ہوندے سن 'اونے ہی کنڈے پر کنڈیاں دی پرواہ کیہنوں سی اوہنیں دینیں! تے
ایہہ حساب کتاب کس کبجنت نون آوندا سی اوس زمانے وچ!

سیراں دا سلسلہ شروع ہويا تاں لگا جنت مل گئی سی۔ جس جسیر نال رل کے کھیڈن
لئی ترسدی ہوندی ساں 'تے ہمیشاں لگدا ہوندا سی کہ اوہ تاں راجگماراے اوس گھردا'
تے میں اک غلیظ 'ان چاہی کنیز' ایس کر کے کٹھیاں رل کے کھیڈنا ممکن ہی نہیں'
اوسے جسیر نال رل کے تتلیاں دے کھنڈاں دا معائنہ کیتا جاں لگا 'تے ہیرا پیاں
اوہدے تے میرے کٹھے کیتے ٹھینے میری فراک دی جھولی وچ تاریاں دی لپ وانگوں
جھلملاؤن لگے۔

پوری زندگی وچ ایہی اک وقت سی 'مساں سال کو بھردیاں شاماں دا جدوں میں
جسیر دے بہت نیڑے ساں۔ اوس تون پہلوں اوہ میرے لئی حسد دا کارن سی' تے اوس

توں مگروں میں تر یہندی ہوئی "شرمسار" اوبدے توں نظراں چراؤن لگ پئی ساں۔
تے شام دی سیر بند ہو گئی سی۔

اداسی دے اوس لمبے موسم وچ اوہ پہلا طوفان سی۔ ایس کر کے جے چاہو تاں
اوہنوں پہلی اداسی وی آکھ سکدے او۔

اک دن گھروں ترے تاں مینوں لگا کہ میرے بوٹ وچ اک کل چبھ رہیا سی 'عین
ہب دے بیٹھاں۔ پر میں کسے نوں دیا نہیں۔ کیوں کہ سوچیا کہ پھیر بھائیاجی کہن گے'
"چنگا پھیر توں اج گھر رہو!"

چپ چاپ تردی رہی۔ ہر قدم نال اک تنگھی چوبھ نوں بھلدی ہوئی۔
نسبت روڈ دا چوک آیا 'جس وچ ملکہ و کٹوریہ دابت ہوندا سی' تاں میں بھائیاجی
نوں بوٹ دے کل بارے دیا۔ اوہناں نوں راہ وچ ہی کوئی واقف مل گیا سی 'تے اوہ
دوویں گیاں مار دے ساڈے توں کوئی دو کو قدم اگانہ تر رہے سن۔ ایس طرحاں میرا وچ
بولتا اوہناں نوں چنگا نہیں لگا۔ جھڑک کے کہن لگے "ترئی آچپ کر کے۔ اگے چل
کے دیکھناں۔"

اوسے چوک وچ لکشمی انشورنس کمپنی دی وڈی ساری بلڈنگ ہویا کردی سی 'جس
دی باہری کندھ دے نال موچی نیٹھیا ہویا سی۔ میں ڈردیاں ڈردیاں کہیا "بھائیاجی
ایہدے کولوں ٹھکوا دیو رکھل۔" پر دوبارہ اک زوردار ڈانٹ کھا کے میں سڑک پار کرن لگی

شملہ پہاڑی تک پہنچدیاں پہنچدیاں مینوں لگن لگا کہ اوہ کل ہب توں اتانہ تر
رہیا اے۔۔۔۔۔ سارے پیر دے وچکاروں موری کردا ہویا 'تے لت دے اندر وار ہڈی
نوں چیرا ہویا گوڈے تک آگیا اے۔ اٹی تنگھی تے تیز پیڑ کہ میں رون لگ پئی۔ پہلوں
چپ چاپ 'پھیر ڈسکورے بھر بھر کے' ہسکیں ہسکیں۔

پر میرے رون توں بے نیاز بھائیاجی آپنے اوس دوست نال گیاں مار دے اگے اگے
ترے جا رہے سن تے جسیر وی میرا روندو دا ساتھ چھڈ کے سگوں بھائیاجی توں وی اگے
اگے دڑنگے ماردا جا رہیا سی۔ تے میں کچھے کچھے 'روندی روندی گھسڈی آرہی ساں!
اودوں ایہہ تاں سمجھ ہی نہیں سی سکدا کہ بوٹ لاہ کے ہتھ وچ وی پھڑیا جا سکدا
اے۔ شاید ایہہ سراپ سی شروچ جے تے پلے بچے وا۔

شملہ پہاڑی دے دھراتے پہنچن تیکر تاں میں ڈھاہاں مار مار کے رو رہی سلاں۔
 اچی اچی نہیں، آواز کڈھن توں بنا ہی۔

دھراتے پہنچن سار میں ویکھیا، صرف اکو بندہ اکلا اتے ٹہل رہیا سی۔ مینوں
 پھنک لگا، ”کیہ ہو یا اے بیٹا؟ رونی کیوں این؟“

میں کہیا، ”کل۔“

”کل؟ کیہڑا کل؟“

”بوٹ وچ“۔۔۔ میں اپنے پیرول انگلی کیتی۔ اے جے وی کھڑوتیاں کھڑوتیاں ہی۔
 اوہ میری انگل پھڑکے کول پئے پنج تے بہہ گیا۔ میرے بوٹ دے تسمے کھولے بوٹ
 لاہیا۔ پب دے بیٹھلے زخم نوں تک کے ”اومائی گاڈ۔“ کہیا، تے پھیر کول پئے پھرنوں
 چک کے بوٹ وچلے کل نوں ٹھوکن لگا۔

بھائی جی ہن دوست نال گیاں مارنیاں بھل چکے سن، تے میرے توں کوئی چونہ کو
 قدام دی وتھ تے کھڑوتے سن، دوویں ہتھ پٹھ والے پاسے کرنگڑی جیسی وچ اڑا کے،
 تے تیوڑیاں پا کے کوڑا کوڑا تک رہے سن میرے ول۔
 جیسیر پرانہ کے تتلی پچھے دوڑ رہیا سی۔

اوس بندے نے کل ٹھوک کے اپنے رومال نال میرا پیر بنھیا، تے پھیر زور لا کے
 بوٹ وچ میرا پیر پھسا دتا۔ میرے موڈھے تے نکی جیسی تھاپی دتی، تے پھیر ٹھنڈا ہویا
 پگڈنڈی توں بیٹھاں چلا گیا۔

اوہ ایسا چنگا بندہ سی، خاموش مہروالا، کہ اوہدا چہرہ دھندلا جیہا مینوں اے تک یاد
 اے۔

گھر پرندیاں ہیرا ہو چکا سی۔ ڈاہڑی بھکم لگی ہوئی سی۔ سو میں رسوئی وچ بے جی
 کولوں روٹی لین چلی گئی۔

بے جی نے تھالی وچ روٹی رکھ کے مینوں پھڑائی ہی سی کہ دار جی دنداوندے ہوئے
 رسوئی وچ آئے۔ نال بھائی جی وی سن، جیسرے بلی ورگیاں چلاک اکھاں چکاوندے
 ہوئے رسوئی دے بوہے کول کھڑو رہے۔

رسوئی وچ آوندیاں ہی دار جی نے کاڑ کردی اک چیسرہ میری کلم تے ماری۔ کینہ
 دی تھالی بھوانٹی کھا کے ڈگی تے ٹوٹے ٹوٹے ہو گئی۔ میں وی اوس ٹی تھالی تے ڈگ پئی

- اوہدے ابھرے ہوئے کنڈھے جاں ٹٹی ہوئی چنچ ' پتہ نہیں کیہ ' میری لت وچ چبھی سی جاں گوڈے وچ ' یاد نہیں - صرف ایٹا یاد اے کہ ہسٹھوں اوہ چنچ میرے ماس نوں چیردی ہوئی جا رہی سی ' گلاتے گرم لو میری فراک نوں عھیوں کے لت دے دوالے چھٹری جیسی بٹائی جا رہیا سی ' تے اتوں میرے سر تے ' پٹھ تے ' کھلاں تے ' دار جی دے تھپرتے مک دس رہے سن -

سرتے گھردے سارے لوک رسوئی دے دروازے کول کھڑے تماشہ ویکھ رہے سن - گہر گہمبیر ' چپ چاپ ' جیویں کسے مقدس ' دھار مک " رچویل " وچ حصہ لے رہے ہے ہون پہلوں تاں سمجھ ہی نہیں آئی کہ کیہ ہو رہیا اے - مگروں دار جی دی دھاڑ سٹائی دین لگی " کیوں اوپرے مردناں گل کیتی توں؟ کڑیاں والے چالے ہی نہیں تیرے - سو واری کہیا اے کہ اوپرے بندے نال گل نہیں کیدی - کل توں تیرا سیر جانا بند - گھروں نکلنا بند! "

تے اوس رات سچ سچ ایہی جی کردا سی کہ کوئی چپٹکار ہو جاوے تے میں مرجاواں - سویرے سارے و - لکھن ' تے کہن " ایسہ تاں مر گئی - چلو ' ایسہ وی ٹینٹا ختم ہويا - کڑی ہی تے سی تے طور طریقے وی نہیں سی سکھ رہی - چلو ' چنگا ہويا - " اوہی رات سی جس مگروں اک انھی ' بولی ' کالی ' ادا سی نے من نوں گھیر لیا سی - ایس توں مگروں میں کدی کھل کے تڑی نہیں " " کھل کے ہی نہیں ' کھل کے کسے نال گل نہیں کیتی - میری ساری روح دیاں ٹاہنیاں چھانگ کے ' اوہناں نے پتھر پٹی مٹی تے سواہ تے لون اک گمیلے وچ بھر کے ' صرف تنگی جڑھ اوہدے وچ تنگ دتی ' تے میں اُچے پلمردے رکھ توں بدل کے بونزئی بٹا دتی گئی -

کڑیاں نوں جمن والے ماپیاں دی منوکھی کلا کاری! بونزئی!
تے بونزئی دے سارے رشتے اُچے پلمردے رکھاں نالوں ختم ہو گئے - ذات ہی دکھری ہو گئی نا!

تے چھاتی وچ دھرتی جیڈی ادا سی تے اسماناں جیڈی پھٹپٹا ہٹ بھر گئی - اک عجیب اکلاہٹ -

تے میں پھیر مڑ کے ' چھت تے ڈھلی وان والی منجی تے لیٹ کے گھریں جانڈے کاناواں دیاں ڈاراں ' تگن لگی -

تے میرا من چیندا رہندا " میرا گھر کتھے دے؟ "

آخری دن

اوس شہروچ اوہ میرا آخری دن سی۔

ہر آخری دن، پہلے دن وانگوں ہی رسمی ہوندا ہے۔ بھید بھریا۔ پہلے دن، پہلی واری جدوں اسیں کسے نوں، اجنبی شہروچ داخل ہوندے ہاں، تاں اک عجیب جیسی تھر تھراہٹ ہوندی اے قدام وچ، تے بدن وچ وی۔ جیوں کسے انھے کھوہ وچ اترن توں پہلوں۔ شہرتانوں ونگاردا جا پدا اے تے تیس آپنے جذبے نوں تے آپنے جسم نوں جیوں تول رہے ہوندے او، جس طرحاں پنچھی پرواز توں پہلوں کھنبا تولدا اے، کہ تیس اوس شہروچ رہس نوں، بھید نوں، کنا کو پا لوو گے، تے کنا باقی رہ جاوے گا، بنا جائیاں۔

تے آخری دن لگدا اے تہاڑے بدن دا اک چھوٹا جیہا نکڑا اوس انھے کھوہ وچ ہی رہ گیا اے کدھرے گواچ گیا اے، تے تیس اک دھندلی جیسی سوچ دا ڈھلا جیہا سہارا لیندے ہو، اگلی واری! جدوں پھر مڑ کے آواں گے، اگلی واری، تاں.....“ حالانکہ کھنکا جیہا ہوندا اے کہ اوہ اگلی واری شامد کدے نہیں آوے گی۔

تے تیس اوس آخری دن نوں گلاس دے تھلے وچ پئی ہوئی شراب دے آخری گھٹ وانگوں، آخر تیکے تک نچوڑ کے پی لینا چاہوندے ہو۔

اوس دن میں بہت تڑکے ہی نکل تری۔ ہوا تیزی تے رکھ دوہرے ہو ہو کے ہوا دے ویک نوں جھل رہے سن۔

سڑکاں تے ٹھکدی ہوئی میں سر کوراما ہاں ول جا نکلی۔ باہر پوسٹر تے لکھیا سی ”لائف آف مین“۔ اک گھنٹے دی فلم۔ تاں دلکش لگیا۔ نالے سوچیا پیراں نوں رتا ساہ ملے گا کیونکہ اجنبی شہراں وچ میں خود کدے نہیں ٹھکدی، صرف میرے پیر تھک جاندے نیں۔ تے مینوں یاد آوندی اے اسیاں پچاسیاں درھیاں دی اوہ بزرگ انگریز عورت جیہڑی بوٹ ہتھ وچ پھڑکے ننگے پیریں، بھئی توں پرے ایلیفیٹا کیوز دی چھوٹی جیسی چڑھائی چڑھ رہی سی تے میری دھی نے اوہنوں پچھیا سی، ”نانی توں تھک گئی ایس؟“

تے اوپنے سُن کے کہیاسی ”نہیں میری بچی میں نہیں تھکی۔ صرف میرے بوٹ و چارے تھک گئے ہیں۔“

ٹکٹ لئی تے اندر جا بیٹھی۔

قلم شروع ہوئی۔

و شمال وراث برہنڈ آس پاس پھیل گیا ساہنٹے، تن پاسے وی نہیں، جیویں چار چوہیرے، سمندر گرج رہے سن، و شمال جنگل سرسرا رہے سن۔ تے وچکار، اک نمائی جیسی، چھوٹی جیسی کیڑی وانگوں میں بیٹھی ساں۔

جنگل گھنے جنگل۔ جنگل وچ جانوراں دی عجیب و غریب دنیا۔ پنچھی، گاوندے،

آلٹے بناوندے، بچے دیندے، بچیاں نوں اڈنا سکھاوندے۔

مینہ جھکڑ، ہواواں، ہنیریاں، طوفان، گردے ہوئے، گڑگڑاوندے ہوئے۔ جل دے تھل۔ تھلاں دے جل۔ ریتاں دے بے پناہ مارو تھل۔ اڈیاں ریتاں وچ زخمی سورج دے پنڈے وچوں سما لہو۔ جن تارے۔ ہور پرے۔ ہور دور۔ ستاریاں دے لکھاں کروڑاں جھنڈ۔ کھکشاں۔ گھمڈے، گردش کردے۔ نویں ستارے، بندے ہوئے۔ جنم لیندے۔ دھندوکار گیسے غباراں وچوں، ہرپل تے ہرپل لکھاں ستارے فنا ہوندے دھرتی گھمڈی ہوئی۔ سورج۔ کروڑاں سورج۔ سبھ گردش وچ۔ اک وراث گونج تے و شمال سُن مسان وچ لپٹے۔

پنچھی جانور اپنی دنیا دسا کے بیٹھے ہوئے۔ چھوٹیاں چھوٹیاں دنیا۔ پیار کردے، چیندے، لڑدے، جمدے، مردے۔

سمندراں دے ہسٹھاں عجیب و غریب دنیا۔ جیو جنتو، پودے، مورییاں والے پتھراں وچ پھیاں دے، گھوگھیاں دے گھر۔

سمندراں توں پانی اڈ کے بدل بندے پھیر و سدے، گھنگھور۔ پتیاں اُتے، دھرتی اُتے۔ ذریاواں دیاں باہواں وچ لپٹ کے و ہندا پانی۔ تے مڑ کے سمندر وچ پہنچدا۔ انت گردش!

میرے آس پاس مینہ و سدے رہے۔ جھکڑ جھلدے رہے۔ طوفان گڑگڑاوندے رہے، جنگل چیندے رہے، ہواواں پگلایے گھوڑیاں وانگوں سرپٹ دوڑیاں رہیاں تے اوس سبھ کچھ وچ گھری میں بالکل گھوٹی تے نمائی جیسی، اک چھوٹی جیسی کیڑی۔

تاہیوں میرے نالدی کرسی توں کسے نے آپنا ہتھ پولا جیہا میرے ہتھ تے رکھیاتے
نہایت نرم او ازوچ کہیا "نہ رو"۔

سر سراندے 'جینڈے جنگلاں تے جنگلی ہواواں وچوں میں واپس مڑ آئی۔ کئی بے
وقوف ہاں 'میں سوچیا۔ میں سچ مچ رو رہی ساں۔

ہال دیاں پتیاں جکیاں۔ میرے نال والی سیٹ تے اک بزرگ عورت بیٹھی سی۔۔
رنگ سیاہ فام 'گھنے والاں دے سرمئی گچھیاں نال کجیا سر' وڈی چھاتی 'جس طرحاں دی
میری نانی دی سی۔ ایہو جسے جسم تے ایہو جیہی چھاتی ویکھ کے ہمیشہ مینوں دودھ نال رجبے
بال چھیتے آوندے نیں 'تے ممتا دا نگھا احساس ہوندا اے۔
اوہ میرے ول تک کے مسکرائی۔

میں اٹھدیاں ہوئیاں اوہدا ہتھ پولے جیسے پھڑکے کہیا۔ "شکریہ" اوہ مسکرا رہی سی
اوہ اچھے وی آپنی کرسی تے او سے طرحاں نسل ہو کے بیٹھی سی۔ "اٹھنا نہیں؟ باہر نہیں
جانا؟" میں پچھیا۔

نہیں میں ایسہ دبارہ ویکھاں گی۔ کلی گھر جا کے وی کیسہ کرنا اے۔ "اوہ کہن لگی
۔ اداسی سی اوہدی آواز وچ 'تے اک بے سہارا جیہا وچارہ پن' جیہڑا عموما کلمے لوکاں
دے وچ گھر آوند اے۔

باہر آئی تاں سڑک لگی سی۔ شائد ہٹے مینہ دی اک واچھڑپے کے ہٹی سی۔ میں
پھیر ترن لگی مینہ نال بھی سڑک تے کجھ چر پہلوں جیہڑے پتے سڑکاں تے آوارہ تے
بے گھر بھٹک رہے سن 'اوہ بھج کے درختاں دے تنیاں کول گچھا پمھا ہو کے بہہ گئے سن۔
رکھاں دے بیٹھاں 'براؤن تے بھورے تے سنہری پتیاں دیاں چھوٹیاں چھوٹیاں ڈھیریاں
جیویں پھیہ کے بیٹھیاں گلہریاں دے جھنڈ۔

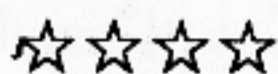
میں اک پارک وچ جا بیٹھی 'تے اوہناں بھجے پتیاں نوں ویکھن لگی۔ رات جیہڑی
ہوا وگی ہووے گی 'ایہناں پتیاں نوں آپنے ویکھ وچ بھجاوندی 'اوس دا احساس ہو رہا
سی ایسہ ڈھیر ویکھ کے۔ پر تکم۔ رات دے ہیرے وچ شوکدی ہوا دا۔ تے ہوا توں ڈر
کے سہمے پتیاں دا۔ سہمے تے بے گھر معصوم ڈر کے بھدے۔

پر ایس ویلے ایسہ مہریاں ہوئیاں تیلیاں دے ڈھیر وانگوں بھجے بیٹھے سن۔ خاموش۔

پرہوں، اک مرل جیہا، کبا جیہا بڈھا تریا آوند اسی۔ اوہدی پتلون دی مورھی چھی ہوئی سی۔ چھی وی نہیں، لنگار لک رہے سن۔ وڈا کالا کوٹ وی اک چیتھڑے وانگوں اوہدے پنڈے تے جھول رہیا سی۔ پتلون نوں اوہنے کا تراں جیہیاں دیاں ٹاکیاں لائیاں ہوئیاں سن۔ اوہ میں اودوں و۔ لکھیا جدوں اوہ نیڑے آگیا۔ میں و۔ لکھیا۔ اوہدے کوٹ دے وڈے بو جھیاں وچ خالی بوتلاں توڑیاں ہوئیاں سن۔

اوہدیاں اکھاں جیویں کجھ نہیں سن ویکھ رہیاں۔ میرے ول و۔ لکھدیاں وی مینوں جیویں آر پار تک رہیاں سن۔ عجیب جیسی، میلے شیشے ورگی، ٹیالی چمک سی اوہناں اکھاں وچ۔ ”گلینرڈ“۔ جیویں بہت کجھ ویکھ ویکھ کے تھک گئیاں ہوں۔ مھکھے ڈھڈھستی شراب پین والیاں دیاں اکھاں وچ ایسے طرحاں دی، چکڑ دے تھچے بیٹھاں دھندلائے شیشے ورگی چمک آجاندی اے۔

اوہ میرے والے بیچ کول آ کے پل کو ٹھٹھکیا۔ جیویں اوس بیچ دے پرلے کونے تے بہن دی صلاح بنا رہیا ہووے۔ پر پھیرا گے تریا۔ کولوں لنگھدیاں اوہدے پنڈے وچوں پارکاں دے اجاڑ بیٹھاں دی، تے ہی شراب دی، تے ہوانکی ہوئی ڈبل روٹی دی عجیب جیسی بو آئی۔ بو وی نہیں، ہواڑھ جیسی۔ ہوانک جیسی۔ میں سوچن لگی، شائد غریبی دی تے مجبوری دی تے اکل دی تے بڑھاپے دی گندھ ایہو جیسی ای ہوندی ہووے گی۔

میں اٹھی تے ترپئی۔ تے بیچ ول نکل آئی۔ ایہہ اوس شردے وچکار جیسے اک چھوٹی جیسی بیچ سی، سمندر دا اک لٹ باورا ٹکڑا زمین دے وچکار چلا آیا سی، تے اوہدے آس پاس ہی شائد ایہہ شروس گنیا ہووے گا پہلوں پہل۔ پانی چھوٹیاں کشتیاں، تے نکلے سیئر، تے کنارے اُتے سوار کے واہے ہوئے والاں ورگی لمبی بیچ۔

دھپ نکل آئی ہوئی سی، تے دھپ وچ ریت دے کنکے چلکوراں مار رہے سن۔ چھوٹیاں چھوٹیاں، سپیاں وی نظر آجاندیاں سن کدھرے کدھرے، سفید سرمئی، بھوریاں تے اسمانی رنگ دیاں، سپیاں۔ مینوں، سپیاں تے رنگ برنگے چھوٹے پتھرا کٹھے کرن دا بڑا شوٹک ہوئیا کردا سی۔ ہن وی ہے۔ پر مگروں، بہت بعد وچ جدوں ویکھو تاں سپیاں تے گیٹیاں دے رنگ وی دھندلے پے چکے ہوندے نہیں۔ باسی، سکے ہوئے پھلاں دے

رنگاں وانگوں، ٹیالے، تے مرے ہوئے۔ تے اوس اداسی نوں تیس جھل نہیں سکدے مینہ ورہن توں مگروں وی دھپ وچوں کوسے جسے ساہ نکل رہے سن۔ بچ دے نال نال جیہڑا اک فنٹ پاتھ تر رہیا سی، اوہدے تے سڑک دے وچکارلی بیوی وتھ وچ جیہڑے بھجے پتیاں دے ڈھیر پئے سن، 'سنگڑ کے' اوہناں وچوں وی اوہ عجیب جسے ساہ نکل رہے جا پدے سن۔ ہوانک نہیں، ہواڑھ نہیں۔ نہ خشبو، نہ بدبو۔ صرف ساہ جیسے، بہت ہی عجیب، بہت ر، ہسمئی، جیہناں وچوں گذرے زمانیاں وی تے گزریاں چٹخ دھپاں دی، تے گزریاں مینہ دیاں واچھڑاں دی، تے گزریاں جنگلی ہواواں دی مہک آرہی سی

ایسہ شاید ایس لئی اے کہ ایس شہر وچ میرا ایسہ آخری دن ایس۔۔ میں سوچیا۔ اوس شہر نال میرا کوئی ناٹھ نہیں سی۔ کوئی پنھن نہیں سی جیہڑا مینوں اوس شہر نال منہ دیندا، تے میں آپنا جانا کینسل کر کے، جاں ملتوی کر کے پھیر توں اوس شہر نال ساواں جیہا رشتہ قائم کر لیندی، جس رشتے وچ اسیں عام طور تے شہر دیاں دکھیاں تے پارکاں کولوں، مٹی تے ریت کولوں، دھپ دے دھیاں تے مینہاں دیاں واچھڑاں کولوں، سادے تے بھورے پتیاں کولوں، رکھاں تے بے سہارا بڈھیاں کولوں رواں رویں لنگھ جاندے ہاں۔ منہ دھیان، تے کوئی چیز نہ واجاں دے کے اپنے ول بلاوندی اے نہ ساڈیاں آندراں دا رگ بھر کے اپنے ول دھروندی اے۔ میں او تھوں ضرور تر جانا سی اوسے شام۔ تے ایسے کر کے شہر کوسے ساہ لے لے کے میرے نال کھیہ رہیا سی۔

من اچانک بہت بھارا ہو آیا۔ تے اداس۔ آس پاس دی رنگ برنگی بھیر توں اک دم اواز آر۔ تے بے نیاز وی۔ میں وی اوس شرابوں ٹٹے تے پرانی ہی شراب دی ہواڑھ وچ لپٹے بڈھے وانگوں اوس بھیر نوں آر پار تکن گئی۔ جیویں سینے وچ ہوندا اے کئی واری۔ آس پاس سبھ کجھ تر دا رہندا اے، تے تیس محض اک درشک بٹے اوہناں تر دے پھردے آکاراں دے آر پار ویکھدے رہندے او۔

اداسی نے مینوں بے حد تھکا دتا۔ اک دم کجھ وزنی جیہا میرا چھاتی تے، پسلیاں دے عین اُتے آ کے جیویں بہ گیا۔ پرانے، بیکار کپڑیاں دی گنڈھ وانگوں۔ اچانک اوس شہر نالوں، شہر دی بھیر نالوں، بھجے ہوئے پتیاں نالوں، نال والی کرسی

تے بیٹھی بزرگ نیگرو عورت نالوں تے ہی شراب دی ہواڑھ وچ لپٹے بڈھے نالوں، سب نالوں میرا ناٹھ ٹٹ گیا تے، میں ہوا دے وانگوں خلا وچ مھسکن لگی۔

اچانک محسوس ہویا کوئی میرے دل تک رہیا سی تکی وی کدے کدے انگل دے پوٹے وانگوں تہاڑی جلد تے ترن لگدی اے۔ نہیں؟ میں آس پاس وکھیا۔ رتا کو پرے، آس کریم دی اک چھوٹی جیسی رنگین ریڑھی اگے بہت سارے بچے آس کریم دے کون کھا رہے سن۔ ہلکے پیلے تے گلابی، تے چاکلیٹ رنگ دے۔ تے اک نیلیاں اکھاں والا بچہ میرے دل تک رہیا سی، اکھاں وچ نیلی، دوستانہ ہاسی بھرکے۔ اوس دیاں گھبیلیاں کھیاں وی آس کریم نال لہریاں ہویاں سن۔

اوبدی مسکراہٹ دی گنگنی پرواز ہسٹھاں میرا رشتہ اچانک اوس شہر نال پختہ ہو گیا۔
میں مسکرائی۔

مسکراہٹ داتے نظراں دا اک پل جیہا اوس بچے تے میرے درمیان اچھوپلے جسے

اُسر آیا۔

ہن بھاویں میں اتھے رہواں جاں تر جاواں، کوئی فرق نہیں پین لگا، --- میں

سوچیا۔

اکھاں میٹ کے بیٹھے سن میں چپ چاپ کھڑی رہی، اوہناں دے اکھاں کھولن دی انتظار
 وچ اتاوی نال اڈیکدی ہوئی، کیوں کہ دلی والی ماسی آئی ہوئی تے اوہناں دے سارے بچے
 'درشن'، کنولی، گور میت، سنجیت، کوٹھے تے کھیڈ رہے سن، جسیر۔ مینوں ساریاں نے
 دربار صاحب والے کمرے وچ ساریاں جوگا پرشاد لیاں لئی بھیجیاسی۔ تے ہن بھابھی سن
 کہ اکھاں ای نہیں سن کھول رہے۔

تاہیوں میری نظر ساہنے کندھ تے پئی۔ کالی مخمل اتے تلے نال 'بڑی خوبصورتی نال
 لکھی ہوئی اک سٹک سی۔ چار لائناں۔ تے کالی مخمل دے اس ٹکڑے نوں فریم وچ جڑوا
 کے کندھ تے لٹکایا ہویا سی۔ عین گورو گرنتھ صاحب دے ساہنے والی دیوار اُتے۔ بڑی
 حرانی ہوئی۔ ایہہ میں پہلوں کدے کیوں نہیں سی ویکھی؟ شاید اینا چر چپ اس
 کمرے وچ کھڑون دا موقع ہی نہیں سی کدے بنیا پہلوں۔

بھابی جی نے جدوں اکھاں کھولیاں، ڈونگھا ہوکا بھر کے "واگورو" کہندیاں ہویاں
 تاں میں ایسے فریم وچ جڑی مخمل اُتے چمکدے تلے نوں تک رہی ساں، تے اکھراکھرجوڑ
 کے پڑھن دی کوشش کر رہی ساں۔

بھابھی جی نے ویکھیاتے اپنے آپ اوہنوں پڑھ کے مینوں شاون لگے:

نوں س اکھ رکھوں گن، جیہا ٹیا منت
 ایہہ ترے بھینے وس کر، تاں وس آوی کنت
 پڑھیاں پڑھیاں اوہناں دا گچ بھر آیا، آواز کبن لگی۔ "میری پرکاش نے بنایا سی
 "۔ تے اوہ دھاڑ مار کے روپے۔ مچھاں مار مار کے۔ میں اوتھے ہی جڑھ ہوئی کھڑی
 ساں۔

شائد بچپن وچ اسیں اصلیت دے بہت نیڑے ہوندے ہاں۔ سچائی دے۔ سانوں
 اوپریاں اوپریاں گلاں کرن دی اہجے جاچ نہیں آئی ہوندی۔ ایکٹنگ کرن دی۔ ایسے کر
 کے میں نہ اوہناں نوں ورایا، نہ چپ کران دی کوشش کیتی۔ شائد میرے چھیویں
 احساس، نوں پتہ سی کہ ایہو جسے کلیجہ پاڑن والے ورلاپ وچ ہر منوکھ اکلا ہوندا ہے، تے
 مدد دی ہر کوشش بے کار ہوندی اے۔

بھائیاجی، یعنی میرے ناناریلوے دے بہت وڈے افسر سن۔ انگریزاں دے ویلے۔
 انج تاں اجیہیاں حکمرانی دیاں کرسیاں ہمیشاں انگریزاں نون ہی دتیاں جانڈیاں سن، پر
 کجھ بھائیاجی دی بے حد قابلیت کر کے تے کجھ اس کر کے کہ کم وچ سارے ملک دا دورہ
 کرنا پیندا سی۔ ایہہ جیہڑا بہت کرڑا سی، ایس عہدے تے اوہ کم کر رہے سن۔

اوہناں دیاں چار دھیاں سن تے دو پتر۔ دھیاں جدوں واری واری جوان ہون
 لگیاں تاں بھائیاجی اپنے بے حد آدرش واد دی بکل مار کے امرتسر خالصہ کالج دے
 پرنسپل کول گئے۔ مینوں بہت ہی قابل بہت ذہین تے ہونہار، پر بہت غریب سکھ منڈے
 دسو، جیہناں نال میں آپٹیاں کڑیاں دے ویاہ کر سکاں تے اوہناں منڈیاں دی زندگی بنا
 سکاں۔

میری ماسی پرکاش لئی وی ایسے طرحاں منڈا لہیا گیا۔ بے حد غریب ماں پو دا کلا
 کارا پتر۔ غریب جیہڑا، پر ذہین۔ خالصہ کالج وچ وظیفے دے، سرتے پڑھائی کر رہیا سی۔
 میری پرکاش ماسی بھائیاجی دیاں ساریاں کڑیاں توں بہتی پڑھی لکھی سی۔ دسویں کر کے،
 اوس گیانی کیتی سی تے انگریزی دا بی۔ اے کر رہی سی۔ ذہین عقل مند، سوہٹی۔ پوری
 گریہستی نون زیرو توں شروع کرن لئی بھرے بھکنے گھر جناداج لے کے تے ویاہ کروا کے
 اوہ دلی چلی گئی۔ جتھے بھائیاجی نے پہلوں وی اک کڑی ویاہی ہوئی سی یعنی میری بلونت کور
 ماسی۔ پرکاش ماسی دے خاوند نون نوکری وی بھائیاجی نے ہی لوا کے دتی سی، تے نوکری
 ملی سی دلی۔

پرکاش ماسی دے ویاہ دا پہلا سال سوا سال تاں شاید ٹھیک ہی لنگھیا ہووے گا،
 کیوں کہ اوہ تاں ”نوٹس آف اکر کھٹون گرن“۔ دا سبق رٹیاں، رٹیاں جوان ہوئی سی
 تے ایہی تعویز گلے وچ پا کے اوہ سوہرے گئی سی نالے اوہدا خاوند نویں ملی نوکری تے نویں
 ویاہ دے چاء وچ شیاہیا پھردا ہووے گا۔ پہلی واری جس نے بھریا ہویا آرام دہ گھر
 ویکھیا سی، چنگی نوکری ویکھی سی، اوہنوں تاں لگدا ہوئے گا کہ شہنشاہیت مل گئی اے۔
 تے پھر پرکاش ماسی پہلا ویم کٹن اپنے ہیکے لہور گئی۔ پچھوں خاوند نون روٹی پانی دی
 تکلیف نہ ہووے، وچارہ ہوٹلاں توں سکیاں سڑیاں روٹیاں نہ کھاؤندا رہوے اس کر کے
 اوہ اپنی بہن یعنی میری بلونت ماسی نون آکھ گئی کہ گھٹو گھٹ رات دی روٹی اوہ اوہنوں
 ضرور کھوا دیا کرے۔ دو پہرے تاں خیر بندہ دفتر دی کنٹین توں ہی کجھ کھاپی لیندا اے،

تے سویرے انڈے ڈیل روٹی دودھ نال گزارہ ہو ہی سکدا اے۔
 سو پرکاش ماسی دا خاوند رات دی روٹی کھان روز ترکالاں ویلے بلونت ماسی دے گھر
 جان لگا۔ فاصلہ وی کوئی بہت نہیں سی۔ پرکاش ماسی دے خاوند نوں ماتا سندری دے
 گوردوارے دے نیڑے سرکاری گھر ملیا ہویا سی، تے بلونت ماسی گول مارکیٹ دے نیڑے
 رہندے سن۔

اوہنوں شام ویلے آوندیاں اہجے پنج دن ہی گزرے سن کہ بلونت ماسی دی سس نے
 کہیا کہ کاکا توں ایناں لائق این تے روز گھروی آوناں این۔ تاری (یعنی بلونت ماسی
 دی ننان) دا امتحان سرتے دے اوہنوں رتا انگریزی تے ایسہ رٹھ جانی جمیٹری وی پڑھا
 دیا کر سواوہ روز شامی ادھا پونا گھنٹہ تاری نوں انگریزی تے الجبرا جمیٹری پڑھاؤن لگا۔
 پھیر ہویا ایسہ کہ ایہہ ادھا گھنٹہ ودھا ودھا جدوں تن چار گھنٹے بن گیا، تاں
 بلونت ماسی نے اوہناں دے پڑھن والے کمرے دی تھوڑی تھوڑی چوکیداری کرنی شروع
 کیتی۔۔۔ چک دے پرلے پاسیوں۔ گھروچ بد مزگی ودھن لگی۔

خیر، خدا خدا کر کے تاری دے امتحان ختم ہو گئے۔ بلونت ماسی نے شکر داساہ لیا۔
 ہن تے نہیں دوویں گھنیاں دے گھنٹے کمرے وچ بیٹھے رہیا کرن گے۔ پر امتحان توں
 مگروں تاری کدے کسے سہیلی نوں ملن دا بہانہ کر کے تے کدے کسے نوں، روز گھنیاں
 دے گھنٹے، پرکاش ماسی دے گھر جان لگی۔ اکلا گھرسی۔ پرکاش ماسی تاں لہور سی زندگی
 موت دے وچکارلی تلی مہین گلی وچوں گزر رہی گھر خالی سی، اوہناں دوواں جوگا۔

پرکاش ماسی دیاں چٹھیاں آرہیاں سن، ”میرا جی کروا اے جدوں ساڈا بچہ ہووے،
 تیس میرے کول ہوو۔ تماڈے بنا مینوں بہت ڈر لگدا اے۔ اتھے سارے نیں پر
 تماڈے بنا مینوں لگدا اے میں اکلے ہاں۔ خاص کر کے ایس گھڑی وچ جدوں کچھ دناں
 نوں، بس اوس موڑ توں مڑیاں ہی، میری زندگی نے موت دے بوہے نوں کھڑکانا اے،
 تے موت نے آپ دروازہ کھول کے زندگی دی تلی تے تماڈے خاندان دا اگلا جی رکھ دینا
 اے۔ اوس قیامت دی گھڑی وچ کچھ وی ہو سکدا اے۔ کون بچے گا، کون نہیں بچے گا
 اوس ہیری وچ کیسہ پتہ۔ تیس میرے کول ہونا اوس ویلے۔“

(پرکاش ماسی دیاں بہت خوبصورت چٹھیاں دی پوٹلی میری نانی نے گورو گرنتھ
 صاحب والے کمرے وچ پلنگھیری دے بیٹھاں رکھی ہوئی سی۔ بہت مگروں میں پڑھیاں

سن ایسہ چٹھیاں پر کاش ماسی دے مرن مگروں اوہ بس سارے درازاں وچوں اوہناں دیاں
چٹھیاں چک کے لے آئے سن، دلیوں۔ کہندے سن، 'ایہناں نوں اوس پاپی' دے
گندے ہتھ نہیں لگتے چاہیدے۔)

پر کاش ماسی دے خاوند نے نہ جانا سی، نہ اوہ گیا، پھیر چٹھی آئی، پر کاش ماسی نے
ایک بیٹی نوں جنم دتا سی۔ اوہ پھیروی نہیں گیا۔ بھائی جی نے چٹھی لکھی، پہلے ویم توں
مگروں کوئی لین آوے تاں ہی تو ریدا اے دھی نوں، سو چٹھی لے کے جدوں آوٹا ہووے
'آجاویں۔'

اوہنے چٹھیاں تاں خورے کئی لیاں ہون گیاں، تاری نال رہن لئی، پر چٹھی لے
کے لہور نہیں گیا اوہ۔

بلونت ماسی نے پر کاش نوں لکھیا، "اوہ بہت بڑی اے اج کل۔ توں آپے ہی کیوں
نہیں آجاندی؟ اس طرحاں کہنے دن او تھے بیٹھی انتظار کردی رہیں گی؟" اصل وچ بلونت
ماسی بہت سہم گئی سی۔ تاری سارا سارا دن گھروں غائب رہندی سی۔ بلونت ماسی نوں
ایس گل دا اندازہ ہے سی کہ اوہ پر کاش دے گھر ہی جاندی ہووے گی۔ اک ادھی واری
اوہنے بڑا جگرا کر کے پر کاش دے خاوند دے دفتر نوں وی کیتا سی تے ایہی پتہ لگا سی کہ اوہ
چٹھی تے سی۔ پر اوہدی اپنی ہمت نہیں سی کہ اوہ چیل پا کے ذرا پر کاش دے گھر تک ہی
جا کے تک آوے کہ کیہ ہو رہیا اے۔ ایہو جیسی گل نہ اوہ اپنے خاوند نال کر سکدی سی
نہ سس نال، کیوں کہ اس وچ اوہناں دی اپنی دھی بھین، یعنی تاری دی بدنامی سی اس
کر کے کیہ پتہ ماسی دی ایسہ گل سُن کے کیہ کھرام مچے۔

نہ ہی بلونت ماسی اپنی بھین نوں کوئی گل لکھ سکدی سی، کیوں کہ ہٹے وچاری ویم پا
کے ہٹی سی، کچے ہڈاں نال ایسہ صدمہ پتہ نہیں برداشت کر سکدی کہ نہ۔ صرف اوہ
پر کاش نوں چھیتی آجان دی صلاح دے رہی سی چٹھیاں وچ، تے رب اگے متھے رگڑ
رہی سی تے خوفزدہ ہو کے تریسہ رہی سی۔

پر کاش ماسی نے بلونت کور ماسی دی چٹھی پڑھی کجھ چہ اپنی بچی کول لیٹ کے چھت
ول تکدیاں کجھ سوچیا تے پھیر تے پھیر اوہنوں لگا کہ بلونت ماسی دے ایس خط وچ کوئی اوہ
گل وی سی جیہڑی لکھی نہیں سی گئی۔ پر اوہ گل اپنی بھیا تک ہووے گی۔ ایہدی اوہنوں
کوئی خبر سار نہیں سی۔

خیر، اوہنے بھابی جی نوں کہیا کہ چٹھی اوہدے خاوند دی سی۔۔۔ اوہی چٹھی جیہڑی
 دراصل بلونت ماسی دی سی۔۔۔ اوہنے تے لکھیا سی کہ چٹھی نہیں مل رہی، ایس کر کے
 سینچواری دی گڈی چڑھ آ، میں اتیوار سویرے تینوں گڈیوں لاه لوں گا، دلی۔

کے نے ایسہ تاں کہنا نہیں سی کہ دکھا چٹھی کیوں کہ دھیاں نوں لکھی اوہناں دے
 خاوند دی چٹھی بھلا ماپے کسے طرحاں پڑھن، 'مردتیوں دیاں سوگلاں ہوندیاں نہیں آخر،'
 اولھے والیاں۔ سو ساریاں نے پرکاش ماسی دے جان دی تیاری کردتی۔ تے ماسی اپنی
 بوٹ ورگی کڑی نوں کھڑچک کے، تے نال پنیاں دیاں تے گھر دے مکھن نال بئے گھٹو
 دیاں پیسپاں تے کپڑیاں دے ٹرنک، تے روپیاں دیاں پوٹیاں لے کے گڈی چڑھ گئی۔
 ایسہ پہلی واری سی جدوں اوہ دلی دے ایس ریلوے سٹیشن تے اکلے سی۔

جدوں اوہ گھر پہنچی، اوہدا خاوند دفتر جان دی تیاری کر رہیا سی۔ بیوی نوں ویکھ کے
 ہکا بکارہ گیا۔

تے پھیراک لہاں سلسلہ شروع ہويا اوہدے ظلماں داتے پرکاش ماسی دے، 'نون س
 اکھر، کھون گن دا۔ اوہ ایہی چاہوند اسی کہ ہار کے پرکاش ماسی واپس لہور چلی جاوے، تے
 اوہدا ایسہ گھر پھیر پہلاں وانگوں محبوبہ نال ملاقاتاں دی سوکھی ٹھاہر بن جاوے پر پرکاش
 ماسی اک واری جیہڑا جھوٹھ بول کے لہوروں چلی آئی سی، 'اوس دی لاج نوں پالن لئی،'
 تے اوس گھڑی دی لاج نوں پالن لئی جدوں ہر پو اپنی دھی نوں آٹے دے کٹورے
 وانگوں دان کرا اے تے پھیر ڈولی تورن لگیاں آکھدا اے، 'لے دھیے، جا اپنے گھر۔
 ساڈی عزت ہن تیرے ہتھ اے، تے ماں دے ددھ دی لاج رکھن لئی، کیوں کہ ہر جوان
 کڑی نوں اوہدی ماں ایہی سکھاندی اے کہ اوہدا سارا بچپن، 'ساری جوانی، تاں بس اصلی
 گھر جان دی تیاری اے محض، کہ جس گھر اوس دی ڈولی جاندی اے او تھوں بس اوہدی
 ارتھی ہی نکلی چاہیدی اے، تے ایہناں ساریاں لاجاں نوں محفوظ رکھن لئی صرف اکو
 ہی چیز سی اوہدے کول، 'اوہدا اپنا آپ، اوہدا جسم تے اوہدی روح۔ بس جسم تے روح
 دی آہوتی دے کے اوہ اپنے ملوک موڈھیاں تے لدے ایسہ سارے فرض، 'ساریاں
 دیاں عزتاں ڈھکی رکھن دے تے نکال نوں برقرار رکھن دے فرض، 'پودی پگ دی
 سفیدی تے ماں دے بوچھن دی آب قائم رکھن دے فرض پالدی رہی۔

پرکاش ماسی دے خاوند نے اوہنوں اپنی بھین دے گھر جانوں منع کیتا ہويا سی۔

کہندا سی 'جدوں اوہناں دے گھر روٹی کھاں جاندا سی' تاں اوہدی کمیننی سس اوہدی روٹی توں ہی سڑ بھج گئی سی 'تے اوہدی بے عزتی کیتی سی اوہنے۔ "ہن میری بیوی کیوں جاوے او سے گھر؟"

او سے شہروچ مساں تاں کو میلاں دی وتھ تے رہندیاں 'دو بھیٹاں آپس وچ مل نہیں سن سکدیاں ' کیونکہ اک پاسے اک گناہگار خاوند سی جیہڑا اپنا راز لکائی رکھنا چاہوندا سی 'تے دوہے پاسے اک خونخوار سس سی جیہڑی اپنی دھی دی بدنامی توں ڈر دی اپنی نونہ نوں نظر بند کیتی بیٹھی سی۔

انج تاں پرکاش ماسی دا خاوند دن ویلے دفتر چلا جاندا سی 'تے بلونت ماسی دی سس سویرے شام گوردوارے جاندی سی 'پر دوہاں وچ اپنی جرات نہیں سی کہ آپنے حکمراناں دی غیر موجودگی وچ وی اوہناں دی حکم عدولی کرن دی گستاخی کرن۔

ایسہ کس جرم دی سزا اوہ بھوگ رہیاں سن؟ عورت ہون دے جرم؟

دی ایسہ کیسہ جیسی ونڈ بنا سی؟ جے ایسہ کوئی قیمت سی جیہڑی پرکاش ماسی چکا رہی سی 'تاں اوہ کاہدی قیمت سی؟ اک آدمی جیہڑا اوہنوں اپنی روٹی پکاؤ لئی ورتدا سی 'اپنی سریرک کھکھ مٹاؤن لئی استعمال کردا سی 'آپنے بچے پیدا کردا سی اوہدی گکھ توں 'اوہی آدمی اوہدے کولوں ایسہ کاہدی قیمت وصول کر رہیا سی کہ اوہنوں خوف تے دہشت دیاں کنڈیا لیاں تاراں وچ گھرے کنسٹریشن کیمپ وچ بند کر کے اوہدے تے حکم چلا رہیا سی

تے روس دا تاں سوال ہی پیدا نہیں ہوندا 'نہ شکایت دا۔ تاں خیر بڑی دور دی گل اے۔ کیوں کہ ہوش سنبھالو توں لے کے ہن تک پرکاش ماسی نوں 'تے اوہدیاں باقی ساریں بھیٹاں نوں 'بلونت ماسی' اوناش ماسی تے میری ماں نوں وی 'تے ایس ملک دیاں ساریاں عزت دار دھیاں بھیٹاں نوں وی (ایہی سکھیا نہیں سی دتی گئی۔ کہ پتی پر میشور ہوندا اے۔ تے پر میشور جو وی کرے) اوہدی رضا صرف خاموشی نال من لین توں سوا کوئی چارا نہیں ہوندا؟

دناں دے دن ہفتاں دے ہفتے گزر گئے۔ پرکاش ماسی اپنی دھی دے منہ ول تک کے روندے رہندے "توں وی ایہی نرک بھوگنا اے۔ توں وی"۔

تے پھیراک دن پرکاش ماسی دے خاوند نے سویرے اٹھ کر بڑے پریم نال اچی

ہیک وچ گوں گوں کے جپ جی دا پاٹھ کیتا۔ ماسی نال پیار نال گل کیتی۔ تے پھیر دفتر جان توں رتا کو پہلاں اوہنوں اوہنے گل نال لایا، ”میں اج تیرا پیلا بھوک موندہ ویکھیا اے، تے مینوں بڑی شرم آئی اے۔ میں بہت گناہگار آں۔ مینوں ماف کر دے۔ توں اپنی پیلی کیوں ہو گئی ایس؟ روٹی نہیں کھانندی؟ اج شام توں میں آپ تینوں کول بٹھا کے روٹی کھوایا کر اں گا۔ کڑی ددھ چنگھدی اے، تینوں گھٹو گھٹ دو تن واری تاں ضرور ددھ پینا چاہیدا اے۔ ہیں؟ نہ، دل نہیں چھوٹا کری دا۔ تیرے اتھرو نہیں میں برداشت کر سکدا۔ میں تینوں بہت پیار کرناں۔ نالے میں ڈاکٹر کولوں تیرے واسے کوئی ٹانک وانک وی لے کے آواں گا اج۔“

پرکاش ماسی جدوں اوہدی چھاتی تے سر رکھ کے ہبھکیں رو چکے، تاں اوہناں نوں لگا اک بدل سی جیہڑا گزر گیا سی۔ آسمان صاف تے نکھریا ہویا نیلا نکل آیا سی۔ گزرے دن واپس مڑ آئے سن۔ موت آوندی آوندی رہ گئی سی۔ تے اوہناں دے سارے کیتے ہوئے پاٹھ تے رب اگے کیتیاں عرضیاں سنیاں گئیاں سن۔

سارا دن اوہ خوش خوش گھر دا کم کر دے رہے، اپنی دھی نوں نہاندے دھو آندے سجاندے رہے، پاٹھ کر دے رہے۔

ترکالاں ویلے اوہناں دا خاوند دفتروں اگے نالوں چھیتی واپس آ گیا۔ پہلی واری اوہنے اپنی بیٹی نوں کچھڑ چک کے کھڈایا۔ مدتوں بعد اوہنے تے پرکاش ماسی نے رل کے رات دی روٹی کھا دھی۔ تے رانی پرکاش ماسی اوہدے گل لگ کے سوں گئی۔

سویر بڑی مہکی ہوئی سی۔ پرکاش ماسی دے خاوند نے اج پھیر اچی اچی گاگا کے جپ جی دیاں تکان پڑھیاں، تیار ہویا، ناشتہ کیتا۔ تے دفتر جان لگیاں جس طرحاں کوئی بھلی ہوئی گل یاد آ جاندی اے۔ بوجھے وچوں اک پڑی کڈھ کے کہن لگا۔ اوہو میں تے تینوں دشا ہی بھل گیا رانی۔ کل میں ڈاکٹر ول گیا ساں۔ اوہ کہن لگا ایہہ طاقت دی دوائی اے۔ پر اک ڈوز پہلو کھا کے ویکھو۔ بے مافق آ گئی تاں مہینے بھردی دے دیواں گا۔ تے اوہ ماسی جی نوں اک پڑی پھڑا کے تے ہنے کھا لوں۔ کہہ کے دفتر چلا گیا۔

پرکاش ماسی دا جی کیتا اوہ جا کے کسے نوں ایہہ پڑی دکھاوے، ”دیکھو۔ دیکھو ایہہ کینہ اے زہراے؟ اوہناں دا جی کیتا اوہ اپنی بھین دے گھر ہی چلے جان تے بھین دے خاوند نوں اوہ دکھان۔ بلونت ماسی دی سس ہی چندری سی خاوند اوہدے بہت پیارے تے بیسے بندے سن۔ پرکاش ماسی دی ہمت نہیں ہوئی گھر دیاں دہلیزاں توں باہر قدم رکھن دی

اوہ پڑی اونہنے چپ چاپ نلکے تھلے نالی وچ ڈولہ دتی تے اپنی دھی دے گل لگ کے روندی رہی۔

شام ویلے اوہ جدوں دفتروں آیا، پرکاش ماسی نوں دیکھ کے اوہنوں بہت غصہ آیا۔ ”دوائی کھا دھی سی توں“ کھائی سی۔ پرکاش ماسی کبندی ہوئی بولی۔ ”بکواس نہیں کر۔ ہن میرے نال جھوٹھ وی بولن لگ پئی ایس توں؟“ تے کاڑ کر دے اک تھپڑے ماسی نوں دوہریاں کر دتا۔

کچھ دنوں مگروں گورو گوہند سنگھ صاحب دے جنم دن دا گورپرپ سی۔ اوس توں پہلی رات پرکاش ماسی دا خاوند پھیر ماسی نال لاڈ کر رہیا سی، پچھلے گناہاں دیاں مافیاں منگ رہیا سی۔ کہہ رہیا سی۔ ”کل گورپرپ اے تے اج رانی.... مینوں لگیا اے گورو گوہند سنگھ نے آپ مینوں جھنجھوڑ کے جگا دتا اے۔۔۔“ اٹھ بھلیا لوکا تیری سنکھنی رو رہی اے کیہ فائدہ اے تیری زندگی دا۔ اس گورپرپ دے دن توں اساں نویں زندگی شروع کرنی ایس۔ جو ہو گیا سو ہو گیا۔۔۔ سبھ بھل جاتوں ہن۔ میں ہن تینوں اینا سکھ دینا اے کہ توں آپنے مایاں دے لاڈ بھل جاویں گی۔

سویرے تڑکے اٹھ کے ہی اوہ نہاتا۔ نہا کے باہر آیا تاں پرکاش ماسی چاہ بنا رہی سی۔ کہن لگا ”نہیں ہی اج تاں سچے منہ گورو وارے جانا اے تے آسادی وار سنٹی اے۔ چاہ رہن دے۔ ہاں، توں پٹی اے تے پی لے“ اوہنوں پکا پتہ سی کہ خاوند نوں کھوان توں بنا ماسی نے کدے بھورا مونہہ نوں نہیں سی لایا۔ بھگوان نوں بھوگ کران توں پہلاں پجاری مونہہ جھوٹھا کر سکا اے بھلا۔

تے ایہہ ساری ترکیب تاں صرف ماسی نوں سارا دن ہکھیاں رکھن لئی سی، تاں کہ راتیں جدوں اوہنوں زہر دتا جاوے، اوہدا اثر مٹاں سکشاں وچ ہووے، تے کمرے دی ہوانوں وی پتہ نہ لگے کہ اوہدا کیہڑا اخیر لا ساہ اوہدے وچ رل کے موت بن گیا اے۔

سو دوویں ہکھے بھانے گورو وارے ترپے۔ تے گورو وارے ہکھیاں ہی ماسی اپنی کڑی نوں دھ چنگھاوندی رہی۔ آندراں اوہدیاں وچ ہکھے نال کڑل پے رہے سن۔ دوپہرویلے اونہنے کسے طرحاں اپنے خاوند نوں مرداں والے پاسیوں لہیاتے کہیا ”چلو گھر چلے“۔

اوہنوں پتہ سی ماسی تہن ہکھے لگی ہووے گی، پر ہکھیاں ہی تے رکھنا سی اونہنے اوس

نوں۔ کہن لگا، ”نہیں جی، آج تے لنگردا پر شادا پھکننا اے۔ توں وی لنگردی روٹی کھا لویں نا۔“

”نہیں۔ مانہہ چھولیاں دی وال کس طرحاں کھائی ایں میں لنگر وچوں؟ کڑی دے ددھ کر کے، تہانوں تے پتہ ای اے،۔۔۔۔“ بیٹی نوں ددھ چنگھان لئی ماسی تاں صرف کدو تے موئگی دی دال ہی کھاندی ہوندی سی، تاں کہ کڑی دا پیٹ نہ بھارا ہو جاوے۔ سو دوپہرے وی ماسی بھکھی رہی۔

شام ویلے جس ویلے اوہ گھر پہنچے، تاں ماسی دا خاوند سارے نیریاں اتے موم بتیاں جگاؤن لگس پیا۔ نال اچی اچی شبد گا رہیا سی۔ ماسی دا کلیجہ ہس رہیا سی۔ سو روٹی پکاؤن لئی انگیٹھی کھن لئی اوہنے بر آئڈے وچ رکھی، تے نال دی گو آئڈھن دے گھر جھات ماری، ”میریاں تے لتاں کنسی جانڈیاں نیں، اکھاں اگے ہیرا پیا آؤندا اے۔ سویر دا میں کجھ نہیں کھا دھا پیتا۔ تیرے گھراک روٹی ہے۔“

بھکھ بہت ہی بھیانک ہووے گی، نہیں تے ماسی کسے گو آئڈھن کولوں روٹی منگن والی کتھے سی۔ گو آئڈھن نے کہیا، ”ادھی روٹی ہے صرف، دوپہر دی پکی ہوئی۔“ سو ادھی روٹی ا مب دے اچار نال کھا کے ماسی انگیٹھی چک کے اندر آگئی۔ چاہ دا پتیلا اتے دھر کے گو بھی چیرن لگ پئی۔

اوہ شبد گوندا گوندا بیٹھاں آیا، سارے نیریاں اتے موم بتیاں جگا کے۔ رسوئی کول جا کے ماسی نوں کہن لگا، ”اک منٹ ذرا اندر آئیں کم اے۔“ اوہنے کہیا، ”گو بھی نوں تڑکا لاواں؟“ کہن لگا، ”نہیں پہلوں آ۔“

اندر جا کے اوہنے اک کیپول تلی اتے رکھیا، تے تلی ماسی اگے کھول دتی، ”ایہہ زہراے۔ سکھیا۔ ایہہ جاں تے توں کھالے، جاں میں کھا لیناں۔ مینوں تاری نال عشق اے تے اوہدے بنا میں رہ نہیں سکدا۔ ایسے کر کے میں تینوں کہندا ساں لہور چلی جا۔ اوہ توں جاندی نہیں۔ بس ہن صرف ایہی رستہ اے۔۔۔۔ جاں توں مر جا، تے جاں میں مرجاناں۔“

جس ویلے اوہنے ایہہ کہیا، اوس ویلے نہ تاں اوہ غصے وچ سی، نہ ایہہ کوئی یکدم اوہڑی ہوئی فتوری گل سی۔ ایہہ تاں بہت سوچ سمجھ کے، پلان بنا کے، گن متھ کے، پوری تیاری کر کے کیتا جان والا قتل سی۔

تے ماسی نے وی جان بچھ کے، پورا پتہ ہونڈیاں، کہ ایس گھڑی اوہنوں قتل کیتا جا

رہیا اے، قتل ہونا منظور کر لیا۔ کہن لگی، ”نہیں، اپنے ساہنٹے آپنی مرضی نال تہانوں کس طرحاں کھان دیاں زہر۔ جے تہاڈا ایہی فیصلہ اے، تاں میں کھالینی آں۔“
تے اوہدے خاوند نے اوہ کیپول اوہدی تلی اتے رکھ کے پانی دا گلاس اوہنوں پھڑا دتا۔

”پر..... ایس کڑی دا کیہ ہووے گا؟..... ایہہ نہیں ہو سکدا کہ تیس تری نال ویاہ کر لوو، تے میں تہاڈے گھر گولی بن کے رہی جاواں تے ایس کڑی نوں پال لواں؟“
---- موت نوں بلکل ساہنٹے دیکھ کے اوہنے آخری ترلا لیا۔

”نہیں ایہہ نہیں ہو سکدا۔ تیرے ہوندیاں ایہہ نہیں ہو سکدا؟“

تے ماسی نے کیپول سنگھ وچ سٹ کے پانی دا گھٹ بھر لیا۔

اوہدی سازش تاں اپنی ودھیا سی کہ چوہیاں گھنٹیاں دے خالی معدے وچ جدوں سٹھیا پنچے گا، تاں معدے نوں پھاڑ کے رکھ دیوے گا، جھٹ پٹ کم ختم ہو جاوے گا۔ پر اوہدی سکیم وچ اک گڑبڑ ہو گئی۔ ماسی گو آندھن کولوں اوہ ادھی روٹی کھا آئی سی۔ سو سٹھیا جدوں معدے وچ گھلایا تاں پہلوں تاں اوس ادھی روٹی نے نکلتا سی، سو بھیا تک الٹیاں آیاں۔ تے اوس ویلے، جدوں پرکاش ماسی موت دیاں دہلیزاں اتے کھڑوتی سی، اوہدے سارے ڈرتے لوک لجیا جدوں پچھانہ چھٹ گئے سن، اوہنے آپنیاں چنچاں نوں کمرے دیاں دیواراں پھاڑ کے باہر نکلتوں نہیں روکیا۔

چیکاں سن کے اوہی گو آندھن بھیجی آئی، ”کیہ ہو یا؟“

پرکاش ماسی دا خاوند کہن لگا، ”لنگردی روٹی زیادہ کھالئی سو شاید۔ مانہ چھولیاں دی وال ہضم نہیں ہوئی ہوئی۔ ہیضے ورگا لگ رہیا اے مینوں تاں۔“

لنگردی روٹی؟ اوہ تاں کل دی بھکھی اے۔ روٹی تاں ادھی اوہنے میرے ہی گھروں کھا دی اے۔۔۔۔ گو آندھن چکرا گئی۔ اوتھے تاں اوہنے کجھ نہ کہیا، پر گھبرائی ہوئی جا کے اپنے خاوند نوں سد لیا، تے خاوند جا کے ڈاکٹرنوں لے آیا۔

ڈاکٹر نے کہیا، ”زہر دا کیس اے ایہہ تاں۔ پس کیس اے۔“

سو پس آ کے سرہانے بہ گئی۔

گو آندھن نے لہور فون کر دتا۔

ہسپتال لیجان جوگی نہیں سی ماسی، سو ہسپتال دے ڈاکٹر اوتھے ہی علاج کرن لگے۔

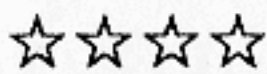
لہوروں میری نانی تے بھایا جی وی پہنچ گئے، تے ماما جی وی۔

معدہ پھٹ گیا سی۔ گلے توں لے کے معدے تک ساری نالی پھٹ گئی سی، تے
 مونہہ دے اندر سوج سی تے زخم۔ پس نوں بیان نہیں دتے اوہنے۔ جووی پھکن، رتا کو
 سر بلا دیندی سی کہ بولیا نہیں جاندا۔

پر جدوں پس دا کوئی بندہ کول نہ ہوندا، ڈاکٹر خون کڈھ کے تے نوں خون چڑھا کے
 چلے گئے ہوندے، نرس ایڈھر اوڈھر ہوندی، تاں پرکاش ماسی میری نانی نوں ساری گل
 دسدی، ”میں ہور کیہ کردی؟ سارے خاندان دی عزت مٹی وچ رولدی؟ بھائیاجی دی
 پگ اتے داغ لاؤندی، پیکیاں دیاں دہلیزاں اتے بہہ کے؟ ساری عمر بھرجائیاں دے طعنے
 سُندی؟ ایہنوں پونی جڈی کڑی نوں یتیم کر دیندی؟ میں بلکل تہاڈا حکم نیا اے۔۔۔ جس
 گھروچ ڈولی آئی سی، اوہدے وچوں ہی ار تھی نکلے گی“

تے میری نانی اوہنوں کلیجے نال لا کے جدوں ڈھاہاں مار کے روندی تاں دھرتی کتبدی
 تے آسمان ڈولدا۔

تے جس ویلے موقع ملدا، اوہ آدمی جیہڑا ماسی دا خاوند سی تے جیہڑا اوہدا قاتل سی،
 اوہدے پیراں اتے سر رکھ کے روندنا، ”بس میرے کولوں غلطی ہو گئی۔ اک واری توں
 مینوں بخش دے۔ میں تینوں رانی بنا کے رکھاں گا۔ جے توں پس نوں کوئی گل دس دتی،
 تاں میں جیل وچ سڑاں گا۔ توں تے ہن ٹھیک ہو ہی رہی اس، توں کلی کیہ کریں گی؟
 تے ایہہ کڑی تیری، کل نوں ایہنوں کون قبولے گا، جے قتل دے جرم وچ ایہدا پیو
 جیل بھگتے گا تاں؟ توں تے دیوی اس، توں ایس پاپی نوں بخش دے۔ میں ساری عمر
 تیرے ایہہ چرن دھو دھو پیواں گا۔“ تے اوہ ماسی دے پیراں نوں چمدا۔ اتھرواں والیاں
 اکھاں اوہدے پیر دے انگوٹھے دے پوٹے نال پونجھدا۔
 تے ماسی نے پس نوں کوئی بیان نہیں دتے۔

ستویں دن ڈاکٹر نے بھائیاجی نوں کہیا، ”سردار صاحب، مبارک ہووے۔ اج
 تہاڈی بیٹی خطرے توں باہر آ گئی اے۔ جسم دا پورا خون بدل دتا گیا اے۔ معدے دے
 زخم وی ٹھیک ہو رہے نیں۔ گلوکوز میں ہن اتار رہیاں۔ اج تیس رب داناں لے کے
 بی بی نوں دال دا پانی دیو۔ پر دو تن چمچے ہی دینے، کیوں کہ اٹھاں دناں مگروں مونہہ دے
 رستے ایہہ اندر جانے نیں۔“

دال چلھے تے رکھ کے میری نانی نے اکھاں وچ شکرانے دے اتھرو بھر کے رب

اگے سجدہ کیتا، جس نے اوہدی بیٹی دی جان بخش دتی سی، اپنی ہتھیں اوہنوں موت دے گھروں واپس موڑ لیاںدا سی۔ تے باہرور آندے وچ بیٹھے بھائیاجی نوں اپنے بوچھن دے لڑنالوں کھول کے اک سواک روپیے دتے تے کہیا، ”تیس گوردوارے جا کے امہ پیسے لنگر لئی دے آؤ۔“

دال دا پانی میری نانی نے، واگورو واگورو، کردیاں، رب دے ہزار ہزار شکر کردیاں پرکاش ماسی دے مومنہ وچ پایا۔

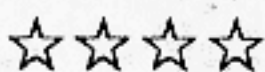
پہلا چچہ پنیدیاں ہی ماسی نے کہیا، ”سواد بڑا ای ہور طرحاں دا اے۔“ بھابھی جی نے کہیا، ”اینیاں دنوں مگروں مومنہ وچ کجھ پے رہیا اے، ایس کر کے لگدا ہووے گا۔“

دو جا چچہ، پھیرتیجا چچہ۔ تے پل وچ ہی پرکاش ماسی نوں اپنی زور دی الٹی آئی کہ کندھاں ہل گئیاں۔ تے الٹی وچ خون سی، ماس دیاں بوٹیاں سن۔

پلاں وچ ہی پرکاش ماسی ختم ہو گئی۔ بلکل آخری ویلے، ساہ ٹٹ رہے سن جدوں پلس انسپکٹر نے کہیا، ”بی بی بیان لکھ کے ہی دیدے۔“

تے ماسی نے پنسل نال کانڈ تے چچ گھولیاں وانگوں لکھیا، دوا دوس نہ دتجے کاہو دوس کرماں آئیاں۔“ تے پنسل کانڈ دا کلیجہ پاڑدی ہوئی انگلاں سمیت ٹیڈھی ہو گئی۔

پرکاش ماسی مر گئی۔

نانی نوں بلکل سمجھ نہیں سی آرہی کہ کیہ ہويا، ”میں تے اے ہنے دال دا پانی دتا سی۔ دال دا پانی..... دال دا پانی“

تے پلس نے دال دی دیکھی اپنے قبضے وچ کر لئی۔ دال تے اوہدا پانی ٹیسٹ کیتے گئے دال وچ سکھیا سی۔ جس ویلے میری نانی بھائیاجی نوں اک سواک روپیے لنگر لئی دے کے گوردوارے بھیج رہے سن، ماسی دے خاوند نے اس ویلے رسوئی وچ جا کے دال وچ زہر ملا دتا سی۔ میری نانی اپنی حران سی کہ رونا بھل گئی۔ حرانی وچ ہی اوہدے دماغ دیاں ساریاں چوللاں ہل گئیاں۔ حران ہوئی ہوئی ہی اوہ پاگل ہو گئی۔

اوس توں مگروں میری نانی چار پنچ ورھے پتھر دے پتھر بیٹھے رہے۔ حران پریشان۔ بس، کدے کدے ڈھولکی لے کے پرکاش ماسی دے سہاگ گاؤں لگدے، ”دھیے گھر جا آئے۔ تیرے محللاں دے وچ وے، بابل ڈولا نہیں لنگھنا، اک اٹ پٹا دیاں نی، دھیے گھر

جا اپنے۔“

☆☆☆☆

جدوں پر کاش ماسی پہلوں سنکھیے دے اثر نال من مراند پئی ہوئی سی تے ڈاکٹر اپنی واہ لا رہے سن ‘زہریلا خون کڈھ رہے سن ‘تازہ خون چڑھا رہے سن ‘پر پر کاش ماسی دے بچن دی کوئی امید نہیں سی ‘تاں اوس نے اک دن اپنی ماں نوں کہیا سی ‘‘ایہہ لو چالی‘ میری الماری کھولو۔ اوہدے سیف وچ میرے گنے نیں۔ اوہناں نال گوردوارے وچ نلکے لوا ریٹا۔“

میری نانی نے ولک کے کہیا ‘‘توں کیوں جی چھوٹا کرنی ایں پر کاش؟ توں ٹھیک ہو جاویں گی پھر ٹیے۔‘‘ پر پر کاش ماسی نے کہیا ‘‘نہیں‘ میرے ساہنھے تیس میرے گنے کڈھ کے اپنے کول رکھ لو۔“

اوہ گنے بھائی جی دے بوجھے وچ ہی سن ‘جدوں چھیاں دناں مگروں دوبارہ دتی گئی زہر نال اوہ مر گئی۔

دال وچوں زہر نکلیا سی ‘پوسٹ مارٹم دی رپورٹ وچ لکھیا سی۔ تے ست دن ڈاکٹر اوہدے معدے نوں تے سارے خون نوں دھو کے زہر کڈھ دے رہے سن۔ سو کیس صاف سی۔ پلس نے پر کاش ماسی دے خاوند نوں حراست وچ لے لیا۔

اوہنے بلونت ماسی دے سوہرے نوں سنیہا بھیجا کہ مینوں جیل وچ آ کے ملو نہیں تے.....

سو جدوں بلونت ماسی دا سوہرا اوہنوں جا کے ملیا اوہنے کہیا ‘‘مینوں بچاؤ کیوں کہ زہر دین وچ تہاڈی دھی وی شامل اے۔ تے ہن میں اکلا پھانسی اتے نہیں چڑھاں گا۔ جے تساں مینوں ایتھوں نہ کڈھیا‘ تاں میں اپنا بیان دیاں گا‘ تے اوہنوں وی نال قید کرواواں گا۔“

تے بلونت ماسی دے سوہرے نے ‘دھی دے غم نال ٹٹے ہوئے میرے نانے نوں کہیا ‘اوہ تے گئی۔ ہن جے تساں اوہدے خاوند نوں نہیں بچایا‘ جے اوہدے خلاف اک لفظ وی بولے‘ تے جے میری دھی نوں پلس نے ہتھ لایا‘ تاں میں تہاڈی دوجی دھی نوں گولی مار دیاں گا۔‘ دوجی دھی یعنی بلونت ماسی نوں۔

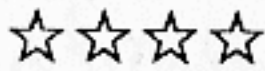
ساریاں نے نانا جی نوں سمجھایا ‘‘اک تاں چلی گئی ہن دوجی نوں بچاؤ۔‘‘ سونا جی نے آپ ست سفارشاں تے ستر رشوتاں نال اوس قاتل نوں بچا لیا۔

حالی مہینہ وی نہیں سی لنگھیا، کہ اوس قاتل نے سگوں بھائیاجی اتے مقدمہ کردتا کہ اوہناں نے اوہدی مرگئی بیوی دے گھنیاں اتے ناجائز قبضہ کر لیا سی۔ بیوی مرگئی سی، سو گھنیاں اتے قنوناً "اوہدا حق سی" کیوں کہ اوہ خاوند ہے۔

اوس مقدمے نال بھائیاجی کس طرحاں نپٹے ہون گے، ایہدا قصہ کہن لئی کیہدی قلم وچ دم اے؟۔ کم از کم میری وچ تاں نہیں۔

قتل ہوئی جوان دھی دے غم وچ باؤریا اک بزرگ باپ، جیہڑا اپنے ساہنے انج انج مردی اپنی دھی دی آخری خواہش دا احترام کر کے گوردوارے وچ نلکے لوار رہیا سی، ٹٹی ہوئی کمراتے کبیدی پگ والا باپ، جس دی بیوی اوس قہرزہردی موت نال پاگل ہو کے پتھر بنی بیٹھی سی، اوہ کس طرحاں اوس مقدمے دی دہشت وچوں گزریا ہووے گا، ایہہ دس لئی سارے لفظ اج چھوٹے ہو گئے لگدے نیں۔

بھائیاجی نے اوہ گھنے اوہنوں موڑ دتے تے خود پیسے خرچ کر کے گوردوارے وچ نلکے لوادتے۔ اپنی مرگئی بیٹی دی آخری خواہش نوں پورا کردتا۔

پرکاش ماسی دے سنسکار توں مگروں جدوں بھائیاجی تے بھابھی جی لٹے ہوئے مسافراں وانگوں واپس لہور جان لگے، تاں پرکاش ماسی دی نکلی جیسی دھی نوں کچھڑ چک کے بھائیاجی نے اپنی پتھرائی بیوی دی جھولی وچ جا رکھیا۔ ال وانگوں جھپٹ کے پرکاش ماسی دے خاوند دی اک دور پار دی تائی نے اوہنوں بھابھی دی گودی وچوں چک لیا۔ "ایہہ ساڈی چیزاے، ساڈے کول رہوے گی۔"

چونہ کو مہینیاں مگروں اڈوی اڈوی خبر لہور پہنچی کہ اوس چھوٹی جیسی کرنبل نوں وی اوہناں قاتلاں نے مار مکایا سی۔ ماردتا جاں ماں دی گودی وچوں ترنڈی ہوئی انج ہی مرگئی۔ کوئی پتہ نہیں۔

بھابھی جی نے شیا تاں ایہہ کہیا، "چنگا ہويا۔ دھی دی جون پئی سی، کیہڑا سکھ ویکھنا سی اوہنے۔" اپنے پاگل پن دے ہیرے غبار وچوں ایہہ گل کس طرحاں اوہناں دے من وچوں صاف ہو کے ابھری ہووے گی، ایہدی مینوں اج وی حرانی ہوندى اے۔ اوہوں وی سارے حران ہوئے سن بڑے سالان مگروں جدوں لوک اوس کالے قتل نوں بھل گئے، اوہ قاتل اوسے ماتا سندری دے گوردوارے دا پریذیڈنٹ بنیا۔ پردھان صاحب نے نلکیاں دے بیٹھاں لگے جس سنگ مرمدے پتھراتے پرکاش ماسی داناں کھنیا ہويا سی اوہ پتھراوہنے اکھڑوادتا۔

نہیں، سانوں کوئی تکلیف نہیں

کہانیاں

آپ خریدو

چنگیاں کتاباں سجناں بیلیاں دی نذر کرو

۸ روپیئے	عجم حسین سید	شاعری	کافیاں
" ۸	"	"	رت دے کم
" ۱۲	"	ڈرامہ	جنگل وارا کھا
" ۱۰	"	"	تخت لہور
"	"	"	ہاڑوے پھل
" ۱۸	"	پرکھ پرچول	ساراں
" ۱۲	"	"	سچ سدا ابادی کرنا
" ۱۵۰	"	"	اکتہ کہانی
" ۲۵	"	"	ری کرنٹ پیٹرنز (انگریزی)
" ۱۰	مشاق صوفی	شاعری	مٹی داماس
" ۱۰	پارو	لوک گاؤں	پارچنانہوں
" ۵	ناصر بلوچ	شاعری	پنتاں وے سد
" ۱۰	غلام حسین ساجد	"	دنیا پھرے غمازی
" ۲۰	منظر ترمذی	"	جاگ واسفنا
" ۲۰	نادر علی	"	بول جھوٹے تے سچے
" ۲۰	مقصود ماقب	کہانیاں	کہانیاں

اوم پبلشرز

فلیٹ ۲، علی آرکیڈ، ۱۴۱ مون مارکیٹ گلشن راوی لہور

مُل ۳۰ روپیئے